

Rohkeasti ja kestävästi uudistuva Kainuu

**Kainuun maakuntaohjelman
toimeenpanosuunnitelma
TOPSU 2021 – 2022**

**2021
A:14**

KAINUUN LIITTO

**Kainuun maakuntaohjelman
toimeenpanosuunnitelma
(TOPSU) 2021 – 2022**

Kainuun liitto 2021

A:14

Kainuun liitto
Kauppakatu 1
87100 Kajaani
Puh. 08 615 541
Faksi 08 6155 4260
kirjaamo@kainuunliitto.fi

Kuvat:
Kainuun liiton kuvapankista

A:14

ISBN 978-952-6685-81-6 (painettu)
ISBN 978-952-6685-82-3 (verkkojulkaisu)
ISSN-L 2323-7503
ISSN 2323-7503 (painettu)
ISSN 2323-7511 (verkkojulkaisu)

Kajaani 2021

Sisällysluettelo

Johdanto.....	7
1. Kainuun toimeenpanosuunnitelman tavoitteet.....	8
2. Kainuun aluekehityksen tilannekuva	10
2.1 Aluetalouden kokonaiskuva ja trendit.....	10
2.1.1 Kainuun aluekehityksen tilannekuvan muutos koronakriisin aikana.....	12
2.2 Kehityksen pullonkaulat.....	14
2.2.1 Kasvatavat osaavan työvoiman saatavuusongelmat.....	14
2.2.2 Ulkoinen ja sisäinen saavutettavuus: etäisyys markkinoista, matkaketjujen puutteellisuus	15
2.2.3 Investointien riskirahoituksen saatavuus	16
2.3 Kainuun investointipotentiaali.....	17
2.4 Aluetalouden rakenne ja sen resilienssi	18
3. Koronakriisin vaikutukset sekä kehittämistarpeet Kainuussa	19
3.1 Koronan vauhdittamat muutokset.....	21
3.2 Johtopäätöksiä.....	22
4. Nopeaa palautumista koronakriisistä edistävät toimenpiteet	24
4.1 Liikenteen ja saavutettavuuden	24
erityistoimenpiteet	24
4.2 Yritystoiminnan erityistoimenpiteet	25
4.3 Matkailun erityistoimenpiteet	25
4.4 Talouden nopeaa elpymistä tukevat julkiset investoinnit.....	26
4.5 Hyvinvoinnin vahvistaminen ja syrjäytymisen ehkäisy.....	27
4.6 Uuden kasvun ja uudistumisen toimenpiteet	27
4.7 Kainuun vihreä siirtymä energia-asioissa	28
4.8 Kainuun digitaalinen siirtymä	29
4.9 Vihreä siirtymä metsäbiotaloudessa	30
4.10 Vihreä siirtymä matkailussa	31
4.11 Vihreä siirtymä kestävässä kaivannaistoiminnassa	32
4.12 Osaamisen ja osaajien saatavuus.....	32
4.13 Veto-, pito- ja elinvoimaa Kainuuseen.....	33
4.14 Saavutettavuus Kainuun kasvun edellytyksenä.....	34

4.15	<i>Maakunnallinen investointistrategia jatkotoimenpiteenä</i>	35
4.16	<i>Kainuun älykkään erikoistumisen strategian 2021- 2027 painopisteet ja tavoitteet</i>	36
5.	<i>Kainuun maakuntaohjelman toteutussuunnitelman rahoitusohjelmat ja -välineet</i>	40

LIITTEET

1.	<i>Kainuun edunajamisen tavoitteet ja kärkihankkeet 2020 – 2021</i>	47
2.	<i>Itä- ja Pohjois-Suomen aloitteet keskushallinnolle</i>	52
3.	<i>Rahoitustaulukot: Maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelman 2021 – 2022 toteutukseen Kainuussa käytettävissä oleva kansallinen ja EU:n kehittämisrahoitus</i>	58
4.	<i>Kainuun alueellinen rahoituspäätös (Kainuun ELY ja Kainuun liitto)</i>	59
5.	<i>Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien esitykset elpymis- ja palautumistukivälineen painopisteiksi ja rahoitettaviksi investoinneiksi</i>	60
6.	<i>Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien liitot.....</i>	64
7.	<i>Kainuun liiton julkaisuluettelo</i>	65

Johdanto

Tämä Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma ajoittuu maakuntaohjelman ja rakennerahasto-ohjelman toteuttamisen kannalta kahden eri kauden taitteeseen. Nykyinen maakuntaohjelma on voimassa vuoden 2021 loppuun. Uusi rakennerahasto-ohjelma 2021-2027 käynnistyy syyskuussa 2021. Kainuun maakuntaohjelman TOPSU 2021-2022 pohjautuu koronakriisin aiheuttamasta kriisistä toipumiseksi laadittuun Kainuun selviytymissuunnitelmaan ja on voimassa vuoden 2022 alkuun. Uuden maakuntaohjelman tultua voimaan vuoden 2022 alussa myös toimeenpanosuunnitelma päivitetään vastaamaan uuden maakuntaohjelman sisältöä.

Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma 2021-2022 pohjautuu koronapandemian aiheuttamasta kriisistä toipumiseksi laadittuun Kainuun selviytymissuunnitelmaan 2020-2021 ja sisältää sekä nopean palautumisen toimenpiteet että valinnat uuden kasvun käynnistämiseksi. Keskeisenä instrumenttina TOPSU:n toteutuksessa ovat EU:n Kainuulle myöntämä REACT-EU (ESR ja EAKR) sekä maaseuturahaston lisärahoitus. REACT-EU lisämäärärahojen tarkoituksena on tukea alueita COVID-19 -pandemian vahinkojen korjaamisessa. Samaan aikaan lisämäärärahoilla luodaan pohjaa talouden vihreälle, digitaaliselle ja palautumiskykyä tukevalle elpymiselle. EAKR-rahoitusta käytetään ensisijaisesti pk-yritysten tukemiseen ja erityisesti uusiutumiseen kriisistä selviytymiseksi, digitaaliseen ja vihreään siirtymään ja sitä tukevaan tuotteiden, palveluiden ja tuotantomenetelmien kehittämiseen sekä uuden teknologian käyttöönottoon. TOPSUIlla vauhditetaan kainuulaisten elinkeinoelämän ja muun yhteiskunnallisen toiminnan siirtymää kohti hiilineutraalisuutta.

Suunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden laatimisessa on hyödynnetty Kainuun aluekehityksen ajantasaista tilannekuvaa, jota on ylläpidetty Kainuun liiton, ELY-keskuksen, TE-toimiston sekä Kainuun ennakointi- ja seurantaryhmän yhteistyönä. Mukana suunnitelman valmistelussa on ollut ELY-keskus, TE-toimisto sekä MYR:n käsittelyn kautta muut keskeiset sidosryhmät. Kainuun liitto teki kuntakierroksen elokuussa 2020, jolloin myös kunnilta saatiin esityksiä Topsisun valmistelua varten. Suunnitelmaa tullaan toimeenpanemaan kansallisilla ja EU:n rahoituksilla sekä edunajamisen keinoin.

Timo Korhonen

Pentti Malinen

Jouni Ponnikas

MYR:n puheenjohtaja

Maakuntajohtaja

Aluekehitysjohtaja

1. Kainuun toimeenpanosuunnitelman tavoitteet

Koronakriisin jälkihoidon ja jälleenrakennuksen alueellisten toimien kokoamiseksi laadittiin Kainuun liiton johdolla Kainuun selviytymissuunnitelma, joka toimii tämän toimeenpanosuunnitelman (TOPSU) perustana. Selviytymissuunnitelma kartoittaa koronakriisin vaikutukset, elpymisen mahdollisuudet.

TOPSU:n **yleisenä tavoitteena** on kehittää Kainuun aluetalouden rakennetta niin, että vahvoja ja kehittyviä toimialoja ja klustereita on useita (kehittämisen kohteina erityisesti Kainuun kärki-toimialat: teknologiateollisuus, biotalous, matkailu ja kaivannaisala), yritys rakenne on monipuolinen ja koko aluetalouden innovaatio- ja uudistumiskyky on hyvä. TOPSU:ssa linjatut toimenpiteet nopeuttavat Kainuun aluetalouden toipumista koronakriisin vaikutuksista, vahvistavat aluetalouden kestävä kasvua ja parantavat Kainuun resilienssiä eli kykyä selvitä mahdollisista uusista äkillisistä kriiseistä.

Erityistavoitteina ovat:

1. Kainuun alue-, yritys- ja kuntatalous toipuu (**kriisi- ja toipumistoimilla**) koronapandemian aiheuttamasta kriisistä; erityistä huomiota kiinnitetään yrityksiin ja kohderyhmiin, jotka ovat kärsineet eniten koronakriisin vaikutuksista.
 - Tavoitetta toteutetaan seuraavilla strategisilla toimenpiteillä:
 - Kainuu varautuu pandemian aiheuttaman poikkeustilan jatkumiseen sekä negatiivisten vaikutusten edelleen syntymiseen vahvistamalla pandemiasta kärsivien julkisen, yksityisen sekä kolmannen ja neljännen sektorin toimintaedellytyksiä ja mahdollisuuksia selvitä kriisistä
2. Kainuun aluetalous kasvaa kestävästi ja yksityisellä sekä julkisella sektorilla toteutuvat **digitaalinen ja vihreä siirtymä**. Kainuun vahvuuksien hyödyntämiseen käytetään vahvistuvia kansallisia ja kansainvälisiä kehitystrendejä kuten ympäristöä, tilaa ja väijyyttä arvostavaa asumista, monipaikkaisuutta, paikkariippumatonta työtä, etättyötä ja -opiskelua sekä kestävä, turvallisuushakuista, pandemiariskitöntä ja kansainvälistyvää matkailua.
 - Tavoitetta toteutetaan seuraavilla strategisilla toimenpiteillä:
 - Kainuun kasvua vauhditetaan digitaalista ja vihreää siirtymää toteuttavalla investointiohjelmalla, johon kootaan keskeiset tuotannolliset, saavutettavuus- ja osaamisinvestoinnit ja joita toteutetaan mm. suunnitelma-astetta parantamalla. Kuntien palveluinfrastruktuuri-investoinnit ovat osa investointisuunnitelmaa
 - Korjataan Kainuun aluetalouden rakenteellisia ongelmia (joita koronakriisi kärjistää), kuten julkisen sektorin työpaikkojen suuri osuus, väestön ikärakenne ja huoltosuhde, saamalla alueelle lisää yksityisen sektorin työpaikkoja, investointeja, yrityksiä, koulutustarjontaa sekä lisää työntekijöitä ja opiskelijoita alueen ulkopuolelta sekä erityisesti saamalla alueelle pysyviksi asukkaiksi ja työntekijöiksi lisää työikäisiä naisia.
 - Jatketaan määrätietoisesti osaavan työvoiman saatavuuden turvaamista sekä siltasopimuksen kirjattujen ja käynnistettyjen toimenpiteiden toteuttamista. Tähän

kokonaisuuteen liittyvät keskeisesti Kainuun veto- ja pitovoiman vahvistamisen toimenpiteet, joita toteutetaan erityisesti vaikuttavan mainetyön avulla.

- Vihreän siirtymän toteuttamisessa olennaisia ovat oikeudenmukaisen siirtymän turvaamiseksi tehtävät toimet, jotka kirjataan valmisteilla olevaan Kainuun oikeudenmukaisen siirtymän suunnitelmaan ja joita rahoitetaan Kainuuseen tulevilla oikeudenmukaisen siirtymän (JTF) rahoituksella.
- Kainuun selviytymissuunnitelmaan ja TOPSU:un kirjattujen tavoitteiden mukaisia toimia pyritään toteuttamaan myös Suomen kestävän kasvun ohjelman avulla.

Kainuun TOPSU:n tavoitteita edistetään hanketoiminnan ja edun ajamisen keinoin. Liitteessä 1 on kuvattu maakuntahallituksen hyväksymät Kainuun edunajamisen tavoitteet ja kärkihankkeet 2020 -2021 ja Liitteessä 2 Itä- ja Pohjois-Suomen aloitteet keskushallinnolle.

2. Kainuun aluekehityksen tilannekuva

2.1 Aluetalouden kokonaiskuva ja trendit

Kainuu on muuttunut **positiivisen rakennemuutoksen** alueeksi viimeisten viiden vuoden aikana (kuva 1). Vuoden 2015 alusta lähtien Kainuussa sekä liikevaihto että työntekijämäärä ovat lähes tasaisesti kasvaneet. Vuonna 2018 kaikkien toimialojen liikevaihdon kasvu oli suurin Kainuussa; +10,2 %.

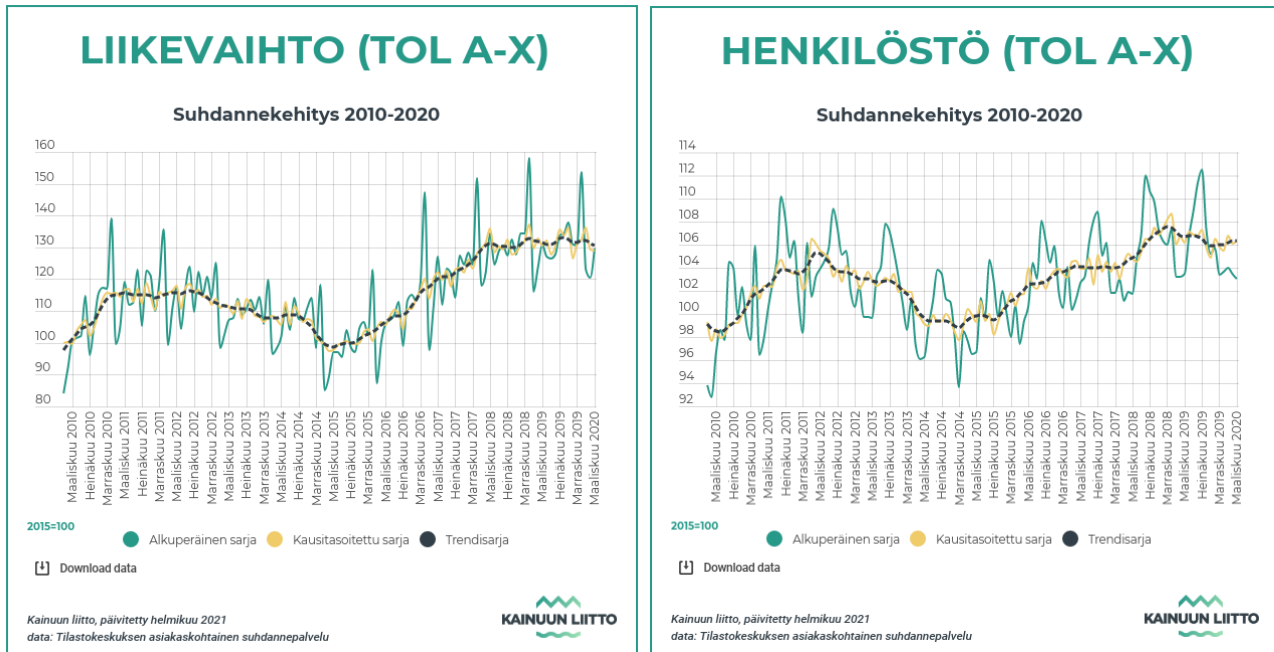
Vuonna 2015 alkanut talouden kova kasvu näkyy liikevaihdon ja henkilöstömääräestimaattien suhdanteissa. Vuonna 2019 suhdanteet hieman tasaantuivat ennätysvuoden 2018 jälkeen, mutta vuoden 2020 ensimmäisellä kvartaalilla (tammi- maaliskuu) kaikkien toimialojen liikevaihto kasvoi vielä 0,7 %. Henkilöstömäärien suhdanteet nousivat myös vahvasti vuodesta 2015 vuoteen 2018 saakka, tasoittuivat vuonna 2019 ja pysyivät vielä melko tasaisena vuoden 2020 ensimmäisellä kvartaalilla (kasvua +0,2 %).

Tuoreimpien vuodelta 2018 saatavilla olevien aluetaloustietojen mukaan muutokset edellisvuoteen:

- Työpaikkojen määrä kasvoi Kainuussa 2 % (lisäys 537 työpaikkaa).
- BKT/asukas kasvoi 6,1 % (koko maassa 3,3 %).
- Yritysten liikevaihto kasvoi 45 %.
- Yritysten toimipaikkojen määrä kasvoi 59 %.
- Yritysten henkilöstömäärä kasvoi 37 %.
- Kasvuyritysten liikevaihto on kasvanut kaikista maakunnista eniten Kainuussa kasvukaudella 2015-2018. Muutos kaudelta 2014-2017 oli +151 % (koko maa +76 %).

Pula osaavasta työvoimasta alkoi kehittyä nopeasti, kun samaan aikaan eläköityminen oli suurempaa kuin nuorten ikäluokkien tulo työmarkkinoille. Yritysten rekrytointiongelmien kasvoivat ja ovat olleet viime vuosina suurimpia Suomen maakunnista. Tilannetta indikoivat myös TE-toimiston kasvaneet avoimien työpaikkojen määrät sekä työpaikkojen täyttymiseen kuluvan ajan piteneminen.

Kainuun muuttunut aluekehityskuva on noteerattu valtakunnallisesti, kun Kainuusta tuli TEM:n nimeämä siltasopimusalue vuodesta 2019 alkaen. Jo ennen siltasopimusta Kainuussa käynnistettiin uusia toimenpiteitä työvoiman rekrytointiin avainyrityksille ja -työnantajille. Tarpeiden laajentuessa Kainuun liitto käynnisti mainetyökokonaisuuden, jossa alueen veto-, pito- ja elinvoimaa vahvistetaan positiivisella tekemisellä ja viestinnällä.

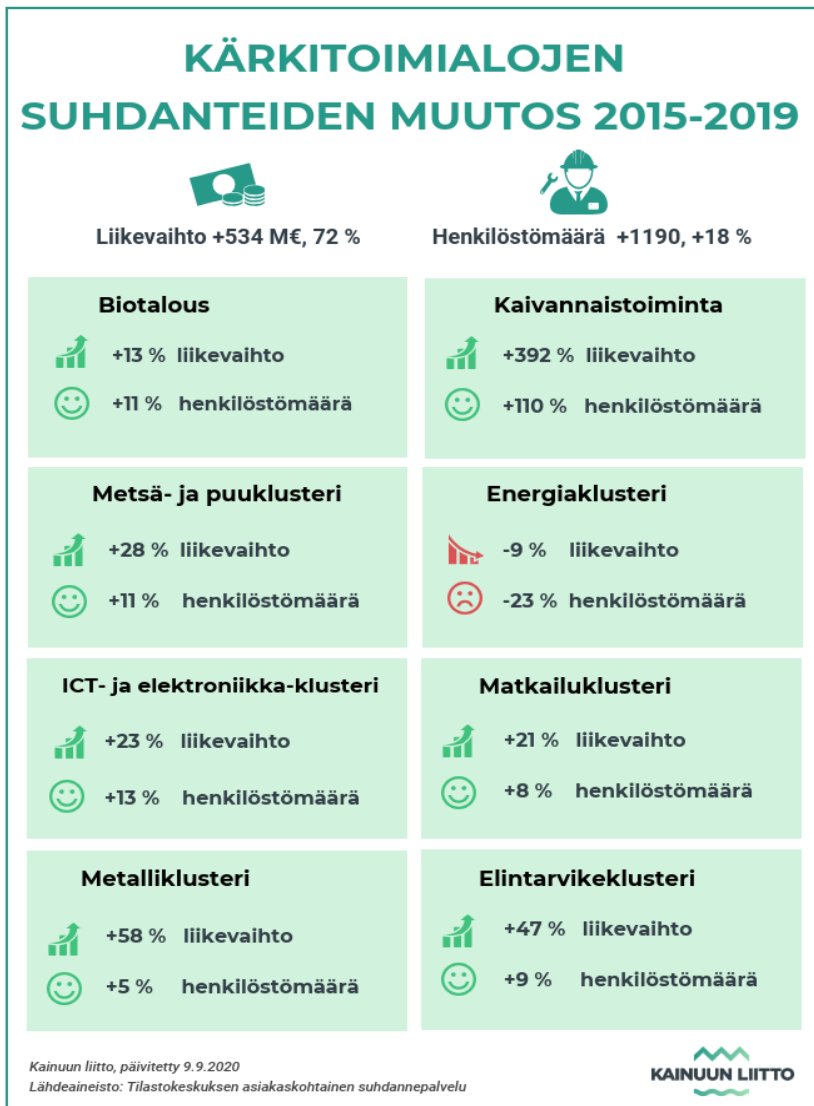
Kuva 1. Liikevaihdon ja henkilöstömäärän suhdannekehitys Kainuun aluetaloudessa 2010 - 2020 (maaliskuuta) Lähde: Kainuun liitto 2021/Tilastokeskuksen asiakaskohtainen suhdannepalvelu

Kainuun myönteisen talouskehityksen taustalla on maakunnan avainklustereiden samanaikainen myönteinen kehitys. Vahvaa talouskasvua on ollut kaikissa klustereissa pois lukien energiaklusteri.

Kainuun kärkitoimialojen trendit 2015 - 2019 ovat tiivistetysti seuraavat (kuva 2):

- Liikevaihto on kasvanut 72 % (534 M€)
- Henkilöstömäärä on kasvanut 18 % (1190 henkilöä)
- Kasvu on ollut valtavaa erityisesti kaivannaistoiminnassa (+392 % liikevaihdossa ja +110 % henkilöstössä)

Kainuun poikkeuksellisen kehitysvaiheen taustalla siis ovat erityisesti kaivannaisalaan tehdyt investoinnit Terrafame Oy:ssä ja Sotkamo Silver Oy:ssä.

Kuva 2. Liikevaihdon ja henkilöstömäärän muutos Kainuussa 2015-2019

Lisätietoa: <http://kuiskintaa.fi/kainuun-suotuisat-suhdanteet-tormasivat-koronaseinaan/>

2.1.1 Kainuun aluekehityksen tilannekuvan muutos koronakriisin aikana

Koronaepidemia on vaikuttanut Kainuussa kuten muuallakin eri toimialoihin ja eri kohderyhmiin. Pk-yritysbarometrin mukaan maakunnittaisessa vertailussa koronapandemia näyttää vaikuttaneen vähiten Kymenlaakson, Pohjois-Karjalan ja Kainuun yritysten tulevaisuuden näkymiin. Positiivisimmat näkymät työpaikkakehityksestä olivat Kainuussa, jossa saldoluku oli 7. Kainuussa ja Etelä-Savossa myös investointiodotukset olivat kohenemassa.

Kainuun työllisyyden muita maakuntia myönteisempi kehitys selittyy kuvan 3 mukaisesti kaivannaissalan edelleen jatkuneella henkilöstön kasvulla. Kaivannaissalan liikevaihto (+25 %) ja henkilöstömäärä (+15,9 %) ovat nousseet tammi-kesäkuussa 2020 huolimatta koronan leviämisestä.

Elintarvikealaa lukuun ottamatta Kainuun kaikissa toimialaklustereissa sekä liikevaihto että henkilöstömäärät vähenivät alkuvuoden 2020 aikana. Suurin romahdus oli matkailuklusterissa sekä

liikevaihdossa (-21,8 %) että henkilöstömäärässä (-17,6 %). Samoin romahti kansainvälisten matkailijoiden määrä.

Kuva 3. Liikevaihdon ja henkilöstömäärän muutos tammi-kesäkuussa 2020

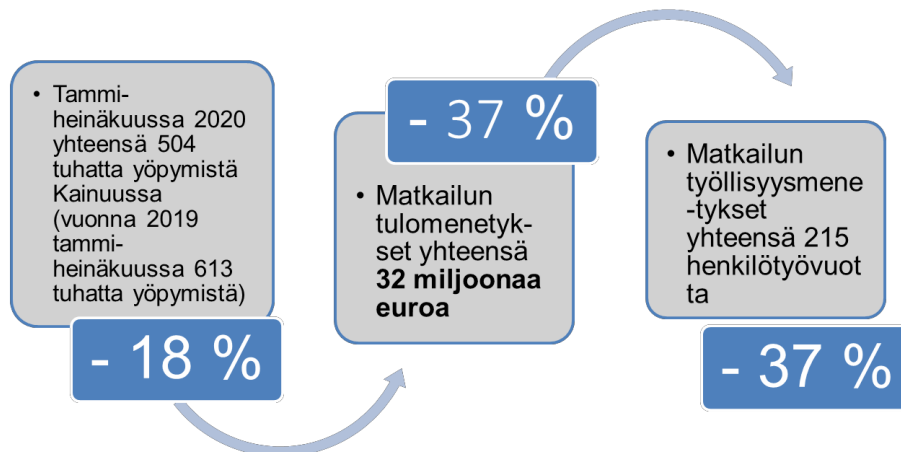
Kainuussa on 27 721 työpaikkaa (vuosi 2018). Suurin työllistäjä on terveys- ja sosiaalipalvelut (lähes 5 700 työpaikkaa), mikä on yli 20 prosenttia kaikista työpaikoista. Toiseksi eniten työpaikkoja on hallinto- ja tukipalvelutoimialalla ja kolmanneksi eniten tukku- ja vähittäiskaupan toimialalla. Kaivannaisalan koko maan työpaikoista reilu 13 prosenttia sijaitsee Kainuussa.

Työpaikkojen määrä on kääntynyt kasvuun viimeisten viiden vuoden aikana. Vuodesta 2015 vuoteen 2018 eniten työpaikat ovat kasvaneet hallinto- ja tukipalvelutoiminnassa, rakentamisessa, terveys- ja sosiaalipalveluissa sekä teollisuudessa. Supistuvia toimialoja ovat muu palvelutoiminta, tukku- ja vähittäiskauppa, maa- metsä- ja kalatalous sekä koulutus. Suurin suhteellinen kasvu on kolmessa vuodessa ollut informaatio- ja viestintätoimialalla (+24,2 %). Rakentamisen toimiala on kasvanut 23,3 prosenttia.

Vuonna 2018 työpaikkojen määrä kasvoi lähes 540 työpaikalla verrattuna edellisvuoteen. Eniten kasvoivat hallinto- ja tukipalvelut (8,6 %) ja rakentaminen (8,1 %). Eniten väheni sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminnan työpaikat (-28,1 %).

Koronan matkustusrajoitukset ja lentomotti ovat pysäyttäneet käytännössä kansainvälisen matkailun Kainuuseen kokonaan. Tämä vaurioittaa hyvään vauhtiin päässyttä kansainvälistä matkailua pysyvästi. Koronan aiheuttamat tulomenetykset Kainuun aluetalouteen ovat olleet rajut,

noin 32 miljoonaa euroa (kuva 4). Ennen koronaa matkailu rikkoi ennätyksiä: vuonna 2019 rekisteröityä yöpymisiä oli miltei miljoona.

Kuva 4. Koronan aiheuttamat Kainuun matkailun tulo- ja työllisyysmenetykset (TAK oy 2020).

Matkailun aiheuttamilla tulonmenetyksillä on erityisen suuret kerrannaisvaikutukset Kainuussa. Matkailuelinkeino on synnyttänyt Kainuuseen laajan ja monipuolisen palveluntarjonnan ja merkittävän määrän pk- tai mikroyrityksiä. Kainuun väestömäärä ei riitä luomaan riittävää kysyntää näille yritysille ja palveluille.

Kriisin pitkittyessä uhkana on paitsi lomautuksia, konkurssseja ja työttömyyttä myös palvelujen tarjonnan kapenemista ja samalla maakunnan veto- ja pitovoiman rapautumista. Veto- ja pitovoima ovat Kainuulle kriittisiä kysymyksiä ja matkailu vahvistaa niitä.

Veto- ja pitovoimaan sekä työvoiman koulutukseen ja rekrytointiin pitää kiinnittää erityistä huomiota, sillä koronasta huolimatta Kainuussa ovat pahentuneet osaavan työvoiman saamisen ongelmat ja ne ovat alueella selvästi vaikeampia kuin muissa Suomen maakunnissa (ks. kuva 5). Osaavan työvoiman saatavuuden parantamisessa siltasopimus on Kainuulle edelleen tärkeä.

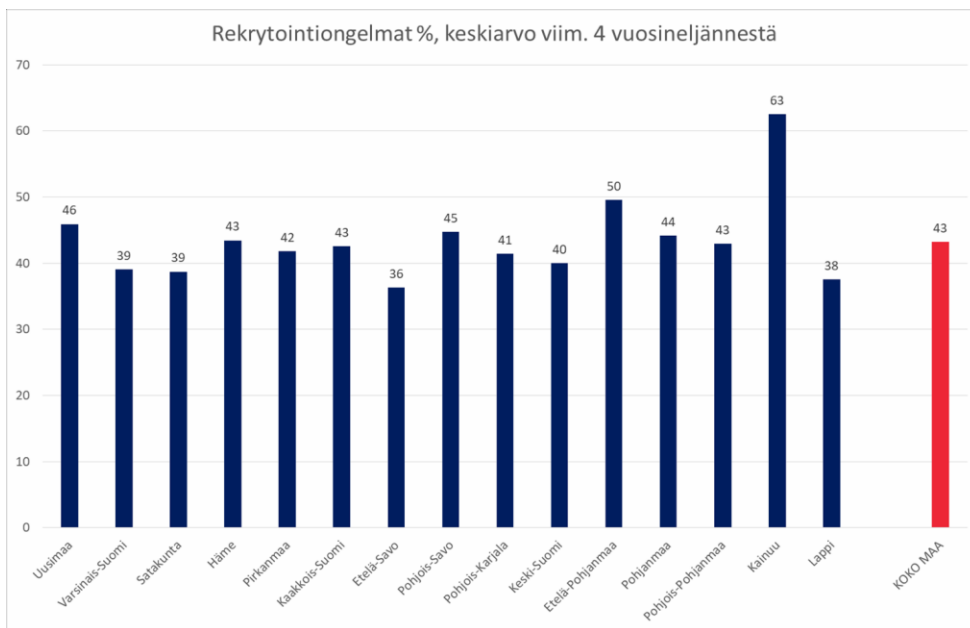
2.2 Kehityksen pullonkaulat

Viime vuosien suotuisa kehitys on kääntänyt päälaelleen perinteisen kuvan Kainuusta syrjäisenä, korkean työttömyyden ja hitaan talouskasvun alueena, jossa alkutuotannon osuus on merkittävä. Myönteinen kehitys ei ole poistanut Kainuun aluekehityksen haasteita. Pula osaavasta työvoimasta on merkittävin kasvun pullonkaula. Muut keskeiset haasteet liittyvät saavutettavuuteen sekä talouskasvun tarvitsemien pääomien puutteeseen. Koronan kärjistävät ongelmat kansallisessa ja kansainvälisessä talouskehityksessä heijastuvat luonnollisesti myös Kainuuseen.

2.2.1 Kasvavat osaavan työvoiman saatavuusongelmat

Kuten edellä on todettu, **rekrytointiongelmat** ovat Kainuussa vaikeampia kuin muissa maakunnissa, ja ne ovat yleistyneet vuosi vuodelta. Työvoiman kysyntä on myönteisen

talouskehityksen myötä kasvanut: TE-toimistossa oli marraskuun 2020 lopussa 573 avointa työpaikkaa. Työvoimaan tuleva ikäluokka on Kainuussa huomattavasti (noin 500 henkeä) pienempi kuin eläkkeelle poistuva, mikä yhdessä nopean eläköitymisen kanssa synnyttää työvoimavajetta. Lisäksi Kainuun koulutusmahdollisuuksien rajallisuus vaikeuttaa kohtaanto-ongelmaa; maakunnassa on ainoastaan yksi pysyvä yliopistollista perustutkintoa antava koulutusohjelma (Jyväskylän yliopiston liikuntateknologian koulutus Sotkamon Vuokatissa). Esimerkiksi opettajankoulutuksen loppuminen Kajaanista vuonna 2013 näkyy nyt kelpoisen opetushenkilökunnan saamisen haasteina.

Kuva 5. Rekrytointiongelmien prosentit maakunnissa 2019 – 2020 (TEM 2020).

2.2.2 Ulkoinen ja sisäinen saavutettavuus: etäisyys markkinoista, matkaketjujen puutteellisuus

Saavutettavuus on yksi merkittävimmistä uuden yritystoiminnan sijoittumisen edellytyksistä. Vientialojen ja kansainvälisen kaupan näkökulmasta säännöllisen lentoliikenteen ja sen kv-kytkeytyvyyden merkitys on oleellinen. Kainuulle lentoliikenteen ja sen matkaketjujen ja lentotuotteen (hinnoittelu, aikataulut) puutteet ovat olleet jo pitkään tiedostettu haaste. Kainuu on yhdessä muiden pohjoisten maakuntien kanssa käynnistänyt Pohjois-Suomen lentoliikennehankkeen. Sen piirissä valmistuu syksyllä 2020 Kainuun lentoliikenteen kehittämissuunnitelma ja käynnistyy sitä toimeenpaneva alueellinen yhteistyö. Ilman koronakriisin vaikutustakin Kainuun lentoliikennekysyntää on ollut tarve kasvattaa ja sen keskeisin keino on Lapin esimerkin mukaisesti kansainvälinen matkailu.

Koronakriisin yksi haitallisimmista vaikutuksista liittyy juuri lentoliikenteeseen: Kajaanin lentokentän liikenne on ollut pysähdyksissä maaliskuun 2020 puolesta välistä alkaen eikä sen uudelleen avaamista koskevista Finnairin suunnitelmista saatu tietoa, vaan ongelman osaratkaisuksi on tullut valtion tarjoama väliaikainen ostoliikenne vuoden 2021 loppuun saakka. Tämäkään tieto ei vielä ole riittävä esim. matkailualan yritykselle, joiden on tarve tietää varmuudella

lentoliikenteen jatkumisesta ja aikatauluista mahdollisimman pitkälle eteenpäin. Kajaanin lentomotti vääristää Kainuun matkailualan kilpailukykyä ja uhkana on, että markkinat jakaantuvat uudelleen, ellei saavutettavuus nopeasti korjaannu. *Kainuun tavoite on saada markkinaehtoinen lentoliikenne jatkumaan koronakriisin jälkeen.*

Perinteisistä saavutettavuushaasteista vientiteollisuuden etäisyyshaitat on tunnistettu jo kauan. Aluekehitystä tukevana toimenpiteenä kuljetustuen tarve on pysyvä. Sopivan tasoisena se ei vääristä kilpailua vaan ylläpitää sitä esim. Pohjois-Ruotsin vastaavissa olosuhteissa toimiviin yrityksiin nähden.

Maantieyhteyksien kehittämistarpeet ja korjausvelan hoitaminen ovat saaneet jonkin verran lisähuomiota valtakunnallisessa liikennepolitiikassa. Kainuussa tiestöä on asukaslukuun suhteutettuna paljon ja erityisesti alemman tieverkon kunnossapidossa on ollut puutteita. Kuitenkin juuri alempi tieverkko on alueen elinkeinotoiminnalle erityisten tärkeä, koska sen kautta kulkevat metsä- ja maatalouden kuljetukset sekä matkailijat ja vapaa-ajan asukkaat koko maakunnan alueella.

Kainuun kautta kulkee yksi Suomen suurin tavarakuljetusvirta, Kostamuksen rautapellettien transitokuljetuksen Vartiuksen rajaylityspaikan kautta Kainuun läpi Kokkolan satamaan. Osaltaan tämä tukkii muiden kuljetusten ja henkilöliikenteen kehittämismahdollisuuksia. Rautatieyhteyksien osalta Kainuu on pussinperä, sillä toimivaa ratayhteyttä Kajaanista suoraan pohjoiseen ei ole. Henkilöliikennetarpeet Savon radan kautta pääkaupunkiseudulle sekä tulevaisuudessa lisääntyvä matkailijaliikenne rautateitse Kainuuseen ovat myös riippuvaisia liikenteen nopeutta parantavien ratahankkeiden toteutumisesta.

Valtakunnallisessa Kestävä matkailu -ohjelmakokonaisuudessa on nostettu esille, että ohjelman kautta etsitään ratkaisuja edistää sähköistä lentoliikennettä. Kainuun kunnista Kuhmolla on intressi kehittää sähkölentoliikennettä ja pienlentokenttää alueellaan.

2.2.3 Investointien riskirahoituksen saatavuus

Yritysten pääomahuolto ja suurten pääomien puute alueella ovat yritystoiminnan kehityksen kannalta keskeinen haaste Kainuussa. Riippuvuus ulkoisista rahoittajista ja siitä johtuen investointien houkuttelu koti- ja ulkomailta (FDI) vaativat kasvavaa huomiota.

Kainuun Edun teettämän markkinapuuteanalyysin (2018) perusteella Kainuussa olisi tarve alueelliselle riskipääomarahastolle, josta hyötyisivät pienet sekä käynnistymisvaiheessa olevat yrityksen (start-upit) ja myös omistajan-/sukupolven-vaihdostilanteessa olevat yritykset. Viime mainittujen osuus on Kainuussa erittäin suuri. Samoin yritysten on usein vaikea saada laajentumiseen tarvitsemilleen investoinneille kokonaisrahoitusta erityisesti vakuusarvojen alhaisuuden vuoksi. Tarvitaan harvaanasuttujen alueiden riskipääomarahasto (esim. osaksi Business Fi rahoitusta), jolla pystytään ratkaisemaan esim. alhaisten vakuusarvojen aiheuttamat ongelmat. Jotta yritysrahoituksen jatkuva kysyntä taataan, pitää myös lisätä kasvuhaluisten yritysten määrää Kainuussa.

2.3 Kainuun investointipotentiaali

Kainuussa on runsaat ja monipuoliset mahdollisuudet vahvistaa aluetalouden kestävää kasvua kaikilla kärkitoimialoilla (biotalous, kaivannaistoiminta, matkailu ja teknologiateollisuus). Kehitysmahdollisuudet liittyvät uuden, erityisesti fossiilisia tuotteita ja raaka-aineita korvaavan, tuotannon käynnistämiseen sekä jalostusasteen nostamiseen ja lisääntyvään kiertotalouteen (mm. sivuvirtojen hyödyntäminen). Näillä toimilla vahvistuu myös aluetalouden resilienssi.

Kaivannaisalalla Sotkamo Silver Oy:n hopeakaivos aloitti tuotannon 3/2019 ja tuotanto on kasvanut suunnitellusti ja tuotantoa on laajennettavissa. Terrafamen akkukemikaalitehtaan rakentaminen on käynnissä ja tuotanto käynnistyy vuonna 2021 ja uraanin talteenoton lupa saatu syksyllä 2019. Elementis Mineralsilla on suunnitelmia tuotannon laajentamisesta. Otanmäki Mine Oy suunnittelee käynnistävänsä ilmeniitin tuotannon entisen kaivoksen läjityshiekasta. Suomusalmella talkkituotannon käynnistäminen sekä Ristijärvellä rakennuskivien valmistus ovat potentiaalisia kasvavia toimintoja.

Metsäbiotalouden kehitysnäkymät ovat suotuisat ja maakuntaan on muodostumassa hyvin monipuolinen metsäbiotalouden liiketoimintaekosysteemi Kajaanin Renforsin Rannan, Kuhmon Woodpoliksen ja käynnistyvän Paltamon biojalostamon ympärille. KaiCell Fibers Oy:n Paltamoon suunnittelema biotuotetehdas on saanut myönteisen ympäristölupapäätöksen 15.7.2020 P- S AVI:lta. Lupa ei vielä ole lainvoimainen, koska siitä on valitettu. Kuhmossa CLT- ja puurakennuselementtien tuotanto on ollut kasvussa, ja tulevaisuuden näkymät ovat kuluvana vuotena selvästi parantuneet. St1:n Kajaanin Renforsin Rannassa sijaitsevan bioetanolin koetehtaan jatkoksi on odotettavissa merkittävästi suurempi tuotantolaitos lähivuosina. Kuhmo Oy:n ja Pölkky Oy:n (Kajaanissa) sahajat ovat merkittävimmit vientiyritykset ja ne suunnittelevat edelleen tuotannon laajentamisinvestointeja. Puukerrostalorakentamisen buumin oletetaan jatkuvan valtakunnallisesti, mikä mahdollistaa tuotannon laajentamisen Kuhmossa.

Matkailuala on kasvanut Kainuussa ja on merkittävä työllistäjä. Kansainvälistymiseen tähtäävä Visit Finland –suuralueyhteistyö (Arctic Lakeland Kainuu) käynnistyi vuonna 2019. Mahdollisuudet erityisesti luonto-, liikunta- ja tapahtumamatkailussa ovat erinomaiset ja väljyyden ja rauhallisuuden ansiosta paranevat. Ulkomaisia investointeja kaivataan alan kasvuun ja niitä on jo realisoitunut mm. Paljakassa ja Vuokatin urheiluopistolla.

ICT: EuroHPC –tieteellisen laskennan Lumi-supertietokoneinvestointi (207 M€) toteutuu Kajaanin Renforsin Rantaan vuoden 2020 aikana. Koillisväylän datakaapeli –yhteyden valmistelu Cinian Arctic Connect–hankkeena etenee ja toteutus on mahdollinen 2020-luvun alkupuolella. Kajaanin palvelinkeskuskeskittymän kautta on suunniteltu liityntäyhteydet Euroopan ja Aasian yhdistävään tietoliikenneväylään. Hankkeiden toteutuminen vahvistaa merkittävästi Kajaania globaalin tietoliikenteen solmukohtana ja uusinwestointien kohteena. Pelialalla Kajaanissa toimii globaaleilla markkinoilla toimivia yrityksiä (mm. Critical Force ja CSE Entertainment).

Tuulivoiman rakentaminen jatkuu Kainuussa. Pohjois-Pohjanmaan jälkeen Kainuu on suhteellisesti merkittävin tuulivoimamaakunta Suomessa. Kainuun liiton käynnistämässä tuulivoimakkaan päivityksen yhteydessä on esille tullut lisäesityksiä lähes 400 laitoksen verran. Näin merkittävän investointipotentiaalin realisoituminen vaatii Kainuun kautta kulkevien sähkön kantaverkkojen (Fingrid) vahvistamista ja lisärakentamista.

Julkisten investointien tarpeet Kainuussa kohdistuvat erityisesti saavutettavuusinfraan. Tarve on erityisesti ratayhteyksien välityskyvyn ja nopeuden parantamisesta sekä alemman tieverkon kunnon parantamisesta elinkeinoelämän kuljetukset huomioiden. Lisäksi tarpeita on julkisessa palveluverkossa, kuten sote-asetmaverkostossa. Strategiset julkiset investoinnit luovat merkittäviä positiivisia kerrannaisvaikutuksia elinkeinoelämään, mahdollistavat digitaalisen ja vihreän siirtymän sekä vauhdittavat elpymistä koronakriisistä.

2.4 Aluetalouden rakenne ja sen resilienssi

Kainuun alueprofiilissa korostuvat vahvuuksina luonto, tila ja fyysiset resurssit sekä infrastruktuuri. Kainuu on pienyritysvaltainen, mikä voisi periaatteessa vahvistaa alueen resilienssiä, mutta aluetalouden riippuvuus isoista toimialoista ja niiden isoista työnantajista (esim. kaivosalalla ja metalliteollisuudessa) heikentää sitä. Kainuun pysyviin etuihin perustuviin kärkitoimialoihin, kuten metsäbiotalouteen ja kaivotoimintaan, pitää saada lisää teollisia investointeja ja ankuriyrityksiä. Niiden ympärille rakennetaan liiketoiminnan ekosysteemejä ja TKI-toimintaa, nostetaan tuotannon jalostusastetta ja vahvistetaan resilienssiä.

Suuret yritykset ovat maakunnalle työllisyyden sekä väestökehityksen kääntämisen takia erityisen tärkeitä. Ilman vahvoja tuotannollisia yrityksiä Kainuulla on riskinä muuttua resurssiperiferiaksi, jonka potentiaalia ei kyetä itse hyödyntämään.

Kainuun vahvuudet luovat erinomaiset puitteet aluelähtöiselle omaehtoiselle kehittämiselle, erityisesti biotaloudelle, matkailulle ja kestäväälle kaivannaisalalle. Samalla se vaatii osaamispohjan (osaavan työvoiman) ja yrittäjyyden sekä työpaikkojen intensiivistä kehittämistä ja saavutettavuuden sekä vetovoimaisen Kainuu-kuvan vahvistamista.

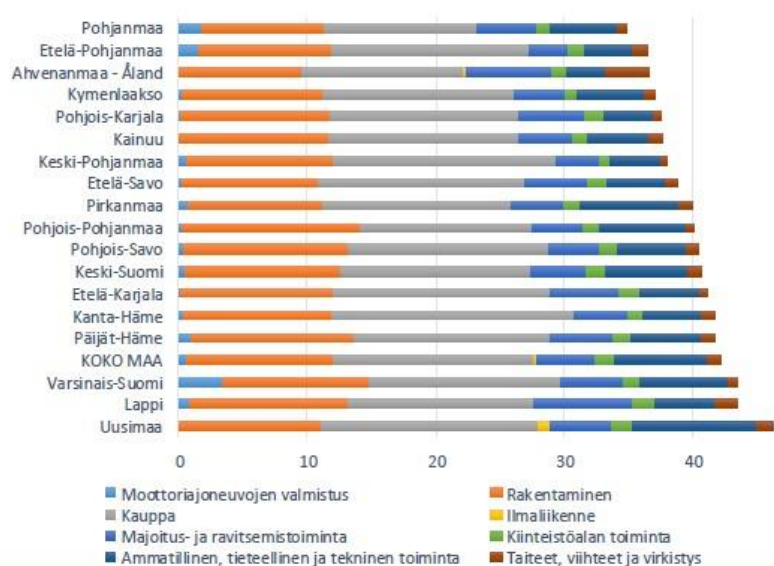
Työ- ja elinkeinoministeriön tilaamissa selvityksissä on analysoitu maakuntien aluetalouden resilienssiä koronakriisin mahdollisten vaikutusten ennakoinniseksi. Yhtenä mittarina tässä on riskialttiiden toimialojen työpaikkojen osuus maakunnissa. Tässä vertailussa Kainuu sijoittuu kunnan parhaimman maakunnan joukkoon (kuva 6).

Tilannekuva

1.2. Yritysten ja työnhakijoiden tilanneseuranta | alueiden resilienssi

- Pandemian alueellisista vaikutuksista on kehitetty erilaisia malleja, jotka pyrkivät tunnistamaan kriisiin ensimmäisenä reagoivat toimialat. Näitä ovat mm.
 - yritykset, jotka ovat riippuvaisia kotitalouksien kulutuksesta: liikumis-, kontakti- ja matkustusrajoitukset vaikuttivat esimerkiksi hotelli- ja ravitsemisalaan, paikallisiin palveluihin (esim. kampaamot, hierojat) ja vähittäiskauppaan (apteekkeja ja ruokakauppoja lukuun ottamatta) sekä matkanjärjestäjiin
 - yritykset, jotka ovat riippuvaisia globaaleista arvoketjuista: komponenttivalmistajan tehtaan sulkeminen yhdessä maassa vaikuttaa koko tuotantoketjuun
 - energiantuotanto: energian tarve vähenee elinkeinotoiminnan hiljentyessä
 - yksityinen sektori: julkinen sektori reagoi pitämällä aikavälillä verotulojen laskiessa
- Lyhyellä aikavälillä riskiryhmään kuuluvat ennen kaikkea suuret kaupungit, matkailukohteet sekä kaupan keskittymät, koska niissä on runsaasti työpaikkoja, jotka ovat riippuvaisia kotitalouksien kulutuksesta.
- Kuvion lähde: Tilastokeskus, yritystoimintatilasto Riskialttiiden toimialojen määrittely OECD:n analyysin mukaan.

Riskialttiiden toimialojen työpaikkojen osuus yritysten työpaikoista maakunnittain, 2018

Kuva 6. Alueiden resilienssi: riskialttiiden toimialojen työpaikkojen suhteellinen osuus yritysten työpaikoista maakunnittain 2018.

3. Koronakriisin vaikutukset sekä kehittämistarpeet Kainuussa

Keväällä 2020 alkanut koronakriisi on vaikeuttanut Kainuun elinkeinoelämää, joskin vaikutukset työllisyyteen ovat jääneet muuta maata vähäisemmiksi. Kriisin vaikutukset sekä tulevaisuuden näkymät vaihtelevat toimialoittain. Pahiten Kainuussa on kärsinyt matkailu- ja palveluala. Matkailu on säästynyt pahimmalta vahvan kotimaan matkailun ansiosta. Kansainvälinen matkailu on romahtanut kuten muuallakin.

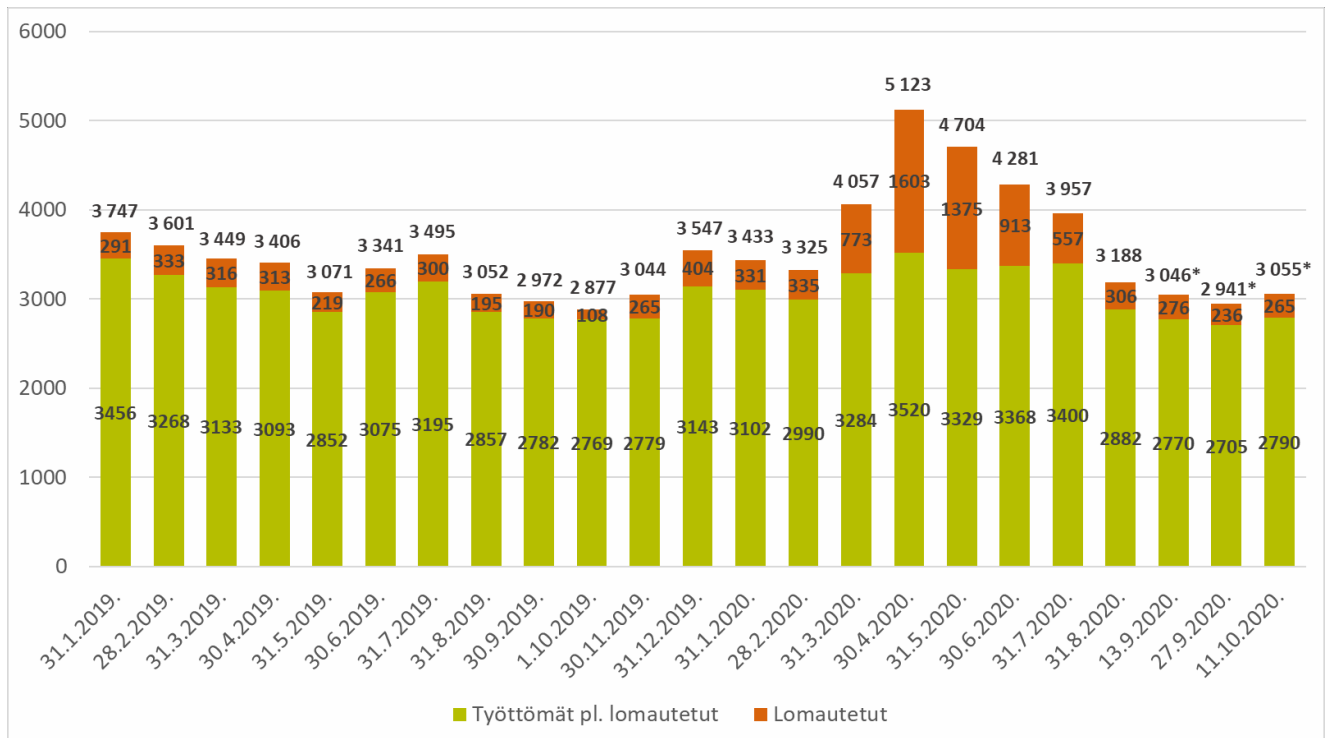
Teollisuuden ja viennin kautta vaikutukset Kainuuseen (alkutuotanto, alihankinnat) voivat tulla viiveellä. Erityisesti sahateollisuus voi kärsiä kriisistä. Toisaalta sahateollisuuden, kuten myös kaivannaisalan viime vuosien investoinnit voivat estää negatiivisia vaikutuksia. Energia-alaan ei koronalla ole ollut merkittävää vaikutusta. Vientiyritysten toimipaikkoja on Kainuussa vähän ja määrä on entisestään laskenut. Vuonna 2018 vientiyrityksiä oli 103 ja vuonna 2019 yhteensä 94. Kainuulaiset vientiyritykset muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ovat pieniä yrityksiä ja suurimmalla osaa vienti on alle 9 prosenttia liikevaihdosta.

Kainuun yrittäjät tekivät yrityksille vuoden vaihteessa 2020-21 kolmannen kyselyn koronaviruspandemian vaikutuksista Kainuussa. Kyselyn mukaan koronatilanne on haitannut tai tulee haittaamaan yritysten toimintaa 70 prosentilla yrityksistä, ja 29 prosentilla haitta on merkittävä. Liikevaihto on laskenut yli puolella yrityksistä, mutta lasku on ollut huomattava vain 11 prosentilla. Huomattavaa on, että liikevaihto on pysynyt ennallaan lähes neljäsosalla yrityksistä ja jopa kasvanut lähes viidesosalla yrityksistä. Kuitenkin 47 prosenttia yrityksistä arvioi liikevaihdon laskevan seuraavaan kolmen kuukauden aikana ja kolmasosa arvelee liikevaihtonsa pysyvän ennallaan. Neljä prosenttia on palkannut lisää työntekijöitä. Kyselyn mukaan 58 prosenttia yrityksistä arvelee selviävänsä ja 13 prosenttia jopa menestyy entistä paremmin. Kuusi prosenttia on irtisanonut ja viisi prosenttia suunnittelee irtisanovansa työntekijöitä. Lomautuksia on ollut lähes viidenneksessä ja suunnitelmia lomautukseen on vain viidellä prosentilla yrityksistä. Viisi prosenttia yrityksistä arvelee yrityksensä ehkä kaatuvan.

Yritysten määrään koronalla ei ole ollut vielä suurta vaikutusta. Koronasta huolimatta uusia yrityksiä aloitti vuonna 2020 yli 300 (kaupparekisteri Virre). Tällaista määrää ei olla aikoihin ole nähty. Tilastolähteestä riippuen luvut ovat hieman erilaisia ja ulottuvat eri ajanjaksoille. Kainuun yrityskanta vuoden 2020 kesäkuulle ulottuvan Tilastokeskuksen tilaston mukaan on 4 013, mikä on lähes 100 yritystä enemmän kuin vuonna 2019 (Q2). Uusia yrityksiä aloitti TEM ToimialaOnline -tilastojen mukaan vuoden 2020 tammi-syyskuussa 248 kpl. Patentti- ja rekisterihallituksen tietojen mukaan vuoden loppuun mennessä oli perustettu 283 uutta yritystä, mikä on enemmän kuin aiempina vuosina. Kaupparekisterin tilastojen mukaan vuonna 2020 uusia yrityksiä aloitti yli 300 ja lopetti 146.

Työttömyys ja lomautukset ovat iskeneet erityisesti yli 60-vuotiaisiin sekä 25-49 -vuotiaisiin naisiin ja kunnista pahiten Hyrynsalmelle, Ristijärvelle ja Sotkamoon. Lentomotin takia saavutettavuus ja yhteydet maailmalle ovat heikentyneet dramaattisesti. Palveluala, matkailu sekä tapahtuma-ala ovat kärsineet merkittävästi. Esim. kävijämäärältään merkittävä Vuokatti-hiihto on peruttu kaksi kertaa peräkkäin. Myös muita massahiihtotapahtumia on peruttu. Kesällä 2020 kulttuuritapahtumia, mukaan lukien Kuhmon kamarimusiikki, peruttiin laajasti ja kesän 2021 tapahtumien kohtalo on epäselvä. Perumiset jättävät pysyvät vauriot Kainuun aluetalouteen ja mahdollisesti myös tapahtumien jatkuvuuteen. Massatapahtumien pandemiaturvallinen järjestäminen on kehitettävä pysyväksi toimintamalliksi.

Yrittäjien ja Finnveran raportin Kainuun arvioista nousi esille kaksi kriittistä asiaa: liiketoiminnan pysähtyminen ja maksuvaikeudet olivat yli maan keskiarvon. Vaikka työttömyys on pysynyt hyvällä tasolla (kuva 7), työllisyysaste on Kainuussa edelleen heikko.

Kuva 7. Työttömät työnhakijat Kainuussa 01/2019- 10/2020, Lähde: TEM Työnvälitystilasto

Selviytymissuunnitelman valmistelussa selvitettiin Kainuun pahiten häiritseviä toimialoja, toimintoja ja kohderyhmiä. Koronan vaikutuksia seurataan viranomaisen yhteistyönä ja seurantatiedon tuloksia hyödynnetään toimenpiteitä kohdennettaessa. Tähän mennessä on tunnistettu seuraavat merkittävät koronan aiheuttamien haittojen kohteiksi joutuneet tahot:

- yritykset, jotka kärsivät Kainuun lentoliikennemotista
- matkailuala, liikenne, useat palvelualat, kivijalkakauppa ja tapahtumatuottajat (isoja valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittäviä tapahtumia on peruttu)
- opiskelijat (etäopetuksen luomat haasteet oppimiselle, erityisesti nuorille, jotka eivät saa epävakaiden kotiolojen vuoksi kotoa tukea), nuoret (ohjatun harrastustoiminnan, sosiaalisten kontaktien ja kesätyöpaikkojen väheneminen, tulevaisuuden epävarmuus ja henkinen pahoinvointi), naisvaltaiset alat, kausityöläiset, vanhukset (yksinäisyys syrjäytymisen ja henkinen pahoinvointi kärjistyneet)
- yksittäisiä kohderyhmiä ovat esim. Venäjän rajakaupan menetyksistä kärsivä kauppa, turkistarhat, metsäpalveluyritykset, matkailun kv. palvelut
- Kainuun sotelle, jolle on aiheutunut huomattavia lisäkustannuksia (heijastuvat kuntatalouteen) ja palvelutarvetta on patoutunut tulevaisuuteen (sairauksien hoito viivästynyt)

3.1 Koronan vauhdittamat muutokset

Selviytymissuunnitelman valmistelussa arvioitiin, mitä **hyötyjä** korona on synnyttänyt tai vahvistanut Kainuussa ja mitkä toimialat ovat siitä hyötäneet. Keskeiset havainnot ovat seuraavat.

Yritysten digiloikka on nopeutunut. Verkkokauppaan siirtyneet yritykset ovat voineet kasvat-
taa markkinoitaan ja myyntiään. Kainuun suhteellinen kilpailukyky on tällöin voinut parantua.
Yritysten osaamisen päivittäminen digi- ja verkkoratkaisuihin liittyen on edelleen mahdollinen ja
huomioitava selviytymissuunnitelmassa. Kehitys edellyttää sekä infran parantamista että yritys-
ten valmiuksien parantamista.

Kainuussa kuten valtakunnallisesti on pantu merkille **maalle muuton** vahvistuminen (Nurmi-
järvi-ilmiö 2.0). Rakentamisen ja remontoinnin kasvusta sekä kiinteistö- ja puukaupan vahvistu-
misesta on myös runsaasti havaintoja. Maaseudun ja maaseutumaisten alueiden merkitys on
korostunut koronakriisin aikana; ei ole selvää arviota siitä, miten pysyviksi muutokset voivat
muodostua.

Kotimaan matkailu, luonto- ja retkeilykohteet ovat olleet erityisesti suosion kohteena. Kai-
nuun matkailussa jopa saavutettiin heinäkuussa kaikkien aikojen ennätys yöpymisten määrässä.
Kotimaisen matkailun (ja myös kotimaisten tuotteiden) suosion kasvu voi olla pysyvä mahdolli-
suus. Sen hyödyntämiseksi voidaan myös lisätä investointeja mm. luontomatkailun infraan ja
palveluihin; potentiaalisia kohteita sinänsä Kainuussa on runsaasti, mutta kysyntä kohdentuu
vain parhaiten tuotteistettuihin ja markkinoituihin kohteisiin. Matkailuala näkee jatkossa kilpai-
luetuna, että "Kainuu on turvallinen paikka tulla ja olla".

Etätyöstä on koronarajoitustoimenpiteiden ansiosta saatu runsaasti uutta kokemusta, ja etä-
työvälineiden käytön osaaminen on kasvanut. Lähes poikkeuksetta etätyöhön siirtyneissä työ-
paikossa, etätyökäytäntöjen katsotaan lisääntyvän myös normaaliaikana. Yritysbarometrin val-
takunnallisen kyselyn mukaan 30 % yrityksistä aikoo jatkaa etätyötä. Toki on syytä muistaa,
että kaikissa – erityisesti fyysisessä työssä – etätyö ei ole mahdollisuus. Tarvitaan päätöksiä
myös valtakunnan tasolla työkäytänteisiin ja paikkariippumattomaan rekrytointiin liittyen, jotta
myönteinen kehitys voi jatkua koronan jälkeen.

Etäopetus ja -kurssit ovat etätyön tapaan lisääntyneet ja oppilaitoksissa on havaittu, että ope-
tuksen järjestämiseksi ei tulevaisuudessa välttämättä tarvita "seiniä" nykyisessä määrin. Lisäksi
Kainuun tyyppiselle harvaan asutulle ja pienten nuorisokäluokkien alueelle etäopetuksen käyttö
voi tukea oppilaitosten ainevalikoiman monipuolistamista ja ylipäättään koulutuksen kustannus-
tehokkuutta. Samoin on esimerkkejä tarpeesta ja mahdollisuuksista viedä koulutustarjontaa
(ml. jatkuva oppiminen ja avoin opetus) lähemmäs yrityksiä, millä voidaan osaltaan parantaa
työvoiman kohtaanto-ongelman ratkaisua. Ammatillisessa koulutuksessa etäopetuksen hyödyn-
tämismahdollisuus on rajallisempaa kuin teoreettispainotteisessa koulutuksessa ja pahimmillaan
koronakriisi on lisännyt oppilaiden oppimistulosten eriytymistä.

Valtiovarainministeriön talousennusteen mukaan Suomen talouden elpyminen tulee olemaan eri-
tahtista ja epävarmaa. Paluu normaaliin edellyttää koronapandemian nujertamista. Vienti ja te-
ollisuustuotanto kärsivät pandemian jatkumisesta ja kääntyvät kasvuun vasta ensi vuoden puo-
lella.

Eräs keskeinen arvio koronakriisin vaikutusten ennakkoinnissa on ollut elpymisen "K:n muotoi-
sesta" kehitysnäkymästä. Eli osa toimialoista elpyy nopeasti kuten IT ja vähittäiskauppa, mutta
osa toimijoista elpyy huonommin tai joutuvat lopettamaan.

Kainuun **kaivosala** on alkutuotantoa ja sillä on paljon alihankintaa, mutta kaivannaisala kokonaisuutena on vientiala. Riskinä on, että koronakriisin vaikutukset tulevat pidemmällä viiveellä heijastumaan myös Kainuun kaivosalaan.

Matkailun osalta koronakriisin aiheuttamat muutokset kulutuskysyntään todennäköisesti vahvistavat Kainuun matkailualaa pitkällä välillä. Uusia matkanjärjestäjäkontakteja on tullut uusia väljiä ja turvallisia matkakohteita etsiviltä.

Matkailussa haasteena on saavutettavuus. Matkailun suhteellisen kilpailukyvyn vahvistamisessa esiin nousee kaksi tekijää: 1) matkailun turvallisuusnäkökulma ja 2) sähköisten myyntikanavien käyttö. Luonto, väljyys ja turvallisuus ovat valtteja jatkossakin. Ongelma on vain lähikuukausien selviytyminen, yhteyksiä ja jakelukanavia ei ole vara menettää tässä tilanteessa.

Rokotusten etenemisestä huolimatta pandemia määrittää vielä pitkään toimintaympäristöä myös Kainuussa. Korona vaikuttaa eri tasoilla. Sillä on merkittävät vaikutukset kansainväliseen liiketoimintaan, matkailuun ja yhteistyöhön. Se rajoittaa merkittävästi monien elinkeinojen, kuten matkailu, ravintola ja majoitus, urheilu ja tapahtumat, harjoittamista. Lisäksi pandemian aikana tulee paikallisia tartuntaryppäitä, paikallisia sulkua ja isojenkin väestöryhmien karanteeneja, joiden alueella palvelut kärsivät nopeasti ja voimakkaasti. Kansallisesti pitää valmistella tarkasti ja nopeasti kohdennettavissa olevia työkaluja (pienimuotoiset äkillisen rakennemuutoksen toimenpiteet).

Koronakriisin on nähty usein myös lisänneen **yhteisöllisyyttä** ja yhteishenkeä, mikä voi vahvistaa alueen resilienssiä. Kainuussa käynnistyi koronakriisin myötä myös uusia toimintamuotoja, kuten Kainuun valmiusfoorumi ja Kainuun yrityspalveluverkosto. Nämä kokosivat kattavan joukon alueen sidosryhmiä ja tiivistivät yhteistyötä hyödyntäen etäpalavereja ja nopeaa viestintää. Onnistuneen aktiivisen viestinnän roolin merkitys on myös Kainuussa tunnistettu koronaepidemian muuttuviin tilanteisiin reagoimisessa. Tämä edelleen korostuu, kun jatkossa koronatilanne voi kehittyä alueellisesti ja paikallisesti hyvin eri tavoin.

3.2 Johtopäätöksiä

Työttömyysaste ei kuvaa oikein Kainuun kohdistuneita koronan vaikutuksia. Koronan ilmaantuvuusluku Kainuussa oli syyskuun alussa neljän suurimman maakunnan joukossa, mikä osoittaa, että Kainuu ei ole välttynyt sen vaikutuksilta eikä ole turvassa jatkossakaan. Työllisyysaste on edelleen alhainen ja kohtaanto-ongelma maakunnassa on pahentunut.

Koronavaikutukset ovat osuneet erityisesti Kainuun keskeiseen heikkouteen: **saavutettavuuteen**. Lentomotti on heikentänyt erityisesti kansainvälistymisen mahdollisuuksia ja uhkaa yritysten investointi- ja toimintaedellytyksiä. Syksyn 2020 Pk-yritysbarometrin mukaan koronan ensivaikutukset kolahtivat kainuulaisiin yrityksiin kovemmin kuin muilla alueilla. Koronan vuoksi liiketoiminta pysähtyi 42 %:lla yrityksistä (koko maa 31 %).

Korona vauhdittama digitalisaatio tuo käyttöön uusia teknologioita, suuria tietoaineistoja ja näihin perustuvia liiketoimintamalleja. Yritykset tavoittelevat digitalisaatiolla ennen kaikkea parempaa tuottavuutta, mutta sen lisäksi myös henkilöstön tyytyväisyyden kasvua, parempaa asiakaskokemusta ja suurempaa myyntiä. Yritysten on pystyttävä kehittämään toimintaansa digitalisaatiota hyödyntämällä. Se myös avaa aivan uudenlaisia mahdollisuuksia yritysten toiminnan laajentamiseen. Korona digitalisoi myös työn tekemisen. Uudet työpaikat syntyvät erityisesti digitaalisiin palveluihin ja työn tekemisen mahdollisuus paikkariippumattomasti on kasvanut. Kainuussa on varmistettava, että digitalisaation hyödyntämiseen on olemassa sekä fyysiset puitteet että riittävää osaamista.

Kainuu on **matkailumaakunta**, jonka kansainvälinen matkailu on saatu mittavien kehittämis-toimien ansiosta kasvuun. Koronakriisin aikaansaama Kajaanin lentokentän sulkeminen on yhdessä matkustusrajoitusten kanssa estänyt kansainvälisten matkailijoiden tulon Kainuuseen. Markkinoita jaetaan nyt uudelleen myös kotimaan matkailussa. Matkailu pitää saada Kainuussa takaisin kasvuun. Se takaa maakunnan palvelutarjonnan laajenemisen ja vetovoimaisuuden vahvistumisen.

Kaivannaisteollisuuteen ja puutuoteteollisuuteen toteutuneet vaikutukset eivät ole pahoja, mutta tuotanto- ja arvoketjun alkupäässä nähdään negatiiviset vaikutukset vasta myöhemmin. Näihin Kainuussa tulisi varautua. Kainuussa on **investointi- ja kasvumahdollisuuksia**, joihin koronakriisi ei ole ratkaisevasti vaikuttanut. Nopeiden ja toimintavarmojen tietoliikenneyhteyksien kriittinen tärkeys on tullut koronakriisin myötä näkyväksi. Niitä tarvitaan kattavasti koko Kainuun alueelle. Ne ovat digitaalisen ja vihreän siirtymän edellytys, joka tulee varmistaa osana koronasta selviytymiseen kohdennettuja toimenpiteitä.

4. Nopeaa palautumista koronakriisistä edistävät toimenpiteet

4.1 Liikenteen ja saavutettavuuden erityistoimenpiteet

Tavoitteet saavutettavuudessa 1): Lentoliikenteen pysyvä jatkuminen säännöllisenä koronakriisin jälkeen (viimeistään vuoden 2021 jälkeen); 2) Junaliikenteen yhteyksien monipuolistaminen (yöjuna, juna-auto-juna: Kajaani – Helsinki; tunnin juna Oulu - Kajaani); 3) Matkaketjut maakunnan sisällä toimiviksi kaikkiin Kainuun kuntiin; 4) Saavutettavuudessa keskeinen tavoite on turvata Kainuuseen suuntautuvan kotimaan ja KV-matkailun kestävä kasvu sekä muun elinkeino- ja TKI-toiminnan viennin ja kansainvälistymisen kasvu; 5) saavutettavuuden ja matkustamisen vihreän siirtymän mahdollistaminen ja vauhdittaminen EU:n ja Rinteen hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti.

Strategiset toimenpiteet

Nopean elpymisen tukemisessa keskeinen toimenpide on LVM:n ostoliikenne ja sen hyödyntäminen 2021 loppuun saakka. Kainuun lentoliikennekysynnän ylläpitäminen koronavaiheessa ja sen kasvumahdollisuuksien rakentaminen vaativat vahvaa yhteistyötä Kainuun sisällä (vrt. Kuusamo). Sujuvien matkaketjujen rakentamiseksi käynnistetään toimenpiteitä osana Pohjois-Suomen lentoliikennehanketta, jonka toimintaa jatketaan.

Valtion budjettiriihessä sovitussa Kestävän matkailun strategiassa 2030 oleva itäisen Suomen yöjunayhteyden palauttaminen Savon radalle on keskeinen toimenpide koronakriisin aikana käynnistettävistä toimenpiteistä. Junayhteyksien kehittäminen palvelemaan sekä pääkaupungin yhteyksiä että myös Kainuun matkailua, vaativat myös kainuulaisten toimijoiden yhteistyötä. Yhtenä konkreettisena keino olisi juna-auto-juna yhteyden käynnistäminen Helsingistä Kainuuseen. Koronakriisin aikana aloitetaan suunnitelmat raideyhteyksien parantamiseksi ja nopeuttamiseksi.

Valtakunnallisessa Kestävä matkailu ohjelmakokonaisuudessa on nostettu esille, että ohjelman kautta etsitään ratkaisuja edistää sähköistä lentoliikennettä. Kainuun kunnista Kuhmolla on intressi kehittää sähkölentoliikennettä ja pienlentokenttää alueellaan.

Kainuuseen pitää kehittää kattava sähköautojen ja biokaasuautojen sekä erilaisten biopolttoainelataus- ja tankkausasemien verkosto.

Suurta kuljetuskalustoa hallinnoivien julkisen sektorin organisaatioita ja yrityksiä pitää kannustaa hankkimaan sähköllä ja biokaasulla kulkevia ajoneuvoja. Näin luodaan vakaata kysyntää kestäville liikenteen energiaratkaisuille.

Sähkö- ja biokaasuautoja pitää lisätä julkisen sektorin käytössä sekä kehittää julkisen sektorin hankintakriteereitä ja -osaamista niin, että julkisten hankintojen kautta voidaan tukea liikenteen vihreää siirtymää.

Liikenteen vihreää siirtymää tukevaa TKI toimintaa ja kansainvälistä yhteistyötä tulee vahvistaa ja lisätä Kainuun älykkään erikoistumisen osaamisalojen hyödyntämistä TKI yhteistyössä.

4.2 Yritystoiminnan erityistoimenpiteet

Tavoite: Yritystoiminnan tukemisen jatkaminen koronaviruksen ajan kansallisin toimenpitein ja Kainuun yrityspalveluverkoston tiiviinä yhteistyönä sekä yritysten vihreän ja digitaalisen siirtymän vauhdittaminen

Strategiset toimenpiteet

Kainuun selviytymissuunnitelma esittää kansallisen koronayritystukien jatkamista tarpeen mukaan. Erityisesti yksityisyrityksien ja uudistetun kustannustuen koronatuken jatkaminen on tärkeää. Lisäksi TEM:n on kehitettävä yksittäisiin paikkakuntiin kohdistuvissa lock down – tilanteissa tarvittava erityistuen malli. Kainuussa tällaisen tarve tuli esiin Kuhmon koronaryöstäpaauksessa syyskuun 2020 alussa. Erityistukea yrityksille tulisi kohdentaa paikallisen ELY-keskuksen kautta ja hanketyyppejä toimenpiteitä maakunnan liiton kautta.

Kainuun yrityspalveluissa tulee panostaa yrittäjyyden vahvistamiseen ja yrityspäätustannan sekä omistajanvaihdosten lisäämiseen sekä kehittää yleisesti yrityspalvelujen toimivuutta, vaikuttavuutta sekä vahvistaa yrityskehittäjien yhteistyötä.

Kehittämispänotuksia tulee kohdistaa sähköisen kaupan ja digitalisaation edistämiseen yrityksissä sekä KV-toiminnan ja viennin tukemiseen. TeamFinland -toiminnalla on tässä myös keskeinen rooli.

Uusien yritysten pästustantaa sekä uusien liikeideoiden syntymistä on tarpeellista kehittää yritys- tasolla koulutushankkeilla ja aktivointikampanjoilla muutoksen vauhdittamiseksi.

Koronakriisi on osoittanut, että osaavan työvoiman saatavuus on todella merkittävä ongelma Kainuussa. Osa kriisin hoitamista Kainuussa on aiemmin sovittujen toimenpiteiden (vrt. siltasopimus) toteutuksen jatkaminen sekä päivittäminen tilanteen vaatimalla tavalla.

Valtakunnalliset suorat koronatuot yrityksille tulee toteuttaa tarpeen mukaisesti määraaikaisina, riittävän pitkään ja kohdennettuna erityisesti eniten kärsineille toimialoille.

Yritystoiminnan **vihreän siirtymän** toteuttamista tulee vauhdittaa erillisillä kehittämistoimilla, -hankkeilla ja investoinneilla sekä kehittää yrityspalvelujen vihreän siirtymän osaamista.

Yritysten **digitaaliseen siirtymään** tulee voimistaa kohdennetuilla kehittämistoimilla, -hankkeilla ja investoinneilla sekä kehittää yrityspalvelujen digitaalisen siirtymän osaamista.

4.3 Matkailun erityistoimenpiteet

Tavoite: Kainuun matkailualan toiminnan turvaaminen talvikauden 2020 - 2021 yli ja tulevan kesäkauden 2021 tapahtumien järjestämisen turvaaminen.

Strategiset toimenpiteet

Kehittämisen kohteena ovat kv. matkailupalvelut, sujuvammat matkaketjut ja matkustusturvallisuus. Kainuun matkailun kv. markkinointia ja tuotetarjontaa vahvistetaan ja luodaan digitaalisia kanavia osana Arctic Lakeland –suuralueen yhteismarkkinointia. Kainuussa on käynnistetty matkailutoimijoiden ja terveysviranomaisien yhteistyönä Kainuun matkustusturvallisuusryhmän

toiminta. Tavoitteena on palvelumuotoilun avulla luoda Kainuuseen ”matkakäytäviä”, jotka mahdollistavat turvallisen matkailun riippumatta kulkumuodosta.

Tapahtumien järjestämisen turvaamiseksi ja kehittämiseksi käynnistetään tapahtumatuottajien yhteinen kehittämistoiminta, jossa teemoina ovat turvallisuus, kansainvälistyminen, digitaalisuus, markkinointi ja muut koronan myötä muuttuneen toimintaympäristön edellyttämät strategiset kehittämisen kohteet.

Mikäli koronavaikutukset jatkuvat vielä kesälle 2021 tarvitaan valtakunnallista erityistukea tapahtumatuottajille ja kulttuuri- ja urheilutoimijoille, jotka kärsivät tapahtumien peruuntumisista. Kainuun matkailun maine- ja brändityötä on tarpeen vahvistaa ja korostaa viestinnässä Kainuun väljyyttä ja turvallisuutta luonnossa ja ohjelmalveluissa.

Muuttuneen kansainvälisen kysynnän korvaamiseksi ja kotimaisten matkailijoiden houkuttelemiseksi matkailualueiden kotimaan markkinointia tulee tehostaa erityisesti digitaalisissa kanavissa. Matkustusturvallisuuden lisäksi on käynnistettävä Kainuussa Visit Finlandin Sustainable tourism -ohjelma.

Kainuu on vetovoimainen urheiluun ja liikuntaan nojaava aktiviteettimatkailukohde, jossa on kansainvälistä huippua olevaa pohjoismaisten hiihtolajien valmennusosaamista, tutkimusta ja harjoitteluolosuhteet. Nämä pitää hyödyntää luomalla uusia ja vahvistamalla nykyisiä (esim. Vuokatti) vetovoimaisia opiskelun ja etätöön sekä liikunnan ja urheilun yhdistäviä toimintaympäristöjä.

Kainuuseen pitää rakentaa vetovoimaisia etätö-hubeja, joihin on yhdistettävissä esim. kulttuurin, liikunnan ja luonnon tarjoamat harrastusmahdollisuudet ja niihin liittyvät (matkailu)palvelut.

Käynnistetään vapaa-ajan asumisen kehittämistoimia, joilla varmistetaan alueelle uusien ulkopakkakuntalaisten mökkiläisten tulo, investoinnit sekä vapaa-ajan rakentamisen kasvu ja vastataan koronan myötä kasvaneeseen vapaa-ajan asuntojen kysyntään.

4.4 Talouden nopeaa elpymistä tukevat julkiset investoinnit

Tavoite: Lisätään julkisia, kuntien ja valtion, investointeja Kainuussa kysynnän ja työllisyyden vahvistamiseksi paikallistaloudessa.

Strategiset toimenpiteet

Kuntien investointien ajoittaminen (aikaistaminen) ja hankintojen kohdistaminen paikallistaloutta vahvistamaan ovat kainuulaisten päättäjien omassa vallassa olevia keinoja, joita tulee kriisivaiheessa erityisesti käyttää.

Tie- ja rataverkon korjausvelkaan liittyviä valtion kehitys- ja korjaushankkeita tulee aikaistaa ja priorisoida yritystarpeisiin. Samalla on aloitettava kokonaisvaltainen liikenne- ja matkailuinfrastruktuurin kartoitus ja priorisointi.

Laajakaistan rakentamisen jatkamista koko Kainuun kattavaksi on varmistettava sekä paikallisin että kansallisin toimenpitein. Tähän tarvitaan kansallisesti riittävät tuki-instrumentit.

4.5 Hyvinvoinnin vahvistaminen ja syrjäytymisen ehkäisy

Tavoite: Koronakriisin sosiaalisten haittavaikutusten torjumiseksi ja lieventämiseksi tarvittavien paikallisten toimien toteuttaminen.

Strategiset toimenpiteet

Kainuun soten ja kuntien tulee käynnistää tehostetut toimet ja yhteistyö syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kuratiivisten ja sosiaalipalvelujen jalkauttaminen etsimään ja tukemaan syrjäytymisvaarassa olevia.

Työllisyyden kuntakokeilun toteuttaminen tukee vaikeasti työllistyvien työhön pääsyä ja syrjäytymisen ehkäisyä. Kuntien ja Kainuun-soten sähköisten palvelujen saavutettavuuteen ja käytön laajentamiseen sekä sähköisen asioinnin kehittämiseen tulee kohdentaa erityistoimia.

4.6 Uuden kasvun ja uudistumisen toimenpiteet

Kainuun uudistumisohjelma sisältää toimenpiteitä, joiden toteuttaminen on ajateltu tapahtuvaksi useilla eri kansallisilla ja EU:n koronaelvytysinstrumenteilla. Kainuun tilannekuvaan liittyvien haasteiden lisäksi toimenpideohjelmassa on huomioitu EU:n ja kansallisen politiikan linjaukset vihreästä elvytyksestä. **Vihreä elvytys** tarkoittaa aktiivisia talouspolitiikan toimia, jotka vahvistavat yhtä aikaa kokonaiskysyntää ja vähentävät päästöjä. Digitaalinen siirtymä ja vihreä siirtymä ovat yleistavoitteita, joihin Kainuun selviytymissuunnitelmassa osoitetaan paikallisesti toteutettavissa olevia keinoja ja toimenpiteitä.

- Kainuussa **digitaalisen siirtymän tarjoamia mahdollisuuksia tulee hyödyntää erityisesti** etätyön ja -opetuksen, verkkokaupan, sote-palvelujen, palvelusektorin sekä teollisen tuotannon teollisuus 4.0 edellyttämien muutosten kehittämisessä. Digitaalisen siirtymän edellytyksenä on, että koko Kainuun alueella on nopeat tietoliikenneyhteydet käytettävissä ja digitaalinen osaaminen on riittävällä tasolla.
- **Vihreä siirtymä** Kainuussa merkitsee mm. metsäbiotalouden, puurakentamisen, kierto-talouden, energiatehokkuuden, uusiutuvan energian tuotannon ja käytön sekä kaivannaistoiminnan jalostusasteen nostamista ja kestävää matkailua. Liikenteen vihreä siirtymä mahdollistetaan luomalla Kainuuseen kattava päästöttömän liikenteen käyttämän energian jakeluverkosto (erityisesti sähköautojen latauspisteet ja biokaasuasemat).
- **Oikeudenmukainen siirtymä** merkitsee tuen kohdentamista alueille, jotka kärsivät poliittikkamuutoksesta (ilmastotoimet) eniten ja joilla on vähiten kyvykkyyttä toipua. Kainuu on erityisen herkkä saavutettavuuteen liittyvien ilmastotoimien vaikutuksiin. Kainuuseen laaditaan maakunnallinen oikeudenmukaisen siirtymän suunnitelma, jossa linjattuja toimenpiteitä rahoitetaan Kainuuseen kohdennettavasta EU:n oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) rahoituksesta.
- **Työllisyys ja osaaminen.** Kainuun rekrytointiongelmien ovat maan pahimmat. Kainuu on kattavasti mutta matalasti koulutettu maakunta. Toteutetaan toimenpiteitä, joilla rekrytointiongelmia saadaan pienennettyä ja luodaan toimintatapoja, joilla varmistetaan riittävä ja laaja-alainen koulutus elinkeinoelämän ja julkisen sektorin tarpeisiin.

Varmistetaan Siltasopimus-tyyppisen toiminnan jatkuminen. Kainuun siltasopimus (po. sopimukseen perustunut yhteistyö Kainuun ja valtioneuvoston välillä osaavan työvoiman saannin turvaamiseksi) päättyi vuoden 2021 lopussa. Osaavan työvoiman saannin turvaavaa sopimuksellista yhteistyötä maakunnan sisällä sekä Kainuun ja valtioneuvoston välillä jatketaan osana aluekehittämiskeskusteluprosessia (ALKE). Erityinen edunvalvonnan tavoite Kainuussa on, että Kainuun erityishaasteet osaavan työvoiman saatavuudessa huomioidaan valtioneuvoston Kainuuseen kohdentamissa eri sektoreiden politiikka-toimissa. Näkökulman huomioiminen varmistetaan ALKE keskustelujen kautta, mikä edellyttää ALKE prosessin vaikuttavuuden parantamista sekä maakunnissa että valtioneuvostossa.

4.7 Kainuun vihreä siirtymä energia-asioissa

Tavoitteet: Kainuussa tehtävät investoinnit uusiutuvan energian tuotantoon ja energiatehokkuuden edistämiseen kasvattavat bruttokansantuotetta, työllisyyttä ja lisäävät päästövähennyksiä.

Strategiset toimenpiteet

Kainuussa tuotetaan uusiutuvaa energiaa (ja muita ilmastoratkaisuja) muiden alueiden ja kansantalouden hyödyksi. Näitä investointeja, joita on tarvittaessa tuettava EU:n elpymisvälinein ovat:

- Skoda-Transtech raitiotievaunutuotanto Kajaanin Otanmäessä, jonka jatkuvuus on tarvittaessa turvattava valtion toimenpitein
- Kainuun tuulivoiman lisärakentaminen (toteutuu markkinaehtoisesti): maakuntakavalla mahdollistettava merkittävä lisärakentaminen ja investoinnit sähköverkkojen vahvistamiseen (Fingrid)
- Datapalvelinkeskusten sijoittaminen Renforsin Rantaan ja investoinnit niiden hiilinegatiiviseen toimintaympäristöön ja hukkalämmön talteenottoon
- Biokaasun tuotantomahdollisuudet Kainuussa ovat hyvät, mutta investoinnit tarvitsevat julkista tukea. Kainuuseen pitää saada kattava liikennebiokaasun jakeluverkosto.

Kainuussa tulee toteuttaa uusiutuvan energian pilottihankkeita, julkisten rakennusten energiatehokkuushankkeita sekä toimenpiteet öljystä luopumiseen lämmityksessä.

Liikenteen polttoaineratkaisuissa on Kainuun kannalta erityisen tärkeää noudattaa oikeudenmukaisen siirtymän periaatetta. Muutokset eivät saa aiheuttaa Kainuun saavutettavuudelle ja sitä kautta aluekehitykselle haittoja. Siksi on erittäin tärkeää, että julkisin toimenpitein ja investoinnein turvataan koko maahan (ml. Kainuu) mahdollisimman samanaikaisesti biokaasun ja sähköautoilun tarvitsemat jakeluverkot.

Osana vihreää siirtymää luovutaan turpeen energiakäytöstä sekä etsitään turpeelle muita ilmastokestäviä ja korkean jalostusasteen käyttötarkoituksia. Nämä toimenpiteet valmistellaan osaksi Kainuun oikeuden mukaisen siirtymän ohjelmaa ja toteutetaan oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) tuella.

4.8 Kainuun digitaalinen siirtymä

Tavoitteet: Kainuu tarjoaa investointimahdollisuuksia digitaaliseen liiketoimintaan. Kainuun yrityksissä ja julkisen sektorin palvelutuotannossa hyödynnetään digitalisaation mahdollisuudet. LUMI DC-hankkeen ja datapalvelinkehittymästä muodostuu ekosysteemi, jossa toimii alan yrityksiä ja osajia. Kajaanin Renforsin Ranta tarjoaa kansainvälisesti ja kansallisesti erittäin kilpailukykyisen sijaintipaikan **datapalvelinkehittymä** ja niihin liittyvälle palveluliiketoiminnalle.

Strategiset toimenpiteet

Kajaaniin sijoittuu yksi maailman tehokkaimmista (ja yksi kolmesta EU:n investoimasta) tieteellisen laskennan supertietokoneista. CSC:n LUMI-konsortion toimintaa tulee hyödyntää uusien toimijoiden etabloimiseksi Kajaanin ekosysteemiin. Tätä toimintaa tulee aktivoida kehitys- ja markkinointihankkeilla. Kajaanin ekosysteemi tulee liittää osaksi European Digital Innovation Hub-verkostoa.

EDIH-toiminnassa keskeisinä toimijoina ovat KAMK ja CSC yhteistyössä Oulun yliopiston kanssa. EDIH-toiminnan hyöty ja lisäarvo koko maakuntaan pitää varmistaa. Huippu-urheilun datastrategian (mukana CSC ja JYU) ja Suomen Olympiakomitean toimintojen lisääntyvä keskittymisen Vuokattiin avaa uusia mahdollisuuksia, joiden vaikuttavuuden ja alueellisen lisäarvon luomiseen pitää kohdentaa toimenpiteitä.

Suomalainen Cinia Oy on yhteistyössä venäläisen operaattorin Megfonin kanssa suunnitellut mannertenvälisen huippunopean datakaapelin, Arctic Connect (ns. Koilliskaapeli) rakentamista Norjan Jäämeren rannikolta Japaniin. Kainuu on osallistunut Suomen liityntäyhteyksien suunnitteluun. Yksi tärkeimmistä reiteistä kulkee Kajaanin kautta, jonne rakentuu iso datakeskittymä. Valtakunnallisesti on selvittettävä Suomen sisäisen **tietoliikenneverkoston** lisärakentamistarpeet ja lisärakentamisen rahoitus sekä yhteisrakentamisvelvoitteen koordinointi (LVM) sähkö-, energia- ja muu infrarakentamisessa. Samalla tulee selvittää, voidaanko tulevaan Arctic Connect -yhteyteen liittyvät, mm. Kajaanin kautta kulkevien tietoliikenneyhteyksien rakennusinvestoinnit, sisällyttää EU:n elpymisvälineeseen.

Yritysten, julkisen sektorin, palvelujen tuottajien ja käyttäjien sekä kansalaisten osaamista ja valmiuksia digitaalisten mahdollisuuksien hyödyntämiseen tulee parantaa.

Puuttuvien (tarvittavien) valokuituyhteyksien selvittäminen alueella ja yhteyksien rakentaminen (rahoitus eri lähteistä) sekä jo valmiiden valokuituliittymien käyttöönoton edistäminen tulee toteuttaa. Tarvittavat rakentamisen selvitykset pitää tehdä kaikissa IP-alueen maakunnissa yhteistyössä operaattoreiden kanssa.

Etätyön yleistymistä vauhdittavat etätyön kannattavuus yritykselle sekä lisääntyvän vapaa-ajan ja asumisympäristön antamat hyödyt työntekijälle. Etätyötä tulee tukea ja markkinoida seuraavilla toimenpiteillä:

- Laajakaistainvestoinnit ja niiden ulottaminen myös loma-asuntopaikoille; etätyön ja paikkariippumattoman työskentelyn mahdollisuuksien markkinointi
- Toimisto-hubit (ml. osa-aikaiset tilat) etätyöntekijöille esim. matkailukeskusten, kuntien virastotalojen ja valtion toimipaikkojen yhteyteen
- Koronakriisin jälkeen on äärimmäisen tärkeää, että Suomen hallitus näyttää

johtajuutta ja kannustaa työmarkkinaosapuolia kartoittamaan ja poistamaan paikkariippumattoman ja monipaikkaisen työn esteitä. Samoin on pikaisesti käynnistettävä paikkariippumaton rekrytointi valtion virkoihin ja mahdollistettava nykyiselle henkilökunnalle joustavampi mahdollisuus etätööhön.

Keinot, joilla **yritysten digitaalista osaamista ja valmiuksia** hyödyntää digitaalisuuden eri menetelmiä ja teknologioita vahvistetaan ja muutosta nopeutetaan:

- verkkokauppa, uudet palvelualustat ja – kanavat, matkailun digitaaliset markkina-alustat, maakunnallinen kehittämishanke
- Kainuu mukaan digitaalisiin markkinointialustoihin, nettimatkailu
- Virtuaalitapahtumien kehittäminen
- Digitaalisiin oppimisympäristöihin ja oppimateriaaliin panostaminen
- parannetaan yritysten (erityisesti teolliset pk-yritykset) valmiuksia hyödyntää teollisuus 4.0 murroksen tarjoamia mahdollisuuksia prosessiensa kehittämiseen
- vahvistetaan Kainuun älykkään erikoistumisen osaamisalueiden hyödyntämistä ja tuotteistamista Kainuun ja muiden alueiden yritysten tuotteiden ja palvelujen tuotantoprosessien digitalisoinnissa

4.9 Vihreä siirtymä metsäbiotaloudessa

Tavoitteet: Kainuun keskeisimmän uusiutuvan luonnonvaran, metsien, kasvavan ja vajaakäytössä olevan potentiaalin hyödyntäminen hiiliinieluina ja hiiltä sitovien tuotteiden raaka-aineena, puurakentamisessa ja jalostusketjuissa, joilla tuotetaan fossiilisia raaka-aineita korvaavia tuotteita.

Strategiset toimenpiteet

Kärkitoimenpiteenä Kainuussa on KaiCell Fibers Oy:n biotuotetehdasinvestoinnin toteuttaminen. Tehdas vastaa kasvavaan sellun ja sen jatkojalosteiden globaaliin kysyntään. On selvitettävä, onko hankkeeseen käytettävissä EU:n elpymisvälineen rahoitustukea. KaiCellin toimintakonsepti sisältää puunhankinnassa ns. lähikuituperiaateen, jolla minimoidaan raaka-aineen kuljetustarve, sivuvirtojen mahdollisimman laaja hyödyntäminen osana Kainuun metsäbiotalouden ekosysteemiä (monisyklinen kiertotalous).

Kainuun metsäbiotalouden ekosysteemin kehittäminen sisältää KaiCellin lisäksi seuraavat investointikohteet:

- St1:n bioetanolitehdasinvestointi Renforsin Rantaan
- Kainuun vientisahojen uusinvestoinnit ja tuotteiden jalostus Kainuussa
- Puurakennustuotantokapasiteettia vahvistavat investoinnit (Kuhmo)
- Puuraaka-ainevirtojen ja sivutuotteiden kaupallistamiseen liittyvät uusinvestoinnit

Kainuun metsäbiotalouden ekosysteemin kehittäminen (ml. uusinvestoinnit) vaativat tutkimus- ja kehitystoimenpiteitä ja alan tutkimusinfra ja osaamisen vahvistamista. Toimenpiteitä

toteutetaan rakennerahasto- ja oikeudenmukaisen siirtymän rahaston tukemilla hankkeilla ja investoinneilla. Keskeiset kehittämiskohteet ovat metsäbiotalouden sivuvirtojen sekä luonnon- tuotteiden (marjat) kehittäminen fossiilisia raaka-aineita korvaaviksi uusiutuviksi tuotteiksi. (JTF-rahoituksella kehitetään Kainuuseen turvetta korvaavia tuotteita.)

Toteutetaan Kainuun alueellisen metsäohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä. Niiden toteutus ja erityisesti metsätalouden työvoiman saatavuuden turvaaminen koulutuksella ja rekrytointitoiminnalla on välttämätön edellytys metsäbiotalouden ekosysteemin optimaaliselle kehitykselle. Puurakentamisen lisääminen Kainuussa on keino vahvistaa alan kehitystä alueen omin toimenpitein.

Valtakunnalliset toimenpiteet puurakentamisen edistämiseksi mahdollistaisivat puurakentamisklusterin laajentamisen Kainuussa ja Kuhmossa. Kainuun metsäohjelmaan sisältyy toimenpiteet resurssitehokkaan, kestävän metsien hoidon sekä hiilensidonnan lisäämisen sekä talousmetsien luonnonhoidon ja monimuotoisuuteen vahvistamiseen.

4.10 Vihreä siirtymä matkailussa

Tavoite: Kainuussa on kestävän matkailun periaatteita tukeva, ympärivuotinen ja kansainvälistyvä matkailutarjonta ja toimialan kasvu erityisesti tapahtumiin ja luontomatkailuun perustuen.

Strategiset toimenpiteet

Kainuun matkailuklusterilla on erinomaiset edellytykset kasvaa, monipuolistua ja kansainvälistyä. Investoinnit toteutuvat markkinalähtöisesti; ulkomaisten investointien houkutteluun on panostettava (invest In Kainuu). Kainuun sisäisin toimenpitein, joita voidaan tukea rakennerahasto- ja muilla rahoitusinstrumenteilla, on matkailun infrassa olevat pullonkaulat. Nämä tarpeet ovat usein jarruna investoinneille. Koronakriisin mahdollisesti vaikuttaessa pidempään tarvitaan kansallisia tukitoimenpiteitä matkailuyritysten säilymiseen ja erityisesti uusiin investointeihin ja ohjelmapalveluihin.

Turvalliset matkaketjut ja niiden edellyttämä matkailun palvelumuotoilu; sujuva ja älykäs liikenne, asiakkaalle digitaalisesti ostettavat palvelukokonaisuudet; Arctic Lakeland kv. markkinointiyhteistyön laajentaminen sekä tapahtumiin ja av-tuotantoihin jatkuva panostaminen ovat toimenpiteitä, joita tulee jatkaa koronakriisin jälkeen uudessa normaalissa.

Erityinen kehittämiskohde Kainuun matkailun uudistumisohjelmassa on kasvavan luontomatkailun tarjonnan monipuolistaminen. Tähän liittyvistä liikunta- ja retkeilyreitistöjen ja infran uusista investointikohteista tulee laatia kokonaisuohjelma. Näille investoinneille tarvitaan tukea EU:n elpymisvälineistä ja/tai rakennerahasto-, maaseuturahasto- ja oikeudenmukaisen siirtymän ohjelmavaroista sekä kansallisista (Metsähallitus) varoista. Varoja tulee suunnata Kainuun laajaan retkeilyinfraan myös kansallispuistojen ulkopuolisilla alueilla. Kainuun vahvuudet ovat myös erä- ja kalastusmahdollisuuksissa sekä esteettömässä luontomatkailussa, joiden tulisi näkyä valtakunnallisissa panostuksissa.

4.11 Vihreä siirtymä kestävässä kaivannaistoiminnassa

Tavoitteet: Kainuun kaivannaisklusterin monipuolistuminen ja kasvu, jalostusasteen kohoaminen ja sivuvirtojen laajeneva hyödyntäminen, joka vahvistaa Suomen ja Euroopan mineraaliomavaraisuutta ja Suomen akkumineraaliklusterin kehitystä. Uudet investoinnit kestävään kaivostoimintaan sekä kiertotalouteen Kainuussa.

Strategiset toimenpiteet

Kainuussa on runsaasti kaivannaisklusterin uusia investointimahdollisuuksia sekä uusiin tuotantoihin että erityisesti tuotannon jatkojalostukseen ja sivuvirtojen hyödyntämiseen (kiertotalous), joihin tulee kohdentaa kehittämistoimenpiteitä. Näitä kohteita ovat:

- Terrafamen akkumineraalituotanto ja uraanin talteenotto
- Sotkamo Silverin tuotannon laajentaminen
- Ilmeniitin talteenotto Otanmäen entisen kaivoksen lietteestä
- Suomussalmen talkkiesiintymän hyödyntäminen
- kainuulaisen rakennuskiven tuotanto korvaamaan ulkoista tuontia

4.12 Osaamisen ja osaajien saatavuus

Tavoite: Kainuun yksityinen ja julkinen sektori saavat kehitystarpeidensa mukaista osaavaa työvoimaa; Kainuun koulutusorganisaatioiden toiminta on yritys- ja työelämälähtöistä ja toteuttaa jatkuvan oppimisen tavoitteita. Kainuun innovaatioympäristö kehittyy älykkään erikoistumisen strategian mukaisesti palvellen Kainuun avainklustereiden TKI-tarpeita.

Strategiset toimenpiteet

Tavoitteen toteuttamiseksi tarvitaan Kainuuseen lisää yritys- ja aluetarvelähtöistä koulutusta; jolla on nopea vaikutus yritysten osaamispääomaan ja toimintaan. Kilpailukyyn ylläpitämiseksi myös olemassa olevan henkilöstön osaamista on kehitettävä. Kainuun pienet ikäluokat ja yritysten moninaiset ja muuttuvat osaajatarpeet sekä investointien luoma lisäkysyntä edellyttävät Kainuun oppilaitoksilta digitaalisten oppimisympäristöjen hyödyntämistä ja verkko- ja etäoppimateriaalin tuotantoa ja hyödyntämistä. Kainuun lukioden yhteistyötä verkko-oppimateriaalien tuotannossa ja käytössä tulee tiivistää. Se tukee opettajien saatavuutta ja lukioden oppiaineiden monipuolisuutta.

Julkisen sektorin osaajatarpeista erityisesti tulee kiinnittää huomiota sote-alan koulutukseen sekä opettaja- ja varhaiskasvatusalan osaajatarpeiden vaatimaan koulutukseen. Koulutusta tulee toteuttaa monimuotoisesti, tieto- ja viestintäteknologiaa täysimääräisesti hyödyntäen.

Kainuun työllisyysasteen nostamiseksi huomiota kiinnitetään niiden ryhmien työllisyyden parantamiseen, joissa työllisyys on nyt alhainen, mutta joissa olisi suurin potentiaali nousulle. Näitä ryhmiä ovat esimerkiksi ikääntyneet, pelkän perusasteen koulutuksen varassa olevat, osatyökykyiset, vammaiset ja osa maahanmuuttajataustaisista. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan Kainuun 16-64 -vuotiaiden määrä vähenee vuoteen 2040 mennessä yli 20 prosenttia. Kainuu tarvitsee siis lähivuosina kasvavan määrän maakunnan ulkopuolelta tulevia opiskelijoita ja

työntekijöitä. Näiden houkuttelu ja kiinnittäminen maakuntaan vaativat uusia keinoja ja lisää panostusta. Työperäisen maahanmuuton merkittävä lisääminen ja siihen kytkeytyen tehokas kotouttaminen, kouluttaminen sekä työn löytämisessä tukeminen on tärkeää.

Jatkuva panostaminen parempaan yritysilmastoon, jatkuvaan osaamisen kehittämiseen, yrittäjyyteen ja yritysten perustamisen tukemiseen sekä yritysten työnantajakuvaan korostuvat jatkossa entisestään. Konkreettinen hanke voisi olla Yrittäjyysakatemia, jossa hyödynnettäisiin uusia oppimisympäristöjä yritysten kanssa ja joka ottaisi mukaansa myös kansainväliset opiskelijat ja maahanmuuttajat. Käytössä on Talent Boost tuki kansainvälisten opiskelijoiden integroimiseksi vahvemmin alueeseen.

Valmiudet tehdä alueellisia kokeiluja, jotka toimivat esimerkkeinä koko maalle. Näitä ovat mm. kohdennetummat 'mikrotutkinnot' korkea-asteelle, joilla vastataan työelämän spesifeihin osaamistarpeisiin joustavasti ja nopeasti. Lisäksi luodaan saumaton opinto- ohjausketju toisen asteen ja korkeakoulujen välillä. Näin varmistetaan työvoiman osaamistason nousu sekä opiskelijoiden nopeampi kytkeytyminen työelämään.

Toisen asteen koulutuksen saavutettavuuden varmistamiseksi tulee turvata kattava lukioverkko sekä ammatillisen koulutuksen palauttaminen lähelle nuoria oppilaitosten, yritysten ja kuntien yhteistyönä.

4.13 Veto-, pito- ja elinvoimaa Kainuuseen

Tavoite: Kainuulla on riittävä veto-, pito- ja elinvoima asukkaiden, opiskelijoiden, työntekijöiden (ml monipaikkainen ja etätyö), matkailijoiden ja vapaa-ajan asukkaiden, yritysten ja investointien saamisessa alueelle.

Strategiset toimenpiteet

Kainuussa vahvistetaan maine- ja brändityötä eri sektoreilla, yrityksissä ja kunnissa sekä keskinäisessä yhteistyössä (Kainuun maakuntakuva). Erityisesti yhteinen mainetyö keskittyy maakunnan yhteisistä vahvuuksista ja menestystekijöistä viestimiseen eri kohderyhmille ja vahvuuksien tuotteistamiseen. Mainetyön ytimenä ovat ydinviestit ja tarinat, joita voidaan käyttää laajasti eri yhteyksissä kuten rekrytointi- ja markkinointityössä.

Alueen veto- ja pitovoima erityisesti pysyviin asukkaisiin ja osaavaan työvoimaan riippuu monista eri tekijöistä, joissa korostuvat ns. pehmeät vetovoimatekijät. Näin ollen kuntien ja maakunnan mainetyötä tulee tukea uudenaikaisilla hankkeilla ja kampanjoilla.

Vetovoimaiset asuinympäristöt ja palvelut esimerkiksi ovat osa elinvoimapolitiikkaa. Uusia avauksia vaativat mm. monipaikkaisuuden ja paikkariippumattoman työn mahdollisuuksien markkinointi sekä nuorten ja naisten huomiointi rekrytoinnissa.

Mainetyön keskeisenä kohteena on nuorten aikuisten, erityisesti naisten veto- ja pitovoiman tekijöihin panostaminen. Kainuun ulkopuolelta tulevien kotimaisten ja kansainvälisten opiskelijoiden ja työntekijöiden (repputyöläiset) kiinnittäminen maakuntaan on otettava uusien toimenpiteiden kohteeksi.

Kainuun mainetta, tunnettuutta ja erityisesti kv. näkyvyyttä vahvistetaan hyödyntäen Arctic Laskeland –konseptia, LUMI –tietokonehankkeen ja muiden menestystarinoiden sekä audiovisuaalisten tuotantojen avulla.

4.14 Saavutettavuus Kainuun kasvun edellytyksenä

Tavoite: Kainuun ulkoinen ja sisäinen saavutettavuus paranevat ja mahdollistavat elinvoimaisen yritystoiminnan ja aluetalouden sekä viihtyisän, turvallisen asuinympäristön ja palvelujen oikea-aikaisen ja kattavan saatavuuden.

Strategiset toimenpiteet

Kustannustehokkuus ja ilmastotoimet ovat keskeisiä muutostekijöitä, joiden lisäksi koronakriisi on korostanut matkustusturvallisuuden merkitystä. Kun koronapandemian aikana erityisesti kansainvälinen liikkuvuus on ollut erityisen rajoitettua, koronan jälkeisenä aikana keskeistä on kv. saavutettavuuden palautuminen (vaikka koronaa edeltävään tilaan ei paluuta olisi). Kainuun saavutettavuuden osalta kaikki kulkumuodot ja niiden muodostama mahdollisimman sujuva liikuminen tulevat olemaan keskeisiä. Älyliikennettä (digitalisaatio) tarvitaan entistä enemmän myös alueen sisäisessä henkilö- ja tavaraliikenteessä.

Tärkeä saavutettavuus liittyy osaamiseen: digitaaliset ja uudenlaiset keinot korkeatasoisen ja erikoistuneen koulutuksen ”ulottamiseen” Kainuuseen, yrityksiin ja työelämään tulevat keskeiseen rooliin. Digitaalisen saavutettavuuden investoinnit eli liittymä Koilliskaapeliin ja nopeat tietoliikenneyhteydet maakunnan sisällä realisoitunevat Kainuun uuden kasvun vaiheessa.

Lentoliikenne mahdollisesti supistuessaankin on kansainvälisessä kanssakäymisessä keskeinen, riittävän nopea kulkumuoto. Elinkeinoelämälle ja erityisesti vientialoille lentoliikenne (*”fyysinen internet”*) on välttämätön edellytys. Kajaanin lentokentän liikenteen jatkuvuudelle kriisin jälkeen liikennekysynnän tukeminen alueen yhteistyötoimenpitein tulee olemaan ratkaisevaa. Matkailun palvelujen kansainvälistyminen, sen myynnin digitalisoituminen ja sujuvat matkaketjut mahdollistavat Kainuun matkailusektorin kasvun ja samalla tukevat lentoliikenteen jatkuvuuden.

Kaikki kulkumuodot huomioiviin matkaketjuihin ja älykkääseen liikkumiseen tärkeä kehittämis-kohde on raideliikenne. Junayhteyksien kehittäminen Oulun ja Helsingin suuntiin sekä työssä käyntiä tukevaksi että erityisesti tavaraliikenteen mahdollistamiseksi.

Liikenneinvestointien edistämiseksi ja nopeuttamiseksi tarvittavien suunnitelmien valmistelu (eli suunnitelma-asteen kohottaminen) aloitetaan koronatoipumistoimenpiteenä ja sitä jatketaan uuden kasvun vaiheessa.

Kainuun ja itäisen Suomen saavutettavuuden tulee näkyä vahvana tavoitteena ja toimenpiteinä (valmisteilla olevassa) valtakunnallisessa 12-vuotisessa liikennejärjestelmäsuunnitelmassa.

Kainuun suurimmat liikenneinfrainvestoinnit tarvitsevat tukea EU:n elpymisvälineiden tai raken-nerahasto-ohjelman varoista. Hankkeet priorisoidaan Kainuun liikennejärjestelmäsuunnitel-massa sekä yhteistyössä Pohjois-Suomen ja Itä-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelmien kanssa. Nopeasti toteutettavat tienpidon hankkeet on esitetty Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen suunnitelmassa ”Liikenteen ja infran kehittäminen, 24.8.2020”.

Väyläverkon kehittämisessä merkittävin hankekokonaisuus on Savon radan kehittämistoimenpi-teiden suunnittelun ja toteuttamisen rahoitus valtion budjetissa. Toimenpiteet koostuisivat rata-välin Iisalmi-Kajaani-Kontiomäki nopeuttamiseksi tarvittavista peruskorjauksista ja turvalaittei-den uusimisesta.

4.15 Maakunnallinen investointistrategia jatkotoimenpiteenä

Kainuun selviytymissuunnitelmassa kootaan Kainuun kannalta tärkeät yksityiset ja julkiset investointihankkeet, joiden edistämiseen esitetään käytettäväksi EU:n elpymisvälineiden ja/tai rakennerahasto- ja oikeudenmukaisen siirtymän rahaston varoja. Investointiohjelma kytkeytyy näin ollen digitaalisen ja vihreän ja oikeudenmukaisen siirtymän toteuttamiseen Kainuussa. Selviytymissuunnitelman jatkoksi esitetään valmisteltavaksi laaja-alainen Kainuun maakunnallinen investointistrategia ja sen alaohjelmat sekä käynnistetään investointeja mahdollistavien suunnitelmien valmiuden kohottaminen.

Tässä prosessissa huomioon otettavia tavoitteita olisivat:

- Suurten investointien käynnistyminen vaatii ulkopuolista kansallista tai FDI- rahoitusta sekä mahdollisesti EU:n rahoitusvälineiden tukea.
- KaiCell Fibersin investointilaskelmista ja tehdassuunnitelmista esitys, miten EU:n ja valtion elpymisvälineiden halutaan osallistuvan hankkeeseen
- Uusien (start-up) ja kasvuhakuisten yritysten lisääntyminen on välttämätön edellytys maakunnan kehittymiselle (riskirahoitustarve, markkinapuute)
- Sukupolven- ja omistajavaihdosten turvaaminen on tärkeä lähivuosien muutosprosessi, johon myös liittyy erilaisia rahoitustarpeita
- Julkisten, kuntien ja valtion, investointien ml. saavutettavuusinfraan suunnitelmavalmiuden parantaminen ja hanke-esitysten prioristointi
- Investoinnit ymmärrettävä laajasti ml. investoinnit osaamiseen ja osaamisinfraan (ks. taulukko)

Investointistrategiassa tehdään esitys sen toteutuksesta ja koordinoinnista osana EU:n ja kansallista elvytysohjelmaa. Strategian laatimiseen tulee saada valtion rahoitus osana korona-elvytystä (tai siltasopimusta).

Yritysten pääomahuolto ja suurten pääomien puute ovat yritystoiminnan kehityksen kannalta keskeinen haaste Kainuussa. Riippuvuus ulkoisista rahoittajista ja siitä johtuen investointien houkuttelu koti- ja ulkomailta (FDI) vaativat kasvavaa huomiota. Kainuun kärkitoimialojen (kai-vannaistoiminta, teknologiateollisuus, biotalous ja matkailu) toteutunut ja odotettavissa oleva investointipotentiaali lähivuosina on noin 2,4 miljardia. Maakunnan kärki-investointi on Palta-moon suunnitteilla oleva KaiCellFibers Oy:n biotuotetehdas, joka on noin 900 miljoonaa euron investointi. Tuotanto on tarkoitus käynnistää vuosien 2023 – 24 aikana.

Kainuun kärkitoimialojen investointikohteet tukevat hyvin hallituksen vuoden 2021 talousarviossa hyväksymää linjausta (2/6) EU:n elpymisvälineen varojen käyttöä koskevalle jatkovalmistelulle: Vihreä siirtymä tukee talouden rakennemuutosta sekä linjausta (4/6): Kestävän infrastruktuurin ja digitalisaation vahvistaminen.

Taulukko 1. Maakunnallisen investointistrategian osa-alueita.

▪ Suurten investointien rahoitusmahdollisuudet EU:n elpymisvälineiden tuke- mana (eri klusterien kärki-investoinnit)
▪ Kainuun maakunnallisen kasvurahaston ratkaisu (Kainuun Edun markki- napuuteanalyysi 10.5.2018)
▪ Kuntien ja valtion investointipolitiikka
▪ Paikallinen saavutettavuusinfra, liikunta- ja retkeilyreitistöt
▪ Osaamisen infraan kärki-investoinnit esim. CSC, yliopistokeskus, KAMK
▪ Investoinnit osaamisen infraan ja aineettomat investoinnit (t&k&i)
▪ Invest In Kainuu -toiminta
▪ Kainuun tulevaisuusrahaston jatko; av-tuotantokannustin
▪ Investointeja mahdollistavien suunnitelmien lisääminen (suunnitelmaval- miutta kohotettava)
▪ Investointien hankkimista tukeva mainetyö

4.16 Kainuun älykkään erikoistumisen strategia 2021- 2027 painopisteet ja tavoitteet

Älykäs erikoistuminen on alueellisen kehittämisen keino, jossa Kainuuta kehitetään korkean osaamisen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa vahvistamalla. Älykkään erikoistumisen toimenpiteet kohdennetaan teemoihin ja toimialoihin, joilla erityisesti nähdään kestävä kasvun mahdollisuuksia tulevaisuudessa ja joilla Kainuussa on korkeaa osaamista. Keskeistä älykkäässä erikoistumisessa on yhteistyö julkisen sektorin ja yritysten välillä sekä se, että syntyviä innovaatioita ja tutkimustuloksia saadaan muuttumaan kannattavaksi ja kasvavaksi erityisesti vientiin suuntautuvaksi yritystoiminnaksi. Yrittäjyyden edistäminen (yritysten innovaatiotarpeiden tunnistaminen ja niiden ratkaisu, ns. EDP -prosessi) on keskeinen osa Kainuun älykkään erikoistumisen strategian toteutusta.

Älykkään erikoistumisen strategia (RIS3) on kokonaisvaltainen, yksityiskohtainen, itseään ylläpitävä ja ennakoiva. Erityisesti Kainuun kaltaiselle pienellä maakunnalle tuloksellinen yhteistyö on kriittisen tärkeää älykkään erikoistumisen toteutuksessa. Kainuussa on kohtalaisen harvalukuisen joukon tutkijoita sekä koulutus- ja tutkimusorganisaatioita. Kainuussa on kuitenkin huippuosaamista ja innovaatiotoiminnan ja tutkimuksen infrastruktuuria, joiden avulla Kainuu on kokoaan suurempi innovatiivisten ratkaisujen tuottaja. Yhteistyön avulla Kainuu pääsee mukaan arvoketjuihin ja voi viedä osaamistaan alueen ulkopuolelle ja pääsee mukaan kansainväliseen kasvuun. Yhteistyön avulla myös maakunnan omaa osaamista voidaan vahvistaa eli saada alueelle lisää kriittistä massaa. Tämä voi tapahtua osallistumalla kansallisiin ja alueiden välisiin verkostoihin ja arvoketjuihin, jotka pystyvät ratkaisemaan kriittisen massan puutteen kestäväällä tavalla (EC 2014¹ Radošević et al²). EU:n komissio painottaa alueiden välistä kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä uudella rakennerahastokaudella 2021 – 2027 yhtenä älykkään erikoistumisen ennakkoehdotuksena.

Kainuun älykkään erikoistumisen strategia sisältää viisi teemaa and kolme instrumenttia (ks. kuva 8), jotka ovat:

- Teema 1 Tutkimuksen lisääminen ja innovaatioiden edistäminen,
- Teema 2 Erikoistumispohjan vahvistaminen ja monipuolistaminen (2A) Teollisuus: Biotalous, kaivos, metalli ja teknologiateollisuus, (2B) Osaamisintensiiviset palvelualat,
- Teema 3: Yhteydet ja integraatio, toimenpiteet alueiden väliseen yhteistyöhön

Lisäksi älykkäässä erikoistumisessa on kaksi monialaista ja läpileikkaavaa teemaa (Digitaalinen muutos ja Green Deal). Näitä kahta monialaista teemaa sovelletaan kaikkiin älykkään erikoistumisen toimialoihin. Samoin älykkäässä erikoistumisessa on määritelty kolme instrumenttia strategian toteutukseen: Hallinto ja hallinnointi, Yritysten innovaatiotarpeiden tunnistaminen ja niiden ratkaisu (EDP –prosessi), Rahoitusmahdollisuudet, Tekninen tuki.

Revised Kainuu RIS3 2021 - 2027		Teemat ja toimialat			
Välilinet: koordinaatioryhmä ja hallinto, EDP, rahoitus, tekninen tuki	TEEMA 1: Tutkimuksen lisääminen ja innovaatioiden edistäminen	TEEMA 2: Erikoistumispohjan vahvistaminen ja monipuolistaminen Tärkeä osa teeman 2 hankkeista perustuu aihealueella 1 tuotettujen soveltavien tutkimustulosten hyödyntämiseen.			
	INNOVAATIOIDEN KEHITTÄMINEN (SOVELTAVA TUTKIMUS)	2A) TEOLLISUUDET: Biotalous, kaivostoiminta, metalli ja ICT	2B) OSAAMISINTENSIIVISET PALVELUALAT		
	1. Mittaustekniikka 2. Pellistämisen ja edistyskelliset simulointitekniikat (3D, VR, AR) 3. Big data analytiikka ja suurtehoalaskenta 4. Kiertotalous kaivosteollisuudessa ja biotaloudessa	Teollisuuden nykyaikaistamisen edistäminen investoimalla 1. uusien tuotteiden kehittämiseen 2. tuotantoprosessien parantamiseen (esim. Industry 4.0:n käyttöönotto) 3. tuotteiden ympäristö- ja laatuolosuhteiden parantamiseen	1. Ammattimainen (talvi)urheilu sekä urheiluvuolun ja -harjoittelu 2. Aktiviteettimatkailu 3. Sosiaali- ja terveyspalvelut (Digitaalisuutta hyödyntäviä innovaatioita käytetään palvelujen tuotannon tehostamiseen (erityisesti soite palvelut) sekä palveluista saatavan lisäarvon kasvattamiseen. Lisätään kansainvälistä yhteistyötä palvelujen kehittämiseen liittyvässä TKI toiminnassa).		
		ALUEELLISEN INNOVAATIOJÄRJESTELMÄN PAREMPI TOIMIVUUS			
		1. Innovaatioinfrastruktuurit 2. Mukaanpääsy alueidenvälisiin kysyntävetoisin innovaatioprosesseihin 3. Kehittyvät teollisuudenalat ja innovaatioalustat, mkl. alueiden väliset arvoketjut, klusterit, S3-kumppanuudet 4. Alustatalous 5. Investointien saaminen RIS3 teollisuuden aloille			
	Kaikkien RIS3-prioriteettien monialaiset teemat ja tavoitteet				
	TEEMA 4: Digitaalinen muutos				
	Teema 4 koskee digitaalisen muutoksen vahvistamista teemassa 2 priorisoiduille teollisuudenaloille. Tätä tarkoitusta varten teeman 4 hankkeissa saatetaan hyödyntää teemassa 3 tarjottuja alueiden välisiä vaihtoehtoja ja/tai teemassa 1 kehitettyjä innovatiivisia ratkaisuja.				
	1. Teollisuuden 4.0 käyttöönotto, mukaan lukien robotiikka ja automaation sovellukset 2. Big data analytiikan ja suurtehoalaskennan hyödyntäminen				
	TEEMA 5. Green deal				
	Teema 5 koskee sekä Green Deal -ratkaisujen soveltamista että niiden kehittämistä, mikä johtaa tehokkaasti teollisuuden ympäristöystävälliseen muutokseen teemassa 2. Tätä tarkoitusta varten teeman 5 hankkeissa saatetaan hyödyntää aihealueella 3 tarjottuja alueiden välisiä vaihtoehtoja ja/tai teemassa 1 kehitettyjä innovatiivisia ratkaisuja.				
	1. Puhtaan, kohtuuhintaisen ja turvallisen energian tuotanto ja käyttö 2. Kiertotalouden ja ympäristöllisesti kestävä tuotannon lisääminen teollisuudessa 3. Pelloilta pöytään: oikeudenmukainen, terveellinen ja ympäristöystävällinen ruokajärjestelmä 4. Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja sopeutuminen 5. Ekosysteemien ja luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja palauttaminen 6. "Pidetään kaikki mukana" (oikeudenmukainen siirtymä)				

Kuva 8. Kainuu älykkään erikoistumisen strategia 2021-2027

Tarkemmin Kainuun älykkään erikoistumisen strategian 2021- 2027 kehittämiskohteet ja tavoitteet löytyvät varsinaisesta strategiasta (ks. linkki). Kainuun älykkään erikoistumisen strategian 2021-2027 tavoitteet jaetaan vaikuttavuus- ja tulostavoitteisiin. Vaikuttavuustavoitteet ovat älykkään erikoistumisen perimmäisiä päättävöitteitä, joihin päästään tulostavoitteiden toteutumisen kautta. Kainuun älykkään erikoistumisen strategian 2021 – 2027 vaikuttavuustavoitteet ja niitä toteuttavat tulostavoitteet ovat:

1. TKI toiminnan vahvistuminen luo kysyntää ja vetovoimaa, joiden avulla saadaan investointeja, uusia yrityksiä, tietotaitoa ja teknologiaa Kainuuseen

Tulostavoitteet:

- Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan tehtyjen investointien ja -rahoituksen tuottavuus paranee ja saadaan aikaan innovaatioihin ja korkeaan osaamiseen perustuvaa aluetalouden kestävä kasvua
- Asukaskohtaiset TKI-toiminnan menot nousevat

- Kainuun vetovoima investointikohteena paranee ja tehtyjen investointien tuotot paranevat, esim. perusteellisuuteen tehtyjen investointien tai alkutuotannon prosessien yhteyteen saadaan tutkimus- ja innovaatiotoiminnan avulla korkeamman jalostusasteen tuotantoa sekä suuren lisäarvon innovaatioita ja tuotteita

2. Tuotannon jalostusarvo Kainuussa nousee (tuotteet ja palvelut)

Tulostavoitteet:

- Innovaatioiden kaupallistaminen ja niiden siirtäminen tuotantoon lisääntyvät olemassa olevissa yrityksissä tai niitä tuottamaan syntyvissä uusissa yrityksissä

3. Korkean jalostusarvon omaavan tuotannon volyymin (tuotteet ja palvelut) ja viennin lisääminen (korkeaan tietotaitoon perustuva, kestävä kasvu) sekä työntuottavuuden vahvistuminen

Tulostavoite

- Työvoiman koulutustaso ja osaaminen vahvistuvat, työmarkkinoiden toimivuus paranee (parempi kohtaanto työvoiman tarjonnan ja kysynnän välillä, lisää työpaikkoja ja kysyntää korkean osaamisen ja koulutuksen työvoimalle)
- Tutkijoiden kysyntä ja tehtävät Kainuussa lisääntyvät
- Lisää työpaikkoja korkean jalostusarvon tuotantoon

4. Olemassa olevien yritysten vahvistuminen ja uusien yritysten syntyminen

Tulostavoite

- Kasvuyritysten lukumäärä kasvaa

5. Osaavan työvoiman riittävyyden varmistaminen. Osaava työvoima on myös yksi tärkeä tekijä investointien houkuttelemisessa.

Tulostavoite

- Työvoiman koulutustaso ja osaaminen vahvistuvat ja vastaavat työmarkkinoiden tarpeita
- Saadaan lisää korkean osaamisen työpaikkoja
- Avoinna olevat korkean osaamisen (ja koulutuksen) työpaikat saadaan täytettyä
- Kainuun suhteellinen etu älykkään erikoistumisen toimin kehitettävillä toimialoilla vahvistuu

Strategiset toimenpiteet 2021 – 2022

Tuetaan ja edistetään Kajaani – Sotkamo ekosysteemisopimuksen tavoitteita ja toimenpiteitä: sopimuksen temaattiset painopistealueet ovat 1) mittaustekniikka sekä 2) suurteholaskenta, tekoäly ja datakeskukset.

Teollisten yritysten digitaalisen siirtymän (Teollisuus 4.0) vauhdittaminen vaatii toimenpiteitä tutkimuksessa sekä koulutuksen, yrityspalvelujen, TKI-verkostojen ja alueellisen innovaatiojärjestelmän kehittämistä. Valmistavan teollisuuden pk-yritysten teollisuus 4.0 muutoksen, laadunhallinnan ja vastuullisen toiminnan edellyttämää osaamista tulee vahvistaa.

Parannetaan teollisuus 4.0 -metodien ymmärrystä, soveltuvuutta PK-yritysten liiketoimintamalleihin sekä soveltamista yritysten toiminnassa.

Rakennetaan digitaalisia ja virtuaalisia ratkaisuja hyödyntävä TKI- ja oppimisympäristöjä teollisten yritysten toiminnan kehittämiseksi. Ympäristöjä voidaan hyödyntää toisen asteen ammatillisessa sekä korkea- ja yliopistokoulutuksessa (tutkinto- ja täydennyskoulutus). Industry 4.0 ja data-analytiikan sisältöjä liitetään opintokokonaisuuksiin toisella- ja korkea-asteella sekä yritysten tarpeisiin suunnattuihin täsmäkoulutuksiin.

Vahvistetaan data-analytiikan soveltamista kainuulaisissa yrityksissä sekä koulutus- ja tutkimustoiminnassa. Vauhditetaan spin-off yritysten syntymistä data-analytiikan ympärille. Rakennetaan datakeskuksen yhteyteen liiketoimintaekosysteemi, jossa on mukana koulutusta, TKI-toimintaa, uusia data-analytiikkaa hyödyntäviä yrityksiä sekä opiskelijoita, tutkijoita ja yrityksiä, jotka auttavat kainuulaisia yrityksiä hyödyntämään data-analytiikkaa toiminnassaan.

Asetetaan maakunnan yhteiseksi tavoitteeksi linkittää LUMI-supertietokone Euroopan Avoimeen Tiedepilveen (European Open Science Cloud, EOSC, <https://eosc-portal.eu>) ja käynnistetään tarvittavat toimenpiteet. Näin vahvistetaan LUMI-supertietokoneen lisäarvoa ja Kajaanin data-analytiikkaosaamista.

Luodaan konkreettisia investointikohteita korkean jalostusasteen tuotantoon ja innovaatiotoimintaan sekä käynnistetään toimet investointien saamiseksi näihin kohteisiin.

Integroidaan Kainuun alueellista oikeudenmukaisen siirtymän (JTF) suunnitelman tavoitteet tukemaan Kainuun älykkään erikoistumisen tavoitteita.

5. Kainuun maakuntaohjelman toteutussuunnitelman rahoitusohjelmat ja -välineet

Käsillä olevan Kainuun maakuntaohjelman toteutussuunnitelman (TOPSU) runkona on Kainuun selviytymissuunnitelma. TOPSU:n toimenpiteiden rahoitukseen kohdennetaan Kainuulla käytössä olevaan koronaelytysrahoitusta sekä pyritään hyödyntämään valtakunnallista Suomen kestävän kasvun ohjelman rahoitusta.

Kainuuseen on saatu REACT EU rahoitusta yhteensä (EAKR ja ESR) 7,747 milj.€. REACT EU (EAKR) rahoituksen jakautumisesta on sovittu ELY:n ja liiton kesken. **Liitteessä 4** on Kainuun alueellinen rahoituspäätös (Kainuun ELY ja Kainuun liitto) sisältäen Kainuun kulmalukujen mukaisen REACT EU jakopäätöksen. ESR-rahoitus on kokonaisuudessaan ELY:n hallinnoimaa rahoitusta samoin TOPSU:n toteutukseen käytettävissä oleva maaseuturahaston rahoitus.

Kainuun TOPSU:n 2021 – 2022 toteutukseen on käytettävissä päättymässä olevan EU:n ohjelmakauden jäljellä oleva Kainuun rahoituskehys, Kainuulle on kohdennettu: 1) REACT EU rahoitus (EAKR ja ESR), 2) maaseuturahaston rahoitus, 3) kansallinen aluekehitysrahoitus. **Liitteessä 3** on esitetty maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelman 2021 – 2022 toteutukseen Kainuussa käytettävissä oleva kansallinen ja EU:n kehittämisrahoitus.

Lisäksi TOPSU:n 2021 – 2022 toimeenpanoon voidaan käyttää mahdollisesti vuoden 2021 aikana Kainuuseen kohdennettavia uusia rakennerahaston, maaseuturahaston ja oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) varoja. Vuoden 2022 alussa voimaan tulevaa uutta maakuntaohjelmaa varten laaditaan vuoden 2022 alussa uusi toimeenpanosuunnitelma, jonka toteutukseen myös uuden ohjelmakauden EU:n kehittämisvarat kohdennetaan.

REACT EU:ta varten tehdyt uudet toimintalinjat ja niiden määritelmät

TL 8 REACT-EU:n EAKR-toimenpiteet

Investointiprioriteetti 12. Covid-19 -pandemian aiheuttaman kriisin vahinkojen korjaamisen tukeminen sekä pohjan luominen talouden vihreälle, digitaaliselle ja palautumiskykyä tukevalle elpymiselle.

Erityistavoite 12.1 Pk-yritystoiminnan vahvistaminen erityisesti digitalisaation ja vihreän talouden näkökulmasta

Erityistavoitteen toimien tuloksena pk-yritysten selviytymismahdollisuudet koronaviruksen ylitse ovat vahvistuneet ja niiden edellytykset hyödyntää digitalisaatiota toiminnassaan ovat parantuneet. Uusia digitaalisia tuotteita ja palveluita on tuotu markkinoille. Koronaviruspandemiasta saatujen kokemusten perusteella on myös terveydenhuoltoalalle kehitetty uusia tuoteinnovaatioita, joilla on myös vientipotentiaalia. Vähähiilisyys ja hiilineutraalisuuden tavoittelu ovat luonteva osa pk-yritysten toimintaa ja vihreän talouden mahdollisuudet osataan hyödyntää myös liiketaloudellisesti.

Koronaviruspandemia toi esiin tarpeen vauhdittaa pk-yritysten digitaalista liiketoimintaa, mm. palvelu- ja markkinointiprosessien muuttamista digitaaliseen muotoon, uusien digitaalisten

asiointikanavien kehittämistä ja digitaalisuuden tuomaa uudenlaista arvonluontia ja ansaintakeinojen mahdollisuuksia.

Koronakriisin jälkihoito leimaa päättyvän ohjelmakauden viimeisiä vuosia. Terveystieteiden ja terveydenhuollon on siinä keskeisessä roolissa. Myös yksityisen sektorin pk-yritysten näkökulmasta hyvinvointiin, terveydenhoitoon ja terveysteknologian kehittämiseen liittyy paljon vielä hyödyntämätöntä potentiaalia.

Toimintalinjan 8 investointiprioriteetilla 12 tuettava toiminta:

Investointiprioriteetilla tuetaan pk-yritysten elpymistä koronakriisin aiheuttamasta liiketoiminnan lamaantumisesta ja edistetään uusien kasvumahdollisuuksien luomista tukemalla erityisesti digitalisaation monipuolista hyödyntämistä ja kokonaan uusien vihreään talouteen ja hiilineutraalisuuteen kytkeytyvien liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamista ja kehittämistä. Rahoitusta suuntautuisi erityisesti yritysten TKI-toimintaa mahdollistaviin ja tukeviin hankkeisiin, minkä odotetaan heijastuvan myös yritysten TKI-henkilöstön lisäyksenä.

Rahoitettavissa hankkeissa tuetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- tuetaan koronakriisistä kärsiviä pk-yrityksiä (esim. palvelualoista matkailu, kulttuuri- ja tapahtumapalvelut) kehittämään ja uudistamaan palveluja ja tuotteita tavoittaen nykyisiä ja uusia asiakasryhmiä
- tuetaan teollisuuden alan pk-yrityksiä ja niiden TKI-toimenpiteitä erityisesti vähähii- listen ja kiertotaloutta edistävien tuotteiden, palveluiden ja tuotantomenetelmien kehittämiseksi, kaupallistamisessa ja kansainvälistymisessä sekä uuden teknologian käyttöönotossa huomioiden tuotteiden koko elinkaaren aikaiset ympäristövaikutukset
- tuetaan pk-yritysten kyberturvallisuuden kehittämistä sekä digitaalisuuden hyödyntämistä yrityksen toiminnassa (erilaiset datapohjaiset ratkaisut ja niihin liittyvä TKI-toiminta kuten big data, analyysityökalut, tekoäly)
- tuetaan markkinaosaamisen sekä vientiä mahdollistavien verkostojen ja yritysekosysteemien kehittämistä
- tuetaan hyvinvointi-, sosiaali- ja terveysalan pk-yrityksiä ja niiden TKI-toimintaa tuotteiden ja palveluiden nopeassa kehittämisessä, digitalisaation hyödyntämisessä sekä systemaattisessa kliinisessä testaamisessa ja validoinnissa

Erityistavoite 12.2 Tutkimus- ja innovaatiotoiminnan kehittäminen erityisesti digitalisaation edistämisen ja yhteiskunnan hiilineutraalisuustavoitteen toteutumisen näkökulmasta

Erityistavoitteen toimien tuloksena on parannettu valmiuksia hiilineutraaliin yhteiskuntaan siirtymiseksi. Digitalisaation tuomia mahdollisuuksia on opittu hyödyntämään aiempaa paremmin ja TKI-toiminta on tuottanut alueiden omiin vahvuuksiin ja älykkään erikoistumisen strategioissa esiin nostettuihin painopisteisiin pohjautuvia uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Myös julkisten hankintojen periaatteita on kehitetty siten, että niillä pystytään edesauttamaan pk-yritysten uusien innovaatioiden kaupallistamista ja vientimahdollisuuksien syntymistä ja hyödyntämään niitä aiempaa paremmin myös yhteiskunnan kehittämisen välineinä.

Koronakriisistä toipuminen ja yhteiskunnan toimintojen palaaminen normaalitilaan tarjoavat poikkeuksellisen mahdollisuuden monien muuttumattomiksi luultujen käytänteiden uudelleenarviointiin ja koronakriisin aikana pakosta omaksuttujen uusien toimintatapojen jatkojalostamiseen ja pysyvämpään käyttöönottoon. REACT-EU:sta rahoitettavan TKI-toiminnan haasteena on osata tarttua näihin mahdollisuuksiin ja yhteistyössä yritysten kanssa kehittää niiden pohjalta nopeasti markkinoille uusia tuotteita ja palveluita. Koronakriisin myötä myös hyvinvointi-, sosiaali- ja terveysalaan liittyvälle TKI-toiminnalle on entistä enemmän tarvetta ja siihen liittyen pk-yrityksille tarjoutuvia liiketoimintamahdollisuuksia.

REACT-EU -lisärahoituksella tuettavan TKI-toiminnan painopisteen suuntaamisella kohti uusia hiilineutraaleja ratkaisuja luodaan myös joustavaa siirtymää tulevalle ohjelmakaudelle 2021-2027 ja erityisesti Vihreän Euroopan toimintapoliittisen tavoitteen tehokkaalle toimeenpanolle. Digitalisaatioon liittyvän TKI-toiminnan kehittämistä voidaan puolestaan luontevasti jatkaa tulevalle ohjelmakaudella uudessa digitalisaation kehittämiseen keskittyvässä erityistavoitteessa.

Toimintalinjan 8 investointiprioriteetilla 12 tuettava toiminta:

Rahoitettavissa hankkeissa tuetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- vauhditetaan yritysten, julkisen sektorin ja kolmannen sektorin digitalisaatiota ja tuotteiden, palveluprosessien ja palveluiden kehittämistä erityisesti koronapandemiasta toipumisen näkökulmasta (ml. saavutettavat ja helppokäyttöiset palvelut ja digitaaliset laitteet)
- edistetään teollista digitalisaatiota
- edistetään vihreään kasvuun, luonnonvarojen kestävään käyttöön sekä kestävään teknologiaan ja kiertotalouteen liittyvää elinkeino- ja osaamislähtöistä TKI-toimintaa
- kehitetään välineitä ja työkaluja julkisten hankintojen hyödyntämiseksi kehittämisen työkaluna sekä uuden liiketoiminnan ja innovaatioiden kaupallistamisessa
- kehitetään elinkaariajatteluun ja systeemiseen muutokseen liittyvää TKI- ja liiketoimintaa
- tuetaan kestävien liikennejärjestelmien ja liikkumisen digitalisaation kehittämistä
- tuetaan terveydenhoidon uusien tuotteiden ja innovaatioiden nopeaa kehittämistä ja validointia myös kansainvälistä yhteistyötä vahvistamalla

TL 9 REACT-EU:n ESR-toimenpiteet

REACT-EU:n ESR rahoitusta käytetään Suomessa komission toukokuussa 2020 antamien maa-kohtaisten suositusten mukaisesti pääsääntöisesti työllisyyden edistämiseen ja COVID-19 pandemian jälkeisen elpymisen tukemiseen.

Parannetaan digitaalista osaamista vastauksena yhteiskunnassa nopeasti tapahtumassa olevaan digiloikkaan sekä kehitetään digitaalisia palveluita ja mm. digitaalisia oppimisympäristöjä.

Erityistavoite 12.3

Investointiprioriteetti 12: Covid-19 -pandemian aiheuttaman kriisin vahinkojen korjaamisen tukeminen sekä pohjan luominen talouden vihreälle, digitaaliselle ja palautumiskykyä tukevalle elpymiselle.

Erityistavoite 12.3 Digitaalisten taitojen parantaminen

Erityistavoitteen tuloksena toimenpiteisiin osallistuneiden henkilöiden digitaaliset taidot ovat parantuneet. Niin julkiset kuin yksityiset palvelujen tarjoajat ja palveluja tuottavat tahot pystyvät tehokkaammin hyödyntämään erilaisia digitaalisia alustoja, tarjoamiaan palveluja helpommin saavutettavaksi, auttamaan asiakkaitaan tai kohderyhmäänsä ja kehittämään toimintaansa kilpailukykyisemmäksi. Osallistuneiden henkilöiden kyky hyödyntää digitaalisia palveluita ja omia digitaalisia taitojaan parantavat heidän mahdollisuuksiaan päästä työmarkkinoille, pärjätä työssä ja opinnoissaan sekä ehkäisevät heidän syrjäytymistään ja vahvistavat osallisuutta. Toimet edistävät osaltaan sosiaalisesti kestäväää ja vihreää kasvua.

Toimintalinjan 9 investointiprioriteetilla 12 tuettava toiminta

Investointiprioriteetin toimilla tuetaan digitaalisten ja etäpalveluiden hyödynnettävyyttä niiden käyttäjien digitaalisten taitojen parantamisella. Toimilla parannetaan työikäisen väestön mahdollisuuksia työllistyä, kehittyä työssään ja opinnoissaan ja estää heidän syrjäytymistään.

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- parannetaan digitaalista osaamista vastauksena yhteiskunnassa nopeasti tapahtumassa olevaan digiloikkaan
- kehitetään digitaalisia palveluita ja mm. digitaalisia oppimisympäristöjä (pl. investoinnit laitteisiin)

Erityistavoite 12.4 Yritysten ja yrittäjien nopean muutoskyvykkyyden edistäminen

Erityistavoitteen tuloksena on toimenpiteisiin osallistuneiden pk-yritysten ja niiden henkilökunnan kyvykkyys sopeutua, mukautua ja hyödyntää toimintaympäristössä tapahtuvia nopeita ja jopa ennakoimattomia muutoksia parantunut. Myös keinot ja osaaminen yllättävän muutoksen aiheuttamasta kriisistä selviytymiseen ovat parantuneet.

Erityistavoitteessa rahoitettavissa hankkeissa tulee pyrkiä edistämään vihreää siirtymistä ja kestäväää kehitystä. Hankkeet suunnataan pandemiasta aiheutuneiden haittojen korjaamiseen alueiden näkökulmasta sopivimmalla ja tehokkaimmalla tavalla siten, että kunkin kohderyhmän erityistarpeet tulevat parhaiten huomioiduksi.

Toimintalinjan 9 investointiprioriteetilla tuettava toiminta

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- tarjotaan koulutusta, neuvontaa, ohjausta ja vertaisoppimista, joilla edistetään yritysten ja niiden henkilöstön valmiuksia, osaamista (pl. digitaidot) ja muutoskyvykkyyttä nopeasti muuttuvan toimintaympäristön hyödyntämiseksi
- parannetaan yritysten johdon osaamista kriisitilanteiden vastuullisessa johtamisessa

- tarjotaan keinoja niin johtajien kuin henkilöstön, yksinyrittäjien ja itsensä työllistäjien työhyvinvointiin uudenaikaisissa tai epävarmoissa tilanteissa
- tuetaan valmiuksia, joilla edistetään yritysten vihreää siirtymistä ja innovointia

Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR), Euroopan sosiaalirahaston (ESR) ja valtion rahoitusosuuden uudelleen budjetoidut myöntämisvaltuudet

Työ- ja elinkeinoministeriö 22.10.2020 jakanut Kestävää kasvua ja työtä 2014-2020 – Suomen rakennerahasto-ohjelman ja Euroopan alueellinen yhteistyötavoitteen myöntämisvaltuuksia (uudelleen budjetoidut) vuonna 2020 EAKR yhteensä 6,147 milj.€ ja ESR 1,046 milj.€

Kainuun (ELY-keskus) osuus on toimintalinja 1 EAKR 689 000 € ja toimintalinja 2 EAKR 179 000 €, yhteensä 868 000 €. Lisäksi ESR toimintalinja 4 42 000 € ja toimintalinja 5 148 000 € eli yhteensä 190 000 €.

Työ- ja elinkeinoministeriö on jakanut alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman määräraha (AKKE)

Määrärahaa on jaettu vuonna 2020 yhteensä 30,305 milj.€. Määrärahasta on kohdennettu 22,0 milj.€ koronakriisistä elpymiseen ja jälleenrakennukseen liittyviin toimenpiteisiin maakunnittain valmisteltujen alueellisten selviytymissuunnitelmien perusteella. Kainuun liitolle rahoituksesta on kohdennettu 523 000 €.

Vuodelle 2021 määrärahaa on jaettu 13,325 milj.€, josta Kainuun liitolle on kohdennettu yhteensä 443 000 €, joka pitää sisällään 100 000 € ekosysteemisopimusten käynnistämisrahoitusta (Kajaani ml. Sotkamo).

Maaseuturahaston siirtymäkauden rahoitus 2021 – 2022

EU:n monivuotisen rahoituskehysten (MFF) valmistelun viivästyminen johti maaseuturahaston kahden vuoden siirtymäkauden käyttöönottoon EU:ssa.

Siirtymäkaudella jatketaan ohjelmakauden 2014 - 2020 ohjelman toteutusta rahoituskauden 2021 – 2027 varoilla vuosina 2021 – 2022.

Vuoden 2021 valtion tulo- ja menoarvioon on budjetoitu ELY-keskusten käyttöön 70 miljoona euroa hanke- ja yritystukiin, jonka perusteella Kainuun arvioidaan saavan em. käyttötarkoitukseen noin 2,6 miljoona euroa. EU:n rahoituskehyspäätöksessä Suomi sai vajaan 210 miljoonan euron rahoituksen elvytystoimiin vuosille 2021-2022.

Maaseuturahaston elvytysvaroilla esitetään rahoitettavaksi maatalous- ja yritysinvestointeja, laajakaistaa ja digihankkeita, ympäristökorvauksissa kiertotalouden edistämistä, tuotantoeläinten hyvinvointia sekä maaseudun innovaatioryhmiä. Laajakaistoihin, digihankkeisiin, innovaatioryhmiin ja yritysinvestointeihin suunnataan tästä tänä vuonna 52 miljoonan euron osuus koko valtakunnassa. Kainuun osuus edellä mainitusta ennakoidaan nousevan reiluun 1,5 miljoonaan euroon.

Kainuun LEADER-ryhmät saavat siirtymäkauden vuoden 2021 myöntövaltuutensa valtion tulo- ja menoarvioon budjetoidusta 30 miljoonan euron kokonaisvaltuudesta.

Maaseuturahaston rahoitusta voidaan kohdentaa seuraaviin tämän toimenpanosuunnitelman teemoihin:

- Vihreä siirtymä metsäbiotaloudessa, jossa keskeiset kehittämiskohteet ovat metsäbiotalouden sivuvirtojen sekä luonnontuotteiden (marjat) kehittäminen fossiilisia raaka-aineita korvaaviksi uusiutuviksi tuotteiksi.
- Vihreä siirtymä (luonto)matkailussa, esimerkiksi luontomatkailun tarjonnan monipuolistaminen sekä liikunta- ja retkeilyreitistöjen ja muun luontomatkailuinfrastruktuurin kehittäminen ja investoinnit.

Toimenpiteitä toteutetaan rakennerahasto-, maaseuturahasto- ja oikeudenmukaisen siirtymän rahaston tukemilla hankkeilla ja investoinneilla. Keskeiset kehittämiskohteet ovat metsäbiotalouden sivuvirtojen sekä luonnontuotteiden (marjat) kehittäminen fossiilisia raaka-aineita korvaaviksi uusiutuviksi tuotteiksi. (JTF-rahoituksella kehitetään Kainuuseen turpeen jalostusasetta parantavia tuotteita.)

Suomen kestävä kasvun ohjelmaa valmistellaan VM:n johdolla. Suomen kestävä kasvun ohjelmalla tuetaan hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kasvua. Ohjelma vauhdittaa kilpailukykyä, investointeja, osaamistason nosta sekä tutkimusta, kehitystä ja innovaatioita. Ohjelman tavoitteena on:

- vähentää kasvihuonekaasupäästöjä
- kasvattaa tuottavuutta
- nostaa työllisyysastetta
- nopeuttaa hoitoon pääsyä
- edistää alueellista, sosiaalista ja sukupuolten tasa-arvoa.

Ohjelman rahoitus tulee EU:n kertaluonteisesta elpymisvälineestä. EU:n elpymisväline on laaja kokonaisuus, jonka keskeinen osa on elpymis- ja palautumistukiväline (Recovery and Resilience Facility RRF). Elpymisvälineen tarkoituksena on vauhdittaa jäsenmaiden talouksien uudelleen käynnistämistä ja Euroopan elpymistä koronaviruksen seurauksista. Elpymis- ja palautumistukivälineestä saatavien avustusten maksatus edellyttää investoinneille ja uudistuksille asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Uudistusten ja investointien välitavoitteita ja toteutusta seurataan säännöllisesti ja siitä raportoidaan myös komissiolle. Suomen RRF-rahoitus on valtakunnallista, siinä ei ole alueellisia kiintiöitä. Alueiden toimijat kilpailevat samasta rahoituskehyksestä ja rahoitusta tullaan myöntämään isoille ja vaikuttaville hankekokonaisuuksille.

Suomen kestävä kasvun ohjelma rakentuu nyt neljälle pilarille: Vihreä siirtymä, Digitalisaatio, Työllisyys ja osaaminen, Sosiaali- ja terveystaloudet. Osana Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien esitystä elpymis- ja palautumistukivälineen painopisteiksi ja rahoitettaviksi investoinneiksi Kainuu on esittänyt seuraavia kärkihankkeita, joiden rahoittamista Kainuu edistää yhteistyössä muiden Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kanssa:

- Metsä- ja kaivosteollisuuden tuotantoprosessien TKI- ja opetusympäristö vauhdittamaan tuotantoprosessien digitalisaatiota sekä työvoiman osaamisen ajantasaistamista (Kainuu), 5 milj.€

- Metsäbio- ja kiertotalouden ekosysteemi ja teollinen investointi KCF (Kainuu): KCF tehdassuunnittelu 20 milj.€ ja biotuotetehtaan edellyttämä liikenneinfrastruktuuri 25 milj.€
- Suomen sisäisen tietoliikenteen runkoverkon suunnittelu ja tarvittavan lisäkapasiteetin rakentaminen, Koillisväylän datakaapelin läntisen ja itäisen reitin toteuttaminen, 100 milj.€
- Tavoitteellinen tietoliikenneverkko: kattavat laajakaistayhteydet Itä- ja Pohjois-Suomessa – suunnittelu, investoinnit ja käyttö, 310 milj.€
- Kansainvälisten opiskelijoiden ja osaajien saaminen Suomeen opiskelemaan ja integrointi työmarkkinoille
- Jatkuvan oppimisen oppimisympäristöt ja uudet toteutusmuodot yhteistyössä yritysten kanssa

1. Kainuun edunajamisen tavoitteet ja kärkihankkeet 2020 – 2021

Hyväksytty Kainuun maakuntahallituksessa 28.10.2019, Tavoitteet päivitetään talven 2021 aikana

1. Kainuun positiivisen rakennemuutoksen tukeminen

Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelman ("Kasvua Kainuuseen") ja siltasopimuksen toteuttaminen positiivisen rakennemuutoksen toteuttamiseksi

1.1. Osaavan työvoiman saannin varmistaminen

Osaavan työvoiman saatavuutta tukevat hankkeet, pilotoinnit ja mainetyö

- Kunta- ja alakohtaisen osuvuuden parantaminen työvoimatarpeisiin
- Opetusalan henkilöstön saatavuuden parantaminen

Aueen vetovoimaisuutta vahvistavat toimenpiteet

- Mainetyö (Kainuun imago -kampanja, ydinviestit)
- Aluemarkkinointi (koko Kainuu työskentely-, opiskelu- ja vapaa-ajan alueena) ja

Työvoiman aktiiviset rekrytointitoimenpiteet

- Tulomuuttopalvelujen toteuttaminen kunta- ja maakuntatasolla
- Vuokratyövoimaksi tulevien henkilöiden paikkakunnalle sitouttaminen
- Työperäinen maahanmuutto; työlupakäytäntöjen nopeuttaminen

1.2. Osaamiskeskittymien vahvistaminen

Joka maakunnassa pitää olla yliopisto tai korkeakoulu (hallitusohjelma)

- Kajaanin yliopistokeskuksen ja ammattikorkeakoulun opetus-, tutkimus- ja kehitysresurssien vahvistaminen ja kohdentaminen akuutteihin koulutus- ja osaamistarpeisiin

KAO:n koulutusresurssien vahvistaminen

- Luodaan ja pilotoidaan toimintamalli, jossa organisoidaan tehokkaita tapoja käyttää yrityksiä opiskelijoiden oppimisympäristöinä (siltasopimus)

Älykkään erikoistumisen strategian (ÄES) mukaisen Kainuun kannalta kriittisen innovaatiotoiminnan tukeminen liittyen teknologiateollisuuteen, biotalouteen ja kaivosteollisuuteen sekä hyte-alaan (mkl. liikunta, urheilu ja aktiviteettimatkailu)

Teollisuuden ja palvelujen tarvitseman osaamisen ja investointien varmistaminen:

- Mittaustekniikka, Renforsin ranta, peli- ja av-osaaminen, Vuokatti, Woodpolis-Kantola teollisuusalue, luonnontuoteala (erityisesti marja-ala)
- Akkumineraalitutkimusalueen kehittäminen OY:n, KAMK:n ja Terrafamen yhteistyönä (siltasopimus)

Puuteollisuuden oppimisympäristökoordinaattori Kuhmon Woodpolikseen (siltasopimus)

Koulutusvienti Aasiaan, korkeakoulutasolla mm. peliala ja leirikoulutoiminta

2. Kainuun saavutettavuuden parantaminen

2.1. Valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma ja EU:n TEN-T-verkosto

Runkoverkkojen ulotuttava kaikkiin maakuntakeskuksiin ja kv. rajanylityspaikoille (maakuntahallituksen kannanotto 24.9.2018)

- Tienumerointiin liittyvät esitykset (esitys min. Bernerille 13.8.2018)

Oulu-Kajaani-Vartius –yhteys TEN-T-verkkoon

2.2. Kainuun lentoliikenteen palvelutason ja saavutettavuuden parantaminen

Matkaketjuja tukevat ratkaisut, jotka palvelevat koko maakuntaa; aikataulujen ja vuorovälien uudelleen tarkastelu; lentotaksi jokaiselle lentoyhteydelle

Kajaanin lentoaseman kehittäminen matkustajamäärää kasvattamalla; ja yhteisen brändinimen kehittäminen lentokentälle.

Kuhmon ja Suomussalmen pienlentokenttähankkeiden edistäminen

2.3. Elinkeinoelämälle tärkeiden maantieyhteyksien kehittäminen

Vt5 keskeiseksi valtakunnalliseksi kehittämiskohteeksi runkoverkkoyhteytenä (valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma): nopeutta ja sujuvuutta parantavat investoinnit

Vt22 yhteysvälin parantamisinvestoinnit v. 2010 esiselvityksen mukaisesti ja tieluokituksen muutos

Yleisille teille yli hallituskausien ulottuva korjausvelkaohjelma, jolla korjausvelkaa pienennetään. Tämä tulee koskea myös alempiasteista tieverkkoa.

Kajaani-Kokkola maantieyhteyden kehittäminen

Kajaani-Sotkamo seudullisen yhteysvälin parantaminen

Alueellisesti merkittäviä yhteyksiä: Vt 78, vt 89 sekä Puolanka-Utajärvi M/ 837 yhteysvälin kehittäminen yhteistyössä Pohjois-Pohjanmaan kanssa

Metsä- ja maataloutta palvelevan alemman tieverkon kehittämistarpeiden priorisointi

Yhdysteiden päällysteiden uusimisväli tulee puolittaa 50 vuodesta 25 vuoteen.

2.4. Kainuun rautatieyhteyksien nopeuttaminen

Savon rata seuraavaksi valtakunnalliseksi ratahankkeeksi: Savonradan yhteysnopeuksia ja ratapihoja parantavat toimenpiteet

Iisalmi-Ylivieska –ratayhteyden sähköistäminen (hallitusohjelmassa)

Itärata-hanke: Porvoo-Kouvola –ratayhteyden edistäminen kaavoituksessa ja suunnittelussa

Kontiomäki – Suomussalmi radan peruskorjaus ja puuterminaali

KoillISRadan suunnittelu osana Jäämeren ratayhteyksiä; kehärata Nurmes-Kuhmo-Suomussalmi

2.5. Tietoliikenneyhteyksien ja datapalvelinkeskusten kehittäminen

Koilliskaapeli-hankkeen edistäminen (kv. yhteistyö) ja sen Suomen yhteyksien valmistelu

Renforsin Rannan datakeskusten kehittäminen, alan osaamisen kasvattaminen ja EuroHPC-investoinnin hyödyntäminen

Sähköverokannustimien saaminen palvelinkeskusten kilpailukyvyn parantamiseksi

Laajakaistaverkoston kattavuuden varmistaminen (sähköisten palvelujen saatavuus)

3. Investointien varmistaminen Kainuuseen

3.1. Kainuun investointipotentiaalin hyödyntäminen

KaiCell Fibers Oy:n biojalostamo Paltamoon: investointipäätöksiä tukeva yhteistyöprosessi ja aluemarkkinointi (vrt. Hanhikivi –projekti)

Terrafame Oy:n uusinvestointien varmistaminen akkumineraalien ja uraanin tuottamiseen

Kuhmon Kantolan alueen yritysinvestoinnit tuotantovolyymien ja jalostusasteen nostamiseen

Metsäbiotalouden sivuvirtojen hyödyntämiseen liittyvät investoinnit ja hankkeet (Kajaanin Renforsin ranta, St1, Kuhmon Woodpolis)

Kainuun matkailun investoinnit mm. Hossa, Vuokatti, Kuhmo, Suomussalmi, Paljakka, Ukkohalla

- Matkailuinfra investointien vauhdittaminen täsmähankkein

Investointien rahoitusinstrumenttien kehittäminen

- Uusien riskirahoitusvaihtoehtojen hakeminen ja sisällyttäminen rakennerahasto-ohjelmaan

3.2. Aluekehityspäätös, aluepoliittiset tuki-instrumentit ja linjaukset

Aluekehityskeskustelut maakuntien ja valtioneuvoston kesken vuosittain

Alueellisen kuljetustuen jatkuminen pysyvänä ja tasoltaan korotettuna vuoden 2019 jälkeen

Porrastetun sähköveron käyttöönotto Suomessa

Harvaan asutun maaseudun tunnistaminen elinvoiman lähteenä

4. Kuntien ja maakuntien aseman vahvistaminen

4.1. Maakuntien tehtävien laajentaminen monialaisiksi

Sote-uudistuksen toimeenpano 18 maakunnan pohjalta (maakuntavaalit)

Kainuun keskussairaalan asema erikoissairaanhoidon ja ympärivuorokautisen päivystyksen sairaalana

Monialaisen maakunnan tehtävät parlamentaariseen valmisteluun ja aluekehityslakiin

- Maakuntien sopimuksellisen yhteistyön alan laajentaminen kuntien ja maakuntien kanssa
- Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan kytkeminen maakunnan tehtäviin

4.2. Kuntien rahoituksen varmistaminen

Olosuhde-erojen huomiointi kaikessa valtion rahoituksen kohdennuksessa

Metsäerän oikeudenmukainen jakaminen kuntaverotuksessa

Kaivosveron tuoton kohdentaminen sijaintikuntiin

Epäkuranttien rakennusten purkamisen vapauttaminen kuntien poistokäytännöstä

Lukiokoulutuksen turvaaminen pienissä yksiköissä (rahoituksen uudistaminen)

4.3. Aluekehittämisen rahoitusvälineiden kokoaminen

Itä- ja Pohjois-Suomi EU:n rakennerahasto- ja maaseutuohjelma-alueena

EU-rahoituksen saannon ja harvaan asutun alueen (NSPA) erityistuen varmistaminen

Kaikki maakunnat EU-tuen välittävinä viranomaisina

5. Valtion toiminnot ja paikkariippumaton työ Kainuussa

Ajasta ja paikasta riippumattomien valtionhallinnon tehtävien mahdollistaminen koko maassa

- Työpaikkoja tulee julistaa avoimeksi nykyisin henkilökuntaa sijaitsevilla paikkakunnilla, ei vain keskuksissa.

Valtion viranomaisten läsnäolon lisääminen heikoimman palvelutason alueilla

Metsähallituksen ja sen luontopalveluiden, Luonnonvarakeskuksen sekä muiden valtion toimintojen kehittäminen Kainuussa

- Ystävyyden puiston lakisääteisen tutkimustoiminnan nostaminen (YM, SYKE)
- Maahanmuuttoviraston toiminnan jatkuminen ja vahvistuminen Kuhmossa
- LUKE-Kainuun tutkimustoiminnan jatkuvuus
- MH:n luontokohteiden korjausvelan vähentäminen suunnitelmallisesti
- Kalastus- ja metsästysmatkailun kehittäminen
- Yhdyspolun rakentaminen Paljakan luonnonpuistoon

Valtion erityistoimet puurakentamisen lisäämiseksi

Kaikkien suurpetojen kannanhoidollisen metsästyksen mahdollistaminen

6. Rajayhteistyön vahvistaminen

Rajakuntafoorumin jatkaminen; rajaseutuasiat koordinoituina valtioneuvostoon

Viisumikäytäntöjen joustavoittaminen Venäjän rajalla matkailun tukemiseksi (72h viisumi)

Green Belt yhteistyön suuntaaminen luontomatkailua tukevaksi

Tulevan EU:n ohjelmakaudella CBC Karelia –ohjelman rahoituksen turvaaminen

2. Itä- ja Pohjois-Suomen aloitteet keskushallinnolle

Itä- ja Pohjois-Suomen yhteiset edunajamisasiat

Itä- ja Pohjois-Suomen erityisolosuhteet ja kansainvälisessä kehityksessä mukana pysyminen edellyttävät satsauksia TKI-toimintaan sekä rakenteellisia uudistuksia niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla. Tämä tarkoittaa sekä palveluiden, tuotantoketjujen ja työn uudelleen järjestämistä, että alueen vahvuuksiin pohjautuvan TKI-toiminnan tukemista vihreän siirtymän ja digiloikan vauhdittamiseksi. Covid19-pandemia ja sen synnyttämät haasteet yhteiskunnalle ovat entisestään syventäneet uudistumisen tarvetta. Jotta Itä- ja Pohjois-Suomessa voidaan taata sekä elinkeinoelämän kestävä kasvua ja uudistumista tukeva TKI-toiminta, että yritysten ja kansalaisten tarvitsemat palvelut, tarvitaan nämä mahdollistavat lento- ja tietoliikenneyhteydet.

Kaikki maakuntien elinkeinoelämää ja kansalaisten palveluita kehittävä toiminta on aluekehittämistä, siksi kansallisissa strategioissa sekä tuki- ja elvytystoimenpiteissä tulisi huomioida aluelähtöisyys, kun toimenpiteitä ja tuen käyttökohteita valmistellaan ja valitaan.

Digitalisaatiolla ja monipaikkaisuudella vahvistetaan valtion toimintoja alueilla

Monipaikkaisuuden tunnistaminen lainsäädännössä ja toimenpiteitä sen tukemiseksi

Nykyajalle on ominaista monipaikkainen, liikkuva elämäntapa. Pendelöinti ja etätyöt ovat tätä päivää. Käynnissä oleva koronakriisi on lisännyt kotimaan matkailua ja vahvistanut monipaikkaisuuden merkityksellisyyttä. Tiheästi asutuilta kaupunkialueilta ihmiset haluavat vetäytyä maakuntiin, jossa he voivat oleskella turvallisessa ympäristössä, välttää ihmisjoukkoja, tehdä etätöitä ja käydä etäkoulua.

Tämä tilastoissa näkymätön väestö ei näy lainsäädännössä, jossa sidonnaisuus yhteen kotikuntaan on verotuksen, eri palvelujen, järjestelmien ja tilastojen peruslähtökohta. Liikkuva väestö vaikuttaa alueiden elinvoimaisuuteen ja tarpeisiin, mutta se ei näy palveluiden mitoituksessa tai infrastruktuurin kehittämisen perusteissa. Menestyvän maa- ja metsätalouden, korkeatasoisen osaamisen ja niihin liittyvän yritystoiminnan avulla turvataan ruoka- ja energiahuolto maan kaikilla alueilla. **Koko Suomen kannalta on elintärkeää pitää yllä palveluita ja taata hyvin toimivat tietoliikenne- ja kulkuyhteydet koko maassa.**

Monipaikkaisuus on otettava monipuolisesti huomioon lainsäädännössä. **Tarvitaan uudenlaisia verotus- ja palveluratkaisuja, joilla turvataan harvaan asuttujen alueiden kuntien elinvoima ja mahdollisuudet järjestää julkisia palveluita.** Digitalisaation tuomien mahdollisuuksien myötä e-kuntalaisuus tulee selvittää esimerkiksi Viron malliin.

Lisäksi tarvitaan myös elinkeinoelämää hyödyttäviä valtakunnallisia päätöksiä, joilla tuetaan harvaan asuttujen alueiden yritysten pärjäämistä. Näitä ovat esimerkiksi investointi- ja palkkatuet ja takausinstrumentit. Yhteisöllisyyttä tukevaa järjestötoimintaa ei pidä kahlita liialla sääntelyllä, vaan yhteiskunnan tulee kannustaa ihmisten omaehtoista toimintaa.

Valtion toimintojen ja julkisten palveluiden alueellinen saatavuus ja vahvistaminen

Suomen hallitusohjelmassa todetaan, että valtion työtehtäviä organisoidaan monipaikkaisesti ja älyteknologian mahdollistamaa paikkariippumattomuutta hyödyntäen. Lisäksi voimassa olevan lainsäädännön (567/2002, 349/2008) mukaan valtion yksikköjen ja toimintojen sijoittamisessa on otettava huomioon olemassa olevat ja kehittyvät osaamis- ja toimintokeskittymät. Keväällä 2020 valmistuneessa alueellistamisen uudistamisen strategiassa esitetään, että valtion läsnäolo alueilla perustuu vastaisuudessa entistä vahvemmin palvelujen ja viranomaisten tehtävien järjestämisen tarpeeseen. Digitaalisuus ja paikkariippumattoman työ luo uusia mahdollisuuksia työn ja palveluiden joustaville järjestämismuodoille ja asumisen monipaikkaisuudelle.

Valtion läsnäolo korvaa terminä alueellistamisen ja painotus siirtyy yksittäisten yksiköiden sijoittamisesta palvelutarpeisiin ja uudistuviin toimintamalleihin, uudet linjaukset eivät saa tarkoittaa sitä, että perinteiseen alueellistamiseen liittyvät mahdollisuudet unohdetaan. **Tulevaisuudessakin perustettavien valtion yksikköjen, lupatoimintojen sekä tutkimuslaitosten sijoittamisessa ja toimintojen ja tehtävien suunnittelussa on otettava huomioon olemassa olevat ja kehittyvät osaamis- ja toimintokeskittymät, palveluiden tarve sekä toimintaympäristön tuntemus.** Toimintojen maantieteellinen sijoittuminen ja hajautetut toiminnot edistävät maan tasa-arvoista alueellista kehitystä ja lisäävät työllisyyttä maan eri osissa. Alueellistamistoimenpiteitä tulee kohdistaa Itä- ja Pohjois-Suomeen niiden osaamiskeskittymien vahvistamiseksi. Myös valtion toimintojen supistusten vaikutukset on huomioitava päätöksissä.

Alueellistamistoimenpiteitä koordinoiva alueellistamisen koordinaatioryhmä pyysi 15.4.2020 kuntien maakunnan liittoa kuvaamaan lyhyesti keskeisimmät osaamis- ja toimintokeskittymänsä sekä tekemään esitykset valtion yksikköjen ja toimintojen sijoittamisesta tai vahvistamisesta maakuntansa alueella. Liittoja pyydettiin priorisoimaan vastauksessaan kolme keskeisintä osaamis- ja toimintokeskittymää sekä näitä tukevaa esitystä valtion yksiköistä tai toiminnoista. Maakuntien tekemät alueellistamisesitykset kytkeytyvät maakunnissa jo olemassa olevaan osaamiseen ja vahvuuksiin, jota valtion toiminnot täydentäisivät ja omalta osaltaan vahvistaisivat. **Alueellisten osaamiskeskittymien vahvistamista tulee toimeenpanna vahvistamalla valtion toimintoja Itä- ja Pohjois-Suomessa maakuntien esitysten mukaisesti.** Esitykset tulee huomioida valtion alueellista läsnäoloa suunniteltaessa ja päätöksiä tehtäessä. Lainsäädännön tulee olla alueellistamista mahdollistava, ei rajoittava.

Saavutettavuus elinvoiman edellytyksenä

Alueellisen lentoliikenteen kehittäminen

Alueellisen lentoliikenteen kehittämisellä vahvistetaan koko maan talouskasvua ja alueiden kansainvälistä saavutettavuutta. Suomen elinkeinoelämän näkökulmasta on erittäin tärkeää, että kaikki Suomen lentoasemat pidetään toiminnassa. Niiden kasvu ja toimintaedellytykset voidaan turvata vain lentoliikennettä kehittämällä. Nopeiden yhteyksien puute aiheuttaa myös riskejä terveydenhuollon, potilasturvallisuuden ja huoltovarmuuden kannalta. Lentoliikenteen tuoma saavutettavuus on tärkeä edellytys monipaikkaisuuden kehittämiseksi.

Alueiden saavutettavuutta tulee kehittää pitkäjänteisesti strategisena kokonaisuutena ja lentoliikennettä tulee tarkastella sekä lentoasemien vaikutusalueiden, lentoyhtiöiden että lentoaseman ylläpitäjien näkökulmista. Tavoitteena on kehittää nykyistä lentoasemaverkostoa ja turvata siihen kuuluvien lentoasemien toimintaedellytykset pitkäjänteisesti. Finnair Oyj:n yksittäisillä

päätöksillä ei tule vaarantaa maakuntien elinkeinoelämän vakautta ja toimintaympäristön enustettavuutta. Liikennöinti on toteutettava markkinalähtöisesti.

Lentoliikenteen kehittämiseen alueilla halutaan panostaa. Alueiden, lentoyhtiöiden ja lentoaseman ylläpitäjän yhteistyötä on parannettu ja etsitty yhdessä kaikkia osapuolia hyödyntäviä toimintamalleja. Tätä työtä on jatkettava systemaattisesti. **Nykyisen lentoasemaverkoston toiminnasta ja lentoliikenteen jatkuvuudesta tulisi saada varmuus pitkällä aikajänteellä, jotta alueen elinkeinoja ja lentoyhteyksiä voidaan kehittää suunnitelmallisesti.**

Kainuussa, Keski-Pohjanmaalla, Lapissa ja Pohjois-Karjalassa on hyvät kasvunäkymät mm. metsä-, teknologia- ja kemianteollisuuden sekä energiatoimialojen, kansainvälisen matkailun ja arktisen kehityksen ansiosta, **joten niiden lentokentille kulkevaa lentoliikennettä ei saa päästää häviämään koronavirusepidemian vuoksi.** Maakuntien liittojen ja lentoyhtiöiden välisissä neuvotteluissa on syntynyt malli, jolla liikennöinti lentokentillä voitaisiin käynnistää nopeasti, mikäli valtio antaa siihen taloudelliset takaukset.

Samoin on tuettava koko Itä- ja Pohjois-Suomen lentoliikenteen uudistumista, lentokenttien monipuolisempaa käyttöä, sekä räätälöidä palvelujärjestelmää niin että lentoliikennettä voidaan hoitaa myös pienemmällä kalustolla. Alueiden kanssa on haettava aktiivisesti uudenlaisia ratkaisuja elinkeinoelämän ja harrastetoiminnan tarpeisiin sekä tuettava uudenlaisia innovaatioita ja palveluratkaisuja. Tällaisia voivat olla mm. sähkölentokoneisiin liittyvät innovaatiot sekä etälennonjohtopalveluiden kehittäminen.

Kattava laajakaistaverkko koko Suomeen

Koko Suomeen tulee rakentaa kattava valokuituverkko sekä nostaa yleispalveluvoitteen tiedonsiirtonopeutta 100 Mbit/s tasolle.

Digitaalisen infrastruktuurin kansallisen strategian 2025 mukaan digitaalinen infrastruktuuri edistää kilpailukykyä ja hyvinvointia mahdollistamalla jo tämän päivän digitaalisten palvelujen laajan käyttöönoton lisäksi tulevaisuuden ilmiöiden hyödyntämisen niin yksityisissä kuin julkisissä palveluissa. Strategiassa asetettu tavoitetaso on sama kuin EU:n asettama eli vuoteen 2025 mennessä tulisi kaikkialla Suomessakin olla saatavilla 100 Mbit/s yhteydet, joiden nopeus on mahdollista nostaa 1 gigabittiin sekä keinot tavoitteen saavuttamiseksi. Digitaalisen infrastruktuurin strategiaan tulee lisätä riittävä kansallinen tuki kaikille toteuttamiskelpoisille hankkeille.

Valtion talousarviossa tulee turvata valtion tukirahoitus kaikille toteuttamiskelpoisille hankkeille nopeiden valokuituverkkojen rakentamiseksi koko Suomen kattavaksi. Kunnilla ja rakentavilla operaattoreilla tulee taata varmuus jatkaa hankkeiden suunnittelua ja kehittää alueensa palveluja suunnittelemallaan tavalla. **Verkon rakentamisen vauhdittamista kunnilta vaadittavista kuntaosuuksista on luovuttava ja tuen on tultava kokonaan valtiolta.** Ehdoton vaatimus kuntaosuudesta ei saa asettaa kuntalaisia eriarvoiseen asemaan eikä estää valtion tuen saamista hankkeille. Laajakaistarakentamisen rahoitus on saatava entistä paremmalle tasolle, eri rahoituslähteitä hyödyntäen.

Uudessa kansallisessa laajakaistan valtioneuvoston tukiohjelmassa tuen taso ja tukikelpoisten kustannusten määritelmien tulee olla samankaltaiset kuin maaseutuohjelman kyläverkkohankkeissa. Infrastruktuurin yhteisrakentamista ja kustannustehokkuutta edistetään velvoittamalla sähköverkkoyhtiöt ja teleoperaattorit jakamaan tulossa olevat hankkeensa yhteisrakentamisportaalisissa siten, että eri toimijat pääsevät mukaan ja vältetään päällekkäinen maankaivuutyö.

Koillisväylän datakaapeli eli Arctic Link

Suomen menestystä rakennetaan alueiden ja kaupunkien vahvuuksien ja erityispiirteiden ympärille eri toimijoiden yhteistyöllä. Keinona menestykseen on koko Suomen monimuotoinen elinvoimapolitiikka. Yksi elinvoimaisuuden osatekijöistä on alueiden tietoliikenteellinen saavutettavuus maantieteellisen saavutettavuuden lisäksi.

Suomen valtion tulee edistää Koillisväylän tietoliikennekaapelin eli Arctic Linkin toteutusta Pohjoismaisen yhteistyön kautta, hyvällä valmistelulla ja suhteilla Venäjään. Aasian valtioiden ja kaupallisten toimijoiden kiinnostus on hanketta kohtaa kasvanut ja kaapeli-hankkeen valmisteluissa Cinia Oy on edennyt venäläisen toimijan, Megafonin, kanssa yhteisymmärryspöytäkirjavaiheeseen (MoU). **Hankkeen toteutuessa Arctic Link tulee tarvitsemaan useamman Suomen läpi Eurooppaan varmistetun tietoliikenteen väylän, joiden nopeus ja kapasiteetti tulee olla riittävä. Reittien tulee kulkea sekä Länsi- että Itä-Suomen kautta. Itäinen reitti (vt5) on välttämätön alueen kansainvälisesti toimivien yritysten tietoliikennetarpeiden varmistamiseksi.**

Kansainvälisen kiinnostuksen kasvaessa **Suomen tulee hankkeen toteutuksen jouduttamiseksi laatia mahdollisimman pian selvitys maan sisäisten runkoverkkojen reitityksistä ja niiden nopeuden ja kapasiteetin riittävydestä ennakoitavissa olevaan tietoliikenteen kasvaviin tarpeisiin.** Valtion rahoituksella tehtävän selvityksen perusteella voidaan määrittää tarvittavat reititykset, ennakoida lisärakentamisen tarve ja laatia hankkeen osakkaiksi ja asiakkaita tuleville vakuuttava suunnitelma toteutuksineen koko Aasian ja Euroopan yhdistävän reitin yhden osuuden varmistamiseksi. Tämän jälkeen tulee tarvittavasta valokuidun lisärakentamisesta toteuttaa mahdollisimman paljon yhteisrakentamisena eri toimijoiden kanssa muun valokuitu-, energia- tai liikenneinfrarakentamisen kanssa.

Alueellisesta kuljetustuesta pysyvä tukimuoto

Valtioneuvoston asetusta (1030/2018) alueellisesta kuljetustuesta sovelletaan kuljetuksiin, jotka alkavat vuosien 2018 ja 2019 aikana. Alueellinen kuljetustuki on harkinnanvarainen valtionavustus ja sitä on maksettu vuosittain noin 250 pienelle ja keskisuurille yritykselle tavoitteena alentaa syrjäisten ja harvaan asuttujen alueiden yritystoiminnalle pitkistä kuljetusmatkoista aiheutuvia lisäkustannuksia ja siten ylläpitää ja lisätä yritystoimintaa näillä alueilla. Kuljetustuen määrä oli valtion vuoden 2018 tilinpäätöksessä 5 M€ ja vuoden 2019 tilinpäätöksessä 6 M€. Vuoden 2020 talousarviossa kuljetustuen määräraha on 6 M€.

Syrjäisillä ja harvaan asutuilla alueilla sijaitseva paikallisia raaka-aineita jalostava teollisuus on alueiden perusteellisuutta ja sillä on raaka-ainetuotantoketjujen kautta merkittävät välilliset työllisyysvaikutukset. **Epävarmuus alueellisen kuljetustuen pysyvyydestä luo selkeitä haasteita yritysten pitkäjänteiselle investointien suunnittelulle ja työvoiman kehittämiseksi.**

Alueellisen kuljetustuen määrä on Suomessa alhainen verrattuna Ruotsiin. Suomalaiset yritykset ovat joutuneet varsinkin puutavara- ja puutuoteteollisuudessa eri arvoiseen asemaan ruotsalaisten kilpailijoiden kanssa. Kuljetustuen määrän asteittaisella korottamisella voitaisiin edistää syrjäisillä ja harvaan asutuilla alueilla sijaitsevan teollisuuden kehittymistä ja uusien yritysten syntymistä. Kuljetustuen kriteereissä tulisi myös huomioida alueella toimivien yritysten kasvanut kokoluokka. Yritysten yhdistymisten myötä kuljetustukea tulisi voida myöntää harkinnan mukaan myös suuryrityksille.

Tulevaisuudessa alueellisen kuljetustuen perusteiden tulisi edistää ympäristöystävällisiä ja vähähiilisiä kuljetusratkaisuja, kuten vesi- ja rautatiekuljetuksia. Kuljetustukea tulisi voida jatkossa

myöntää Saimaan vesistöalueella tapahtuviin vesikuljetuksiin ja huomioida tuen määrässä alueen erityisolosuhteet (pitkät luotsausmatkat, kanavamaksut, kanava- liikenteen hitaus ja raja- muodollisuuksien kesto).

Alueellinen kuljetustuki tulee saada pysyväksi tukimuodoksi ja tuen määrä samalle tasolle Ruotsin kanssa.

Klusterit kilpailukyvyyn ja myönteisen rakenne- muutoksen edistäjinä

Suomen aluekehittämispäätöksessä 2020–2023 asetettujen TKI-tavoitteiden sekä kasvun ja muutosjoustavuuden tukemiseksi Suomessa tulee laatia kansallisia klusteri-strategioita, tukea alueellisesti tärkeiden osaamiskeskittymien muodostumista, edistää näiden kansainvälistä verkostoitumista, sekä mahdollistaa näiden ketterä rahoittaminen. **Kansalliset strategiat toteutetaan alueilla, joten alueet tulee ottaa mukaan tiiviiseen yhteistyöhön niitä laadittaessa ja toteutettaessa.** Alueellisiin vahvuuksiin pohjautuva klusteripolitiikka tukee TKI-toiminnan kasvua ja alueiden elinvoimaisuutta.

Itä- ja Pohjois-Suomessa on tehty komission mahdollistamana tiivistä yhteistyötä vuodesta 2017 lähtien ensin seitsemän maakunnan yhteisten ja toisiaan tukevien älykkään erikoistumisen kärkien tunnistamisessa, ja nyt niihin liittyvien klustereiden verkottamisessa ja vahvistamisessa. Toiminnan veturina on ollut seitsemän maakunnan yhteinen **Elinkeinot murroksessa (ELMO) -verkosto**, jossa on tehty yhteistyötä mm. akkuteknologian ja puhtaan veden ympärille rakentuneiden osaamiskeskittymien edistämiseksi. **Tällaisten yhteistyöverkostojen ja niiden synnyttämien kokeilujen hyödyntämistä, syventämistä ja jalkauttamista tulee edistää niin valtion aluehallinnon kuin kansallisten viranomaisten toimesta.**

Suomessa on paljon klustereita ja innovaatioekosysteemejä, jotka ovat muodostuneet alueensa keskeisten TKI-toimijoiden ja toimialansa suuryritysten ympärille. Näissä yritysten, TKI-toimijoiden ja koulutusorganisaatioiden verkostoissa kehitetään uusia innovaatioita, jalkautetaan uutta teknologiaa yrityksiin ja monipuolistetaan alueella käytettävissä olevaa osaamista. Nämä verkostot edistävät niissä mukana olevien yritysten kansainvälistymistä ja uusien hankintaketjujen luomista, vahvistaen samalla alueensa elinkeinoelämän resilienssiä sekä vihreää siirtymää.

Klustereilla ja innovaatioekosysteemeillä on tärkeä rooli niin älykkään erikoistumisen toteuttamisessa kuin hiilineutraalin yhteiskunnan, kansallisen kilpailukyvyyn ja myönteisen rakennemuutoksen edistäjinä. Tämän vuoksi niiden tulee olla yksi keskeisistä kehittämissä kohteista niin maakunnallisella, ylimaakunnallisella, kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla, kaupunkikohtaisten ekosysteemisopimusten ollessa osa maakunnallisia toimenpiteitä klustereiden kehittämiseksi.

EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelmakausi 2021–2027

EU-huippukokouksessa heinäkuussa 2020 linjattiin EU:n monivuotisesta rahoituskehiksestä 2021–2027 sekä EU:n covid-19 elvytyspaketista, ml. jäsenvaltiokohtaiset alue- ja rakennepolitiikan rahoitukset. Itä- ja Pohjois-Suomen erityismäärärahojen kannalta neuvottelutulos on hyvä. Itä- ja Pohjois-Suomeen osoitettiin huippukokouksessa uusi 100 milj. € erityisrahoitus.

Lisäksi pohjoisten harvaan asuttujen alueiden erityismäärärahan, ns. NSPA-tuen taso nousee 30 eurosta 40:een euroon/hlö/vuosi. **Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat edellyttävät, että ao. tukitason nousu koskettaa täysimääräisesti Itä- ja Pohjois-Suomen harvaan asuttuja alueita molempien määrärahojen osalta.**

Varojen kansallisessa jaossa tulee huomioida Itä- ja Pohjois-Suomen erityishaasteet sekä liittymissopimuksen mukaiset periaatteet ja pohjoisten harvaan asuttujen alueiden erityisasema. Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat edellyttävät, että maakuntakohtaisen jaon perustana pidetään EU:n komission määrittämiä jäsenmaakohdaisia jakoperusteita. **Siirtymäaluetta koskevaa jakoa tehtäessä on otettava huomioon Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntia koskevat EU:n määrittämät ansaintakriteerit.** Itä- ja Pohjois-Suomea koskevan rahoituksen laskennassa sovelletaan EU-lainsäädännössä olevaa ns. turvaverkkoa, jolla pyritään varmistamaan se, ettei Itä- ja Pohjois-Suomen rahoitusasema heikkene laskentamekanismin muutosten takia. **Turvaverkko on huomioitava myös kansallisessa ratkaisussa ja noudatettava EU-komission laskentamekanismia.**

Hallitusohjelmassa linjataan, että EU:n koheesiopolitiikassa turvataan aluekehitysrahoituksen taso sekä harvaan asutun Itä- ja Pohjois-Suomen erityisasema ja tukien pysyvyys. Nämä linjaukset tulee lunastaa noudattamalla suuraluekohtaisessa rahoituksenjaossa nykyisen ohjelmakauden jakosuhteita ja varmistamalla, että Itä- ja Pohjois-Suomen rahoitus vastaa vähintään kuluvan kauden tasoa.

Rahoituksen painottumista Itä- ja Pohjois-Suomeen puoltavat alueelliset kehittyneisyserot. EU-komission 2019 antaman maaraportin mukaan alueellisia kehityseroja Suomessa ei ole saatu poistettua. Alueelliset erot ovat hieman vähentyneet, mutta alueellinen eriarvoistuminen on edelleen suurinta Itä- ja Pohjois-Suomessa. Itä- ja Pohjois-Suomen tilanne on heikoin BKT:ssa ja vähiten tyydyttävä tuottavuuden ja työttömyyden osalta. Samoin alue on heikoin väestönkasvussa ja alueen väestötiheys on erittäin alhainen. Itä- ja Pohjois-Suomi on lisäksi heikoin alue saavutettavuudessa maanteitse, rautateitse ja internetin käytössä. Lisäksi Itä- ja Pohjois-Suomessa on heikoin innovaatio- ja tutkimuskyky (heikentynyt vuodesta 2011) ja alhaisin korkea-asteen koulutuksen saaneiden 30–34-vuotiaiden määrä.

Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) osalta Itä- ja Pohjois-Suomi tukee komission 26.2.2020 maaraportin liitteessä D esitettyä näkemystä JTF:n kohdentamisesta Itä- ja Pohjois-Suomeen. Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat kuitenkin toteavat, että JTF:n alueellisen kohdentamisen lisäksi JTF:n rahoitusta tulee voida hyödyntää paitsi turpeen uusiin käyttömuotoihin, niin myös mahdollisimman laajasti vähähiilisyystavoitteita tukevaan toimintaan.

EU-huippukokouksessa linjattiin lisäksi korona-elvytysrahoituksesta. Monivuotisen rahoituskehityksen, JTF:n ja rakennerahasto-ohjelmien kautta välitettävän korona-elvytysrahoituksen alueellinen kohdentaminen tulisi Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien näkemyksen mukana tehdä kokonaisuutena.

Kansainvälisen alueiden välisen yhteistyön, Itämeri-yhteistyön ja arktisen ulottuvuuden tulee näkyä vahvasti tulevassa koheesiopolitiikassa.

Sisä- ja ulkorajayhteistyö (Interreg, ENI CBC) on tärkeää Suomelle, jolla on EU-maista pisin ulkoraja Venäjän kanssa, sisärajoja muiden EU-jäsenvaltioiden kanssa sekä maaraja Norjan kanssa. Venäjän, Ruotsin ja Norjan kanssa tehtävällä raja-alueyhteistyöllä on Suomelle suuri merkitys. Yhteistyötä tehdään sekä kahdenvälisessä kehittämistyössä, että laajemmassa Barents- ja NSPA-yhteistyössä, minkä vuoksi komission ehdotus raja-alueohjelmien leikkausten tasosta ei ole tarkoituksenmukaista Itä- ja Pohjois-Suomelle. Itämeren alueiden maiden bilateraalinen merirajayhteistyön jatkuvuus on huomioitava ja merellisten raja-alueohjelmien tulee olla yhdenvertaisessa asemassa maarajaohjelmien kanssa.

3. Rahoitustaulukot: Maakuntaohjelman toteutamis suunnitelman 2021 – 2022 toteutukseen Kainuussa käytettävissä oleva kansallinen ja EU:n kehittämisrahoitus

KAINUU RAHOITUS, TILANNE 22.2.2021						
Ohjelmakausi 2014-2020	EAKR	Sidottu	Sidottu %	Varaukset	Kokonaistilanne käyttämättä	
	€	€		€	€	
Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus/Kainuu	44 881 458	38 306 912	85,35	8 282 590	-1 708 044	
Kainuun liitto	22 887 874	22 878 640	99,96	0	9 234	
TEKES	1 300 000	1 299 600	99,97	0	400	
Yhteensä	69 069 332	62 485 152		8 282 590	-1 698 410	
	ESR	Sidottu	Sidottu %	Varaukset	Kokonaistilanne käyttämättä	
	€	€		€	€	
Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus/Kainuu	31 667 000	25 177 416	79,51	0	6 489 584	
Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014-2020						
	Kehys	Sidottu	Sidottu %	Varaukset	Kokonaistilanne käyttämättä	
	€	€		€	€	
Maaseuturahasto	28 722 200	28 141 117	97,98	0	580 083	M19 Leader
REACT EU TL 8	€					
Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus/Kainuu	3 525 000					
Kainuun liitto	1 899 000					
Yhteensä	5 424 000					
REACT EU TL 9	€					
Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus/Kainuu	2 323 000					
KANSALLINEN RAHOITUS KAINUUN LIITTO 2020-						
Alueiden kestävä kasvun ja elinvoiman tukeminen rahoitus AKKE	Kehys	Sidottu	Sidottu %	Varattu	Käyttämättä	
- omaehtoinen kehittäminen, koronakriisistä toipuminen	866 000	214 915	24,82	0	651 085	
- Siltasopimusrahoitus	500 000	440 000	88,00	60 000	0	
KANSALLINEN RAHOITUS POHJOIS-POHJANMAAN ELY-KESKUS/KAINUU VUONNA 2020						
Myönnetty kansallista koronatukea yrityksille	3,6 milj.€					

4. Kainuun alueellinen rahoituspäätös (Kainuun ELY ja Kainuun liitto)

EAKR toimintalinjan 8 (EAKR) erityistavoitteen 12.2 osalta Pohjois-Pohjanmaan ELY keskus voi tehdä tarvittaessa, tarpeen mukaan muutoksia koskien tuki 2014 ja EURA 2014 määrärahojen välillä.

Vuosi:	2021				
Maakunta:	Kainuu				
Osio:	IP/ELSA	milj. euroa		Palautus 12.3.2021 mennessä	
Toimintalinja / erityistavoite	RR-ELY		RR-ELY	Maakunnan liitto	YHTEENSÄ
	Yritystuet				
	Tuki2014	EURA 2014	yhteensä		
TL 8 Erityistavoite 12.1 (EAKR)	3,254	0,000	3,254	0,000	3,254
EAKR	1,860	0,000	1,860	0,000	1,860
Valtio	1,394	0,000	1,394	0,000	1,394
Kunta	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Muu julkinen	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
TL 8 Erityistavoite 12.2 (EAKR)	0,154	0,155	0,309	2,171	2,480
EAKR	0,077	0,077	0,154	1,085	1,239
Valtio	0,058	0,059	0,117	0,814	0,931
Kunta	0,019	0,019	0,038	0,272	0,310
Muu julkinen	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
TL 9 Erityistavoite 12.3 (ESR)		1,593	1,593		1,593
ESR		0,797	0,797		0,797
Valtio		0,597	0,597		0,597
Kunta		0,199	0,199		0,199
Muu julkinen		0,000	0,000		0,000
TL 9 Erityistavoite 12.4 (ESR)		1,062	1,062		1,062
ESR		0,531	0,531		0,531
Valtio		0,398	0,398		0,398
Kunta		0,133	0,133		0,133
Muu julkinen		0,000	0,000		0,000
KAIKKI YHTEENSÄ	3,408	2,810	6,218	2,171	8,389
EU	1,937	1,405	3,342	1,085	4,427
Valtio	1,452	1,054	2,506	0,814	3,320
Kunta	0,019	0,351	0,370	0,272	0,642
Muu julkinen	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
EAKR YHTEENSÄ	3,408	0,155	3,563	2,171	5,734
EU	1,937	0,077	2,014	1,085	3,099
Valtio	1,452	0,059	1,511	0,814	2,325
Kunta	0,019	0,019	0,038	0,272	0,310
Muu julkinen	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
ESR YHTEENSÄ		2,655	2,655		2,655
EU		1,328	1,328		1,328

5. Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien esitykset elpymis- ja palautumistukivälineen painopisteiksi ja rahoitettaviksi investoinneiksi

Koulutus, tutkimus- ja innovaatiotoiminnalla Suomi takaisin kestävän kasvun uralle

Elpymis- ja palautumistukivälineellä tulee vauhdittaa maakuntien vahvuuksiin ja arktiseen osaamiseen perustuvaa, kansainvälisesti merkittävien ja elinkeinoelämää palvelevien TKI- ympäristöjen synnyttämistä ja kehittämistä. Osaamisympäristöjen kehittämisessä tulee huomioida niiden kytkeminen jatkuvan oppimisen periaatteisiin sekä ylimaakunnallisiin ja kansainvälisiin ympäristöihin. Tuettavan toiminnan tavoitteena on oltava osaamisen, teknologian ja digitaalisuuden jalkauttamiseen yrityksiin.

Kärkihankkeet:

1. Painetun elektroniikan Open Fab tuotanto- ja kehitysympäristö (2021–2025) Oulussa, 55 milj.€
2. GTK Mintecin mineraali- ja kiertotalousalan digitaalinen koetehdaskokonaisuus Outokummussa, 40 milj.€
3. Fotoniikan keskus: Photonics Center – Collaboration for Business and Research Joensuussa, 20 milj.€
4. Vesiteknologiasta liiketoimintaan ohjelmisto-, äly- ja säätötekniikassa (Pohjois-Savo), 5 milj.€
5. Metsä- ja kaivosteollisuuden tuotantoprosessien TKI- ja opetusympäristö vauhdittamaan tuotantoprosessien digitalisaatiota sekä työvoiman osaamisen ajantasaistamista (Kainuu), 5 milj.€
6. Korkeakoulutuksen ja työelämätarpeen kohtaannon parantaminen jatkuvan oppimisen ja paikkariippumattoman koulutuksen avulla

Vihreä siirtymä tukee talouden rakennemuutosta

Vihreän siirtymän vauhdittamiseksi elpymis- ja palautumistukivälineellä on edistettävä tuotannollisia investointeja alueellisten ja paikallisten biopolttoaineiden jakeluverkostojen ja biojalostamojen kehittämiseen ja jakeluverkostojen laajentamiseen koko maahan, sekä vauhdittaa hiilineutraalin sähkön tuotannon ja sähkön siirtoverkkojen kehittämistä, ja vihreän teollisuuden investointeja. Suomessa on kehitettävä teollisuuden sivuvirtojen käsittelyä ja hyödyntämistä mm. metsä- ja maatalouden sivuvirroista, tuettava kierto- ja biotalouteen liittyviä pilotti- ja tutkimusympäristöjä, sekä edistettävä puurakentamisen pilottikohteita ja tuulivoimapaistojen investointeja.

Kärkihankkeet:

1. Pohjois-Karjalan uuden sukupolven vihreät teolliset yritysinvestoinnit (10 kpl), sisältäen biotalousinvestoinnit, 270 milj.€ (yksittäinen investointi 10–80 milj.€)
2. Bio- ja kiertotalouden vauhdittaminen Itä- ja Pohjois-Suomessa, mm:
 - Biokaasun tuotannon ja jakeluverkoston vahvistaminen
 - Biojalostuksella energiaa, uusia lannoitteita, ravinteita ja torjunta-aineita (Pohjois-Savo), 28 milj. €
 - Biokaasulaitosinvestoinnit (mm. Keski-Pohjanmaa 16 milj. € ja Lappi 15 milj.€)
 - EcoSairila Mikkelissä
3. Metsäbio- ja kiertotalouden ekosysteemi ja teollinen investointi KCF (Kainuu): KCF tehdas-suunnittelu 20 milj.€ ja biotuotetehtaan edellyttämä liikenneinfrastruktuuri 25 milj.€
4. Metsä- ja puuosaamisen vahvistaminen, puurakentamisen edistäminen sekä metsäalan digitaalisuutta edistävät ratkaisut (mm. Savonlinnan puu- ja hybridirakentamisen keskittymä)
5. Lapissa käynnissä olevat teollisuuden suurhankkeet 4 kpl, 4,5 mrd €
6. Tornion Outokummun kuonasulattohanke, 150–250 milj.€ (yhtiö ei ole vielä kertonut julkisuuteen kokonaisbudjettia)
7. Tuulivoimapuistojen investoinnit ja investointien esteiden poisto
8. Biokaasu- ja sähkölatausverkoston investoinnit Itä- ja Pohjois-Suomessa

Suomen kansainvälisen kilpailukyvyn turvaaminen

Itä- ja Pohjois-Suomen kansainvälinen kilpailukyky tukee koko Suomen kansainvälistä kilpailukykyä. Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat pitävät erittäin tärkeänä, että elpymis- ja palautumistukivälineellä vauhditetaan ja mahdollistetaan suurinvestointien ja teollisuuden investointien toteutuminen Itä- ja Pohjois-Suomessa sekä vahvistetaan elinkeinoelämää tukevien klustereiden toimintaa ja kansainvälistymistä niiden koko arvoketjussa. Myös olemassa olevan vahvan teollisuuden siirtymistä vihreään tuotantoon ja teknologiaan on edistettävä. COVID-19-pandemian koettelemaa matkailutoimialaa, sen kehittämistä ja investointeja tulee vauhdittaa elpymis- ja palautumistukivälineestä. Lisäksi on varauduttava tukemaan vientiteollisuutta ja sen toimintaedellytyksiä kriisin pitkittyessä, sekä edistettävä uusien alihankintaketjujen syntymistä ja niiden kotimaista tuotannon huoltovarmuuden varmistamiseksi. Yritysten pääoman saatavuutta on edistettävä myös pääomalainojen ja takausten kaltaisten tukivälineiden avulla.

Kärkihankkeet:

1. Itä- ja Pohjois-Suomen akkuarvoketjua vahvistavat kaivosinvestoinnit Keski-Pohjanmaalle, 380 milj.€
2. Akkuteknologian sekä kierrätyksen ja valmistuksen kehitysohjelma 2021–2025 (mm. Pohjois-Pohjanmaa), 40 milj.€
3. Hiilineutraali metallienjalostus osana vetytaloutta (Pohjois-Pohjanmaa), 40 milj.€

4. Suomen sisäisen tietoliikenteen runkoverkon suunnittelu ja tarvittavan lisäkapasiteetin rakentaminen, Koillisväylän datakaapelin läntisen ja itäisen reitin toteuttaminen, 100 milj.€
5. Matkailun ponnahduslauta: kestävää luontomatkailua tukevat kehittämiskokonaisuudet ja investoinnit (ml. matkailun reitistöjen määrän kaksinkertaistaminen, 50 milj.€) ja matkailupalveluiden kansainvälistäminen
6. Vientiyritysten määrän lisääminen

Kestävän infrastruktuurin ja digitalisaation vahvistaminen

Elinkeinoelämän toimintaedellytykset ja kilpailukyky edellyttävät panostamista saavutettavuuteen. Suomen on rakennettava alueellisesti kattava valokuituverkko ja tuotava 100 Mbit/s yhteydet kaikkien saataville. Samalla on tuettava 5G/6G-teknologian pilotti- ja testausympäristöjen kehittämistä ja yhteyksien saatavuutta myös maaseutumaisilla alueilla. Suomen ja maakuntien TKI-toimintojen kasvattaminen, Suomen kansainvälisen kilpailukyvyn turvaaminen ja digitalisaation vahvistaminen kulkevat käsikädessä. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saatavuuden vahvistamiseksi ja kustannusvaikuttavuuden lisäämiseksi on panostettava etäpalveluiden ja niitä tukevien teknologioiden ja tietoliikenneyhteyksien kehittämiseen, sekä etäpalveluiden käyttöönottoa edistäviin kokeiluihin. Elpymis- ja palautumisvälineellä on tuettava alueellista rakennusteollisuutta yksityisen kysynnän hiipuessä sekä pidettävä yllä ja luotava uusia toimintaedellytyksiä julkista infraa ja toimivia liikenneyhteyksiä tarvitsevalle vientiteollisuudelle.

Kärkihankkeet:

1. Tavoitteellinen tietoliikenneverkko: kattavat laajakaistayhteydet Itä- ja Pohjois-Suomessa – suunnittelu, investoinnit ja käyttö, 310 milj.€
2. KASE Smart Countryside investointi- ja kehittämisohjelma, Keski-Pohjanmaa, 62 M€
3. Hyvinvointiteknologia liiketoiminnaksi ja osaksi kansallista huoltovarmuutta (Pohjois-Savo), 9 milj.€
 - Terveystieteiden datan hyödyntäminen: terveydenhuollon älykkäiden ratkaisujen kehittämisalusta
 - Rokotetuotanto osaksi kansallista huoltovarmuutta: rokoteinfrastruktuurin vahvistaminen kotimaisen rokotetuotannon varmistamiseksi
4. Digitaalisten palvelualustojen kehittäminen sekä digitaalisen tiedon hyödyntäminen ja kaupallistaminen (mm. Memory Campus Mikkeliässä)
5. Sote-palveluiden integraatio, tietojärjestelmät sekä etä-, digi- ja mobiilipalvelujen kehittäminen
6. 5G/6G-teknologian pilotti- ja testausympäristöt mm. matkailun tuotteistamisessa

Työmarkkinoiden toiminta, työttömille suunnatut palvelut ja työelämän kehittäminen

Itä- ja Pohjois-Suomen elinkeinoelämän kasvun esteinä on osaavan työvoiman puute. Osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseksi on helpotettava ulkomaisen työvoiman saatavuutta sekä edistettävä maahanmuuttajien ja ulkomaisten opiskelijoiden työllistymistä. COVID-19-pandemia on entisestään lisännyt nuorten työttömyyttä sekä pitkäaikaistyöttömyyttä. Näiden ryhmien työllistämistä on edistettävä erilaisin kokeiluoin sekä tuettava uudelleen koulutusta, sujuvaa siirtymää työmarkkinoilla ja nykyaikaisia oppimisympäristöjä, sekä kehitettävä ketteriä koulutuspalveluita.

Kärkihankkeet:

1. Ulkomaisen työvoiman saatavuuden helpottaminen
2. Kansainvälisten opiskelijoiden ja osaajien saaminen Suomeen opiskelemaan ja integrointi työmarkkinoille
3. Jatkuvan oppimisen oppimisympäristöt ja uudet toteutusmuodot yhteistyössä yritysten kanssa
4. Työllisyysperusteiset investointiavustukset kunnille koronatilanteessa

6. Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien liitot

Markus Hirvonen

Maakuntajohtaja, Pohjois-Karjala

Pauli Harju

Maakuntajohtaja, Pohjois-Pohjanmaa

Jyrki Kaiponen

Maakuntajohtaja, Keski-Pohjanmaa

Marko Korhonen

Maakuntajohtaja, Pohjois-Savo

Pentti Malinen

Maakuntajohtaja, Kainuu

Pentti Mäkinen

Maakuntajohtaja, Etelä-Savo

Mika Riipi

Maakuntajohtaja, Lappi

7. Kainuun liiton julkaisuluettelo

KAINUUN LIITTO

Julkaisuluettelo 1.1.2013 alkaen

Sarja A: virallisesti hyväksytyt julkaisut

Sarja B: selvitykset ja tutkimukset

Sarja C: hallinnolliset asiakirjat

Sarja D: monistesarja

Sarja A		
A:1	Kainuun maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma eli TOTSU 2014-2015	2013
A:2	Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma eli TOPSU 2015-2016	2014
A:3	Kainuu-ohjelma	2014
A:4	Kainuun kaupan vaihemaakuntakaavan selostus	2014
A:5	Kainuun 1. vaihemaakuntakaava	2015
A:6	Viestinnän linjaukset 2016-2020	2015
A:7	Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma eli TOPSU 2016 – 2017	2015
A:8	Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma eli TOPSU 2017 - 2018	2016
A:9	Kainuun kaupan vaihemaakuntakaava	2016
A:10	Kainuu-ohjelma, Maakuntasuunnitelma 2035, Maakuntaohjelma 2018-2021	2017
A:11	Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma TOPSU 2019-2020 Kasvua Kainuuseen	2018
A:12	Kainuun tuulivoimamaakuntakaava	2019
A:13	Viestinnän linjaukset 2021-2024	2021
A:14	Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma eli TOPSU 2021-2022	2021
Sarja B		
B:1	Kainuu - kaunis mutta kaukana, Kainuun maakuntakuvatuimus	2013
B:2	Kainuun skenaariot 2035 loppuraportti	2013
B:3	Kainuun ympäristöohjelma 2020	2013
B:4	Kainuun Venäjä –strategia 2020	2013
B:5	Kainuun maakuntakaavan tuulivoimaselvityksen täydennys	2013
B:6	Kainuun kaupan palveluverkkoselvitys	2013
B:7	Selvitys Kainuun biotalouden aluetalousvaikutuksista – Kainuun biotalouden aluemallinnus. (2014) Aluekehityssäätö & Helsingin yliopisto, Ruralia-Instituutti	2014
B:8	Kainuun maakuntakaavan seurantaraportti 2015	2015
B:9	Selvitys digitalisaation mahdollisuuksista Kainuussa. (Kainuun ennakointihanke, Ramboll Management Consulting	2015
B:10	Kainuun tuulivoimamaakuntakaava. Vaikutukset NATURA 2000-verkoston alueisiin	2015
B:11	Ekologiset yhteydet, luontomatkailu ja hiljaiset alueet Kainuun aluekehityksessä ja maakuntakaavoituksessa. ELMA-hankkeen loppuraportti	2016
B:12	Kainuun maakunnallisesti arvokkaat rakennushistorialliset kohteet	2018

B:13	Kainuun matkailustrategia 2018-2021	2018
B:14	Kainuun liikennejärjestelmäsuunnitelma	2018
B:15	Luonnollisesti – Kainuu, Kainuun maakuntakuvatutkimus 2017	2017
B:16	Kainuun kaivannaisstrategia 2019-2025	2019
B:17	Kainuun kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2019-2022	2019
B:18	Kainuun tuulivoimamaakuntakaavan seurantaraportti	2020
Sarja C		
C:1	Kainuun edunajamisen hankeluettelo 2013	2013
C:2	Kainuun liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2014 ja taloussuunnitelma 2014-2016	2013
C:3	Kainuun edunajamisen hankeluettelo 2014	2014
C:4	Kainuun liiton toiminta- ja taloussuunnitelma 2015-2017 ja talousarvio 2015	2014
C:5	Kainuun edunajamisen hankeluettelo 2015	2015
C:6	Talous- ja toimintasuunnitelma 2016-2018 ja talousarvio 2016	2015
C:7	Tilinpäätös ja toimintakertomus 2015	2016
C:8	Talous- ja toimintasuunnitelma 2017-2019 ja talousarvio 2017	2017
C:9	Tilinpäätös ja toimintakertomus 2016	2017
C:10	Talous- ja toimintasuunnitelma 2018-2019 ja talousarvio 2018	2017
C:11	Tilinpäätös ja toimintakertomus 2017	2018
C:12	Talous- ja toimintasuunnitelma 2019-2020 ja talousarvio 2019	2018
C:13	Tilinpäätös ja toimintakertomus 2018	2019
C:14	Talous- ja toimintasuunnitelma 2020-2021 ja talousarvio 2020	2019
C:15	Tilinpäätös ja toimintakertomus 2019	2020
C:16	Talous- ja toimintasuunnitelma 2021-2023 ja talousarvio 2021	2020
C:17	Tilinpäätös ja toimintakertomus 2020	2021
Sarja D		
D:1	Kainuun seudullisesti merkittävät ampumaradat 2013	2013
D:2	Yhteisöllisyydellä turvallisuutta Kainuussa. Kainuun turvallisuussuunnitelma 2015 – 2018	2015
D:3	Vuokin reitti Viena toimintamalli	2017
D:4	Toisen maailmansodan sotahistoriakohteet Kainuun maakuntakaavoituksessa	2019

Kainuun liitto
Kauppakatu 1, 87100 Kajaani
Puh. 040 722 0900
s-posti: kirjaamo@kainuunliitto.fi
Internet: www.kainuunliitto.fi